

čís 1214

O UHERSKÉM PRÁVU MANŽELSKÉM.

NAPSAL

Al. Bráfa

N. 85.

JUDR. KAMIL HENNER,
PROFESSOR PRÁV PŘI ČESKÉ K.-F. UNIVERSITĚ V PRAZE.

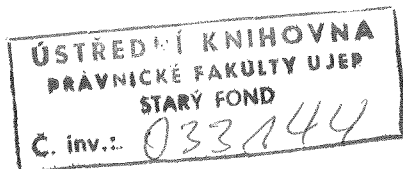
ZVLÁŠTNÍ OTISK ZE IV. A V. ROČNÍKU »SBORNÍKU VĚD PRÁVNÍCH A STÁTNÍCH«.

ODKAZ
PROF. ALB. BRÁFA
UNIVERSITĚ MASARYKOVĚ.

V PRAZE 1904.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE.

Veškerá práva vyhrazena.

ÚVOD.

Při stálých stycích mezi Rakouskem a Uherskem na poli manželského práva jest znalost příslušných předpisův uherských důležitá pro potřeby praktické. Okolnost, že jazykem českým dosud psáno nebylo o předmětu vytčeném, vábila tím více ku zpracování tomuto. Pravda, že neznalost maďarštiny vadí v této příčině, ale Maďaři sami se o to postarali, by právní ustanovení jejich stala se i širším kruhům přístupna, což vysvitne z literatury doložené na místech příslušných.

Mluvíme-li zde o uherském právu manželském, máme na mysli hmotné právo s vyloučením práva procesního, a to pouze manželské právo zvané osobním, nikoli též normy upravující majetkové poměry mezi manžely. Dále běží nám hlavně o upravení, kterak stalo se státním zákonem z roku 1894 (čl. XXXI.); odtud vyloučeny právní poměry manželské v Chorvatsku a Slavonsku, k nimž nový zákon z r. 1894 se nevztahuje (§§ 135 a 147 manž. z.).

V úvodě chceme promluvit o dějinách uherského práva manželského, o systematice zákona a o místních i časových mezích jeho.

§ 1. Stručné dějiny vývoje uherského práva manželského.¹⁾

Vývoj řečený souvisí jako všude jinde těsně s vývojem poměru mezi státem a církví.²⁾ Tento veliký proces dějinný se svými

¹⁾ Srovn. k celému §u 1: *Schwartz*, Die geschichtliche Entwicklung des ungarischen Ehegesetzes (pracováno na základě všeobecné části motivů k vládní osnově manželského zákona) v *Ungarische Revue* vydávané Heinrichem, 1894 (14. ročník), str. 178 nsl. Dle tohoto vydání citujeme. Pojednání toto jest celkem až na nepatrné odchylky otištěno pod stejným titulem v *Juristische Blätter*, 1894 (23. ročník), v číslech 42—44. V témže ročníku.

měnivými výsledky tvoří i zde pozadí, jež jednotlivé fáze onoho vývoje vysvětluje a objasňuje. Pokud církev římskokatolická byla v Uhersku církví výhradně panující — ecclesia dominans — platilo kanonické právo manželské výhradně, a to hmotné i formální; ovšem požívaly normy církevní ještě i opory státní, neboť byla církev ta církví státní obdařenou velkými výsadami se strany moci světské.

První průlom do tohoto neobmezeného panství stal se na nynější půdě uherské v Sedmihradsku; zde Augšpurské vyznání dovoleno r. 1557, což sněmem odbývaným r. 1559 v Bělehradě Karlovském opakováno; vyznání Helvetské připuštěno r. 1564, Unitáři přijati sněmy z r. 1568 a 1571. Approbatæ Constitutiones regni Transylvaniae, vydané Jiřím Rákóczym r. 1653 uznávající opětně (I. díl, I. titul, čl. 2) vedle církve katolické tyto receptæ religiones³⁾ přisuzují jim samostatné jich právo manželské i soudnictví ve věcech manželských (I., V., 4).⁴⁾ Totéž právo na-

téhož časopisu podány zprávy o parlamentárním osudu osnovy zákona (na str. 42, 126, 174, 219 nsl., 234, 292, 328). — *Szlávik*, Zur Frage der Civilehe in Ungarn v *Deutsche Zeitschrift für Kirchenrecht*, 1894 (4. sv.), str. 190 nsl. — *Schwartz*, Die Notwendigkeit des einheitlichen staatlichen Eherechts in Ungarn v *Ungarische Revue*, 1895 (15. ročník), str. 54 nsl. — *Laurin*, Introductio in ius matrimoniale, 1895, str. 106 nsl., 114 nsl. — (Anonymně) Der Religionskrieg in Ungarn, 4. vydání, 1895. — Uherské zákony vydané po rak.-uh. vyrovnání citujeme dle známé (Landes-) Gesetz-Sammlung, vydávané nyní uh. ministerstvem vnitra

³⁾ Pro orientování se o tomto vývoji v Uhersku srovn. na př. *Vering*, Lehrbuch des Kirchenrechts, 3. vyd. (1893), str. 141 nsl. — *Vássonys*, Das Placetum regium v *Zeitschrift für ungarisches öffentliches und Privatrecht*, 1895 (1. ročník), str. 31 nsl. — *Reiner*, Ungarns kirchliche Organisation in cit. *Zeitschrift* 1896 (2. roč.), II. část, str. 162 nsl. a v *Österr. Staatswörterbuch* II., 2, (1897), str. 1356 nsl., kde vylíčeny právní poměry jednotlivých náboženských společností v Uhersku. — *Novák*, Církev a stát uherský od r. 1848 v *Časopis u kat. duchovenstva* (1899), str. 23 nsl. — *Günther*, Die katholische Autonomie in Ungarn; řada článků zahájená v *Archiv für kath. Kirchenrecht*, 1900 (80. sv.), str. 733 nsl., ukončená r. 1902 (82. sv.), str. 234 nsl. — *Kadlec*, Verböczyovo Tripartitum (1902), str. 64, 114, 118, 119, 122—124, 135—137, 153, 169 nsl., 209, 214, 222, 287, 288.

⁴⁾ Corpus iuris hungarici (vydání Márkusovo), VII. sv. (1902), str. 10: ... Evangelica reformata (vulgo Calviniana), Lutherana sive Augustana, Romano-Catholica, Unitaria vel Antitrinitaria. ...

⁵⁾ Corpus iuris hungarici VII. sv., str. 19.

byli (I., VIII., 1) nesjednocení Rumuni čili Valaši, jsouce bez formální recepce ovšem pouze trpěni (tolerováni), při čemž ale vázání byli zákony zemskými.⁵⁾ Samostatné církevní právo manželské hmotné i formální bylo pak čtyřem recipovaným vyznáním opětně stvrzeno Leopoldem r. 1691 a 1693. Při manželstvích smíšených byla v případech procesův o rozloučení manželství uznána zásada parity a recipocit, i musila žaloba podána býti u církevního soudu, jemuž podléhala strana žalovaná.⁶⁾

Ve vlastním Uhersku nabyli protestanté zákonné půdy teprve mírem Vídeňským r. 1606⁷⁾ a zákonem Matyášovým r. 1608,⁸⁾ anaf' příznána volnost náboženství magnátům (magnates), šlechtě (nobiles), svobodným městům (liberae civitates et oppida privilegiata, immediate ad coronam spectantia) a vojsku v Hranici (in confinibus regni Hungariae milites Hungari); pro poddané platilo ius reformandi vrchnosti. Toto právo zrušeno teprve mírem Lineckým z r. 1645, uzákoněným r. 1647.⁹⁾ Avšak jurisdikce katolických biskupů nad protestanty trvala přes toto uznání na dále, čímž se stalo, že protestanté v manželských věcech souzeni dle zásad katolických. První ústupek na poli práva manželského poskytnut protestantům teprve resolucí Karla III. z r. 1731, jejížto odst. 5. sice na dále v platnosti zachoval soudnictví biskupských soudů katolických, jež však měly rozhodovati o protestantských věcech manželských dle hmotného práva manželského protestantského, a sice buď' augšpurského, buď' helvetského. Smíšená manželství byla přípustná (odst. 7.), musila ale uzavřena býti před katolickým správcem duchovním. Resoluce tato měla ale celkem jen význam theoretický, ačkoli byla vyhlášena královským místodržitelstvím, neboť katolické soudy církevní řídily se i na dále dle zásad kanonického práva, anyť žádaly na př. i rekoluce protestantských manželství před katolickým duchovním správcem.¹⁰⁾

⁵⁾ Corpus iuris hungarici VII., str. 22.

⁶⁾ Schwartz, Geschichtliche Entwicklung I. c., str. 191, 192.

⁷⁾ Corpus iuris hungarici, II. sv. (1902), str. 960, Ad primum articulum.

⁸⁾ Corpus iuris hungarici, III. sv. (1902), str. 8, articulus I.: de negotio religionis.

⁹⁾ Corpus iuris hungarici III., čl. 5., decreti anni 1647, str. 420 nsl.

¹⁰⁾ Schwartz, Geschichtliche Entwicklung I. c., str. 183 nsl.; Szlávik, I. c., 191.

Nesjednocené východní církvi srbské dostalo se v Uhersku trvalé organisace teprve r. 1690 za Leopolda, při čemž i jejich samostatné právo manželské uznáno, což znova stvrzeno a doplněno synodou, odbývanou r. 1776 v Karlovcích a královnou Marií Terezií r. 1777.¹¹⁾

Židé v Uhersku sice záhy se usazovali, byli ale jen trpěni, požívající ovšem autonomie pro upravení vnitřních záležitostí náboženských (zákonné recepce dostalo se jim teprve článkem z. XLII. z r. 1895).

První zasáhnutí státní moci do manželského práva konfessionálního stalo se jako v Rakousku za Marie Terezie, neboť i v Uhersku platilo nařízení z 12. dubna 1753, jímž prohlášena byla neplatnými zasnoubení a manželství osob nezletilých uzavřená »bez svolení poručníka, kuratora a představené vrchnosti« a nařízení ze dne 8. května 1756, jež stanovilo neplatnost zasnoubení a manželství uzavřených se strany vojenských důstojníků, bez vědomí a svolení majitele pluku nebo velitele.¹²⁾ Zásadní změna, třeba v Uhersku jen na krátkou dobu, nastala, jako v Rakousku za Josefa II.¹³⁾ Neboť bylo manželství se strany státní upraveno jako právní poměr občanský; známý patent manželský ze dne 16. ledna 1783 č. 117 sb. z. s. byl na celé Uhersko (i se Sedmíhradskem) rozšířen patentem ze dne 6. března 1786, ovšem bez ústavního schválení uherského sněmu; přednosti a vady tohoto zákona jsou příliš známy, než aby zde musily býti zvláště vytýkány.¹⁴⁾

Tím vyvolán ovšem veliký převrat, neboť pro obor státní rozhodovalo nyní jediné manželské právo a soudnictví státní, kdežto konfessionální práva zatlačena na církevní obor vnitřní. Avšak poměry tyto změnily se po smrti Josefově; opět nabyl vrchu názor, že manželství upraveno a souzeno býti má církevní vrchností, ovšem

¹¹⁾ *Schwartz*, Geschichtliche Entwicklung str. 184; *Szlávik*, str. 192; *Reiner* v Österr. Staatsw., str. 1359, 1360 a v Zeitschrift I. c., str. 169.

¹²⁾ *Rittner*, Österr. Eherecht (1876), str. 17 a 18. Text příslušného odstavce 5. a 7. nařízení z r. 1753 jest na př. v Sammlung aller k. k. V. u. G. vom J. 1740—1780 (Wien, 1787), II. sv., str. 139—141 (číslo 261); nařízení z r. 1756 jest tamtéž v III. sv., čís. 445, str. 330.

¹³⁾ *Rittner*, I. c., str. 15 nsl.

¹⁴⁾ *Rittner*, I. c., str. 19 nsl. O patentu z r. 1786 srov. Handbuch aller unter d. Regierung K. Josefs II. für die k. k. Erbländer ergangenen V. u. G. sv. 10., str. 777.

že nyní vítězí přesvědčení, že zásada tato ve smyslu parity má býti provedena. Především byla jurisdikce církve katolické a nesjednocené církve východní v Uhersku opět zavedena nařízením Leopolda II. ze dne 20. dubna 1790.¹⁵⁾

Pro protestanty obého vyznání v Uhersku v užším smyslu stanoveno odstavcem 11. článku XXVI. dekretu z r. 1790 toto provisorium:¹⁶⁾ Manželské záležitosti měly býti státními soudy dle Josefského patentu potud rozhodovány, pokud nebudou organizovány zvláštní soudy protestantské a pokud nebude stanoveno hmotné právo manželské, předpokládajíc ovšem schválení královské.

Odstavec 16. článku XXVI. zmíněného dekretu, podřídil smíšená manželství uzavíraná mezi katolíky a protestanty hmotnému a formálnímu právu katolickému bez ohledu k tomu, zdali manželství byla smíšená v době uzavření, nebo později se jimi stala následkem přestoupení jednoho manžela;¹⁷⁾ musila uzavírána býti před katolickým duchovním správcem, čímž nerozlučitelnost jejich byla spečetěna. Uspořádání toto přirozeně vyvolávalo v praxi stížnosti a konflikty.

By těmito třenicím stále se opakujícím konec byl učiněn, navrženo na sněmu r. 1843 se strany poslance Lónyaye, by manželství uzavíráno ve formě občanské. Duch oné doby však takovým reformám nepřál, ale zahájeno vyjednávání s Římem. I učiněn r. 1841 (30. dubna) ústupek, že známá Benediktina (Matrimonia quae in locis z r. 1741) rozšířena s některými změnami na Uhersko (se Sedmíhradskem) brevem Řehoře XVI. »Quas vestro«. Manželství akatolíkův i manželství smíšená vyňata byla tím z předpisu sboru Tridentského o formě uzavření manželství. Manželství akatolíkův uzavřená před vlastním duchovním správcem a smíšená manželství, uzavřená před správcem akatolickým, byla za platná uznávána i se strany katolických duchovních soudův. Následkem toho změnil pak čl. z. III. z r. 1844 (§ 2) v tento smysl odstavec 15. čl. XXVI. dekretu z r. 1790.¹⁸⁾

¹⁵⁾ *Schwartz*, Geschichtliche Entwicklung I. c., str. 185 nsl.; *Szlávik*, I. c., 193 nsl.

¹⁶⁾ Corpus iuris hungarici, sv. V., str. 174 nsl.

¹⁷⁾ Corpus iuris hungarici, sv. V., str. 178.

¹⁸⁾ Dekret z r. 1790 v Corpus iuris hungarici V., str. 178. Shora řečené breve Řehořovo doprovázeno bylo instrukcí kardinála státního sekretáře

V Sedmíhradsku nastala restituce církevních práv a soudnictví manželského pro čtyry recipované konfesse článkem LIII. dekretu z r. 1791.¹⁹⁾ Ovšem že později i zde smíšená manželství podřizována katolickému právu cestou vládních nařízení, až shora řečené breve Řehoře XVI. a čl. LX. sedmíhr. z. z r. 1848 těmto konfliktům učinil konec, přiznáváje současně v této otázce paritu i nesjednoceným Rumunům čili Valachům. Tito nabyli po opětném uznání tolerance²⁰⁾ článkem LX. dekretu z r. 1791 úplnou recepci teprvé uherským zákonem z r. 1868 (čl. z. XLIII., § 14), neboť nedošla schválení osnova zákona z r. 1848 (čl. 9.), jíž rovnocennost a vzájemnost mezi všemi tolerovanými a recipovanými náboženskými společnostmi vyslovena býti měla.

Uherský zákon z r. 1848 (čl. XX.) zavádějící (§ 2) takovou paritu a recipocitu, neměl však co do upravení práva manželského v Uhersku žádného vlivu, ježto politické události vyvolaly zcela nový směr. Povstání uherské bylo potlačeno, absolutism rakouský nastolen, i zaváděny též rakouské zákony v Uhrách. Cís. patentem ze dne 29. listopadu 1852, č. 246 ř. z. zaveden pro Uhersko, Chorvatsko a Slavonsko, vojvodství Srbské a banát Teměšský rakouský občanský zákonník s účinností od 1. května 1853. Avšak článkem III. řečeného patentu prohlášeno, že osobní právo manželské obsažené v občanském zákonníku nemá závaznosti pro církev římskokatolickou a sjednocenou řeckou, ani ne pro řeckovýchodní (nesjednocenou), naopak že vyznavači řečených náboženství i na dále podrobeni budou dosavadním předpisům zákonním a soudům duchovním. Pročež ovšem neměl praktického významu článek 10. rakouského konkordátu ze dne 5. listopadu 1855 stanovící pro katolíky církevní právo manželské hmotné i formální.

Manželské právo občanské platilo ale ovšem pro akatolíky vyjma nesjednocené. Jen co do uzavírání manželství smíšených mezi katolíky a nekatolíky zůstati mělo při zákonech dosavadních, t. j. že manželství mohlo býti uzavřeno i před duchovním správcem akatolickým (čl. IV. úvodního patentu). Pro židy obč. z. platil

Lambruschiniho (breve i instrukce otištěny u Schulte, Handbuch des kath. Eherechts [1855], str. 471—476); authentické interpretace dostalo se jí 31. srpna 1897 (sr. Archiv f. k. K.-R. 1904, str. 160 nsl.).

¹⁹⁾ Corpus iuris hungarici VII., str. 542.

²⁰⁾ Corpus iuris hungarici VII., str. 546.

(čl. IV.). Článek V. (úv. p.) důsledně pak stanovil, že osobní spůsobilost k uzavření manželství posouzena býti má jednak dle zásad konfessionálních, jednak dle zásad občanského práva, dle toho, které právo za platné prohlášeno. Ustanovení tato však dlouho netrvala, neboť 23. července 1861 občanský zákonník pro Uhersko opětně odstraněn.²¹⁾ I platil pro protestanty opětně Josefinský manželský patent, kdežto pro židy vydán dekret uherské dvorské kanceláře ze dne 2. listopadu 1863, č. 15.940.²²⁾

Zavedení rak. obč. zákona v Sedmíhradsku cíś. patentem ze dne 29. května 1853, č. 99 ř. z. a to dnem 1. září 1853 mělo v oboru práva manželského pouze ten účinek, že manželské poměry židů dle něho upraveny byly (čl. IV. pat.), kdežto všechna ostatní práva a soudnictví manželská ve své dosavadní platnosti zachována byla (čl. III. a V.). Při těchto poměrech zůstalo to do nového upravení práva manželského, ježto občanský zákon pro Sedmíhradsko odstraněn nebyl. V roce 1868, tedy v prvním roku po rak.-uh. vyrovnání, dosavadní soudnictví soudů církevních ve věcech osobního práva manželského se týkajících zachováno bylo (§ 22, čl. zák. LIV. z r. 1868 [civilní řád] ve spojení s § 2, čl. z. XLVIII. : 1868 [o procesu rozlučujícím manželství smíšená]). V činnosti zůstaly tedy tyto manželské soudy duchovní:²³⁾

1. Katolické, jak ritu latinského, tak i řeckého, jež soudily dle církevního práva kanonického v celém Uhersku.

2. Řeckovýchodní srbské v Uhersku; za základ sloužila Kormčaia Kniga (o ní srovn. Zhishman, Eherecht der orientalischen Kirche, str. 76, 77).

3. Řeckovýchodní rumunské čili valašské v Sedmíhradsku; za základ souzení sloužila Pravila a Pedalion (o nich srov. Zhishman, l. c., str. 77, 78).

4. Protestantské helvetského vyznání v Sedmíhradsku, rozuzující dle německého protestantského práva manželského obsa-

²¹⁾ Kadlec, l. c., str. 293 nsl.

²²⁾ Schwartz, l. c., str. 191.

²³⁾ Schwartz, Notwendigkeit des einh. Eherechts, l. c., str. 54 nsl., kde též přehled různých ustanovení hmotného práva jednotlivých konfesi. — Cit. Zeitschrift f. ung. ö. u. Pr., I. ročník (1895), str. 3 nsl. — Márkus, Die Ungarischen kirchenpolitischen Gesetze (1895), str. 2. — Bolla, Einiges über Ehen der Österreicher in Ungarn v Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung 1903, (č. 14.), str. 110, 111.

ženého v publikaci Petra Boda (1763): *Synopsis iuris connubialis* a pak dle pozdější instrukce z r. 1882.

5. Protestantké augšpurského vyznání v Sedmíhradsku, na základě manželského řádu z r. 1870 a podpůrně na základě práva autonomního, *Carpzovovy* *Jurisprudentia consistorialis* a *Böhmerova* *Jus ecclesiasticum protestantium* a obecného práva protestantského.

6. Unitářské v Sedmíhradsku, jimž se dostalo r. 1889 zvláštního sestavení církevních zákonů manželských.

Toto soudnictví církevní považováno za prozatímné a výjimečné, protože nebylo uznáno pro protestanty obého vyznání v Uhersku přes rovnocennost a reciprocitu konfessí uznanou r. 1848 a r. 1868; naopak, by výjimky nebyly rozšiřovány, přisouzeno soudnictví ve věcech manželských nad uherskými protestanty státním soudům (§ 2 čl. z. XLVIII. z r. 1868). Upravení manželských sporů židovských (uherských, sedmíhradských i rjeckých) odkázáno bylo na cestu nařizovací (§ 22 i. f. čl. z. LIV. z r. 1868), která však nastoupena nebyla; ovšem uznáno bylo soudnictví státní tím více, anať manželská ustanovení pro uherské židy zakládala se na shora řečeném dekretu z r. 1863, kdežto pro židy sedmíhradské a rjecké platila ustanovení občanského zákona rak. ohledně židů. Nepřijaty byly ale návrhy činěné u projednávání zákonů shora řečených, by manželství civilní zavedeno bylo.

Ačkoliv upravení manželských poměrů byla věc velmi spletitá, vždyť platilo vedle sebe 9 různých manželských práv, z nichž sedm bylo křesťanských, přece tento chaos a labyrint nebyl by v praxi vyvolával nepřekonatelných obtíží, kdyby nebyla bývala na denním pořádku smíšená manželství uzavíraná mezi různými vyznavači základního křesťanského náboženství; neboť tu nastala otázka, vedle jakých zásad má takové manželství býti posuzováno. V tomto ohledu zakročil stát, jenž sebe za oprávněna považoval, by vystoupil jakožto rozhodčí, což ovšem později vyvolalo mnoho odporu, zejména se strany katolické, třeba při projednání příslušných osnov tomu tak nebylo.

Článkem zák. LIII. z r. 1868 (o reciprocitě křesťanských náboženských společností zákonem uznaných) bylo o smíšených manželstvích stanoveno toto: ohlášky mají býti předsevzaty oběma správci duchovními; ohlášky předsevzaté se strany jednoho správce stačí tenkrát, nechce-li druhý správce duchovní je předsevzít, což

dotvrzeno býti musilo písemným vysvědčením dvěma svědky podepsaným (§ 9); § 10 měl ustanovení pro případ nevydání listu propustního se strany jednoho správce duchovního po odbytých třech ohláškách; oddavky mohly platně se dít před duchovním jedné strany (§ 11). Z šŕt stanovících podmínky přestoupení k jiné náboženské společnosti zajímá nás hlavně § 8, jenž stanovil, že všechna jednání přestoupivšího nutno posuzovati po nastalém přestoupení dle učení náboženské společnosti, ku které byl přestoupil a že zásady církve opuštěné jej v ničem více nezavazují. Byloť ustanovení toto praktické na poli práva manželského, neboť znamenalo to na př., že katolík přestoupivší k jiné konfesi nebyl vázán pravidly katolickými o nerozlučitelnosti manželské. § 1 čl. z. XLVIII. z r. 1868 uznal v procesech týkajících se platnosti, rozvodu a rozloučení manželství smíšených kompetenci soudu každého z obou manželů tak, že vázán byl pro svou osobu nálezem svého soudu; spor zahájen a proveden byl u soudu manžela žalovaného; vzešel-li rozsudek v moc práva, musil celý proces z úřední povinnosti do 30 dnův odevzdán býti příslušnému soudu žalobcovu.

Tím se ovšem státi mohlo, že příkladem pro katolíka manželství zůstalo nerozloučeným, kdežto rozloučený akatolík mohl třeba nové manželství uzavřít. Jsou to důsledky, které nás zvyklé na rakouské právo nikterakž nepřekvapují.

Těmito ustanoveními jest dokončeno staré manželské právo uherské; změn nějakých již nedoznalo; zejména přijata nebyla osnova podaná roku 1881 o manželstvích mezi křesťany a židy a o platnosti manželství takových v cizině civilně uzavřených, ale dosud v Uhersku neuznávaných, neboť neplatila v této příčině zásada *«locus regit actum»*.

Oproti tomu snahy po uskutečnění civilního manželství neутuchly od r. 1868. Průkopníci této myšlenky byli v parlamentu zejména Eötvös (1868), Irányi (1873, 1880, 1881), Trefort (1873), Deák (1873), Huszár (1873) a jiní.

Dne 2. prosince 1893 předložil v poslanecké sněmovně osnovu o civilním obligatorním manželství tehdejší ministr práv Desider Szilágyi (člen ministerstva Wekerlova), čímž znamená dáno bylo k velkému a tuhému boji mezi státem a církví katolickou, která v Uhersku reprezentovala 58% všeho obyvatelstva (47% římská, 11% řeckosjednocená).

Příčiny tohoto boje jsou všeobecně známy; zakládají se na učení katolickém, že upravení manželského práva pro osoby katolické, resp. křtěné přísluší výhradně církvi, ježto běží o svátost a že manželství jest svazkem zásadně nerozlučitelným. Oproti tomu se strany přívrženců civilního manželství důraz položen na nutnost moderního státu, by upravoval právní poměry svých občanů bez ohledu ke konfesi a jediné dle zásad jím samým uznaných za správné, při čemž se však jednotlivým náboženským společnostem přenechává, by pro svůj obor vnitřní řídily se učením svým (*salvo iure ecclesiae in spiritualibus*).²⁴⁾ Nechceme jednotlivé fáse tohoto hnutí blíže stopovat, ježto nemá nic specificky uherského do sebe, ano bylo se všude objevilo, kde civilní manželství mělo být zavedeno. Poukazujeme pouze k význačnějším projevům v této příčině nastalým; takovými byly: pamětní spis biskupa Velkovaraždínského kardinála Schlaucha;²⁵⁾ adresa uherského episkopátu ze dne 3. března 1893 podaná králi a pamětní spis tohoto episkopátu ze stejného data podaný vládě;²⁶⁾ *litterae chori episcoporum Hungariae ad S. S. Leonem XIII. in causa quaestionum ecclesiasticopoliticarum datae* ze dne 3. března 1893;²⁷⁾ prohlášení Lva XIII. »*Constanti Hungarorum*« ze dne 2. září 1893;²⁸⁾ společný pastýřský list biskupův uherských o osnově manželského zákona usnesený na biskupské konferenci odbyvané v Budapešti ode dne 30. listopadu do dne 7. prosince 1893;²⁹⁾ alokuce papeže Lva XIII. »*In litteris Nostris*« ze dne 18. března 1894³⁰⁾ a pastýřský list uherského episkopátu usnesený na konferenci odbyvané v Budapešti dne 31. srpna a 1. září 1895.³¹⁾

Odpor nemaďarských národností byl též vyvolán okolností,

²⁴⁾ *Grammiello*, De lege civili matrimoniali pro Hungariae regno, 1894. *Tjž*, De obligatione legumlatorum Hungariae, 1894. *Huszar*, De potestate ecclesiae circa matrimonium et de iure matrimoniali Hungarico, 1900. *Melata*, De potestate, qua matrimonium regitur et de iure matrimoniali civili apud praecipuas nationes (1903), str. 5 nsl., 71 nsl.

²⁵⁾ Archiv für kath. Kirchenrecht sv. LXXI. (1894), str. 135—187.

²⁶⁾ Archiv für kath. K.-R., sv. LXIX. (1893), str. 333—349.

²⁷⁾ Cit. Archiv, sv. LXX. (1893), str. 265—277.

²⁸⁾ Cit. Archiv, sv. LXX. (1893), str. 338—344.

²⁹⁾ Cit. Archiv, sv. LXXI. (1894), str. 305—312.

³⁰⁾ Cit. Archiv, sv. LXXIII. (1895), str. 469—471.

³¹⁾ Cit. Archiv, sv. LXXIV. (1895), str. 463—470.

že se strany státních funkcionářů výhradně užito býti mělo jazyka maďarského³²⁾ při všech aktech nutných za příčinou uzavření manželství.

Avšak osnova řečená stala se přece zákonem prošetři dva-kráté obě sněmovny; u magnátů (21. června 1894) našla majoritu pouze čtyř hlasů. Sankce královské dostalo se jí 9. prosince 1894, uveřejněn byl zákon oficielně dne 18. prosince 1894. § 148 stanovil jeden rok po publikaci jakožto nejdelší lhůtu, do které nový zákon státi se měl účinným, však splnomocnil ministerstvo, že může cestou nařízení i dříve dáti zákonu vstoupiti v život. Ministerstvo toho práva užilo, a nařídilo za počátek účinnosti zákonné den 1. října 1895 (nařízení ministra-presidenta ze dne 29. června 1895 č. 2020). Prováděcí nařízení k zákonu manželskému vydáno na základě §u 150 m. z. ministrem práv č. 27.241 z r. 1895.

Novým zákonem zavedeno v Uhersku obligatorní civilní manželství pro všechny občany Uherské s výhradnou jurisdikcí státní (§ 136 ve spojení s §em 114); dnem působnosti zákona všechny dosavadní normy manželské hmotné i formální pro obor státní ztratily platnosti (§ 148, 3. odst.), i stanoveny pak ještě §em 137, 1. odst., že všechny zahájené procesy manželské a zasnubní musejí postoupeny býti královským soudům.

Výslovně však vytkl § 149, že náboženské povinnosti stran uzavírání manželství zůstaly netknuty; pročež bylo státním funkcionářům nařízeno, by snoubence zvláště upozornili, že splněním formy státem předepsané, neučinili ještě zadost povinností náboženským.³³⁾

Zásady zde vytknuté prohlášeny za závazné i se strany vojenského duchovenstva v Uhersku, které smí asistovati při sňatcích pouze tak jako duchovní svěštění (oběžník c. a k. říšského ministerstva vojenství ze dne 30. září 1895, praes. č. 4860).

Zvláštní zmínky zasluhuje okolnost, že osnova nového uherského obecného zákonníka občanského na osobním právu manželském z r. 1894 ničehož nemění, žádných ustanovení neobsahuje,

³²⁾ Srovn. zákon o státních matrikách čl. z. XXXIII.: 1894 a nařízení ministra justice č. 17 253 : 1895 (§ 65), na př. u Kováce, Das ung. Ehegesetz, str. 24 a 25.

³³⁾ Csáky, Ungar. Civilehe, str. 4, 5, 6.

nýbrž prostě k zákonu tomu odkazuje,⁸⁴⁾ což se stalo z obavy, by novým jednáním nebyly vyvolány nové spory.

Zákon manželský z r. 1894 jest na dále předmětem našich úvah.⁸⁵⁾

Nutným důsledkem obligatorního manželství civilního bylo zavedení státních matrik, což se stalo článkem zákonním XXXIII. z r. 1894, jenž stejného dne jako manželský zákon byl sankcionován

⁸⁴⁾ Entwurf eines ungarischen allg. bürgerl. Gesetzbuchs. Erste Fassung v Zeitschrift für ungar. öffentl. u. Privatrecht, 7. ročník (1901), str. 5, 6, 23. Pouze v ohledu majetkoprávním, pokud zákon z r. 1894 některá ustanovení má, navrhuje se změny a to šem 100 a 102 alin. 2. a 251 posl. odst. osnovy k §§ům 90 a nsl. manž. zákona. K tomu sluší srovnati poradní protokoly k řečenému zákoníku v cit. Zeitschrift IV. ročník (1898), str. 34, 319, 324 a pak V. ročník (1899), I. díl str. 20, II. díl str. 14.

⁸⁵⁾ Vládní motivy k tomuto zákonu sestávají z všeobecné části, z níž čerpal *Schwartz* v člancích shora udaných a ze speciální části, která v celistvosti i s příslušnými změnami navrhovanými v justičním výboru otištěny jsou v překladu *Schwartzově* včetně až k § 27 zákonu v cit. Zeitschrift I. roč. (1895), str. 5 nsl., 129 nsl., 225 nsl., 347 nsl. Celá vládní osnova ctištěna jest v Archiv für kath. K.-R. (1894), LXXI. svazek, str. 277—304. Text zákona v německém překladě otištěn jest v Gesetz-Sammlung für das Jahr 1894, str. 479 nsl. Vydaní textové s poznámkami z motivů obstarali *Márkus* (Die Ungarischen Kirchenpolitischen Gesetze, v Budapešti 1895, dle něhož citujeme; vyšlo též v citov. Zeitschrift II. ročník [1896], I. díl, str. 24 nsl. a v Allgem. österr. Gerichts-Zeitung 45. ročník [1894], str. 385 nsl. s nepatrnými změnami) a *Kovács*, Das ungarische Ehegesetz v Perlesově sbírce Gesetze mit Erläuterungen aus den Materialien, sešit 46, ve Vídni 1896. Naše citáty z *Márkuse* a *Kováče* vztahují se ovšem k poznámkám, nikoli k textu zákonnému. Spracování vzhledem ku praktickým potřebám s mnoha formuláři podal *Csáky*, Die ungarische Civilehe 1895. Přehled uherského práva manž. přinesla Gerichtshalle, XXXIX. ročník (1895), str. 39 nsl. a podal *Reiner* v Österr. Rechts-Lexikon IV. sv. (1898), str. 695 nsl. pod č. VI., 1. Litujeme, že k literatuře vyšlé v maďarském jazyku nebylo lze přihlížeti z důvodu shora již naznačeného. Ty, kdož maďarský jazyk znají, upozorňujeme na dvě nejnovější publikace o manželském právu: *Fancsó*: A magyar házassági és házastársi öröklési jog (v Budapešti, 1901) a pak *Raffay*: A magyar házassági jog (v Budapešti, 1902). Ježto vládní motivy přihlížely též k prvnímu návrhu občanského zákona německého, lze použiti též pro srovnání: Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich. I. Lesung. Amtliche Ausgabe. 1888. Motive zu dem Entwurf eines Bürgerl. Gesetzbuches f. d. Deutsche Reich., sv. IV., 1888 (Amtliche Ausgabe) a pak Zusammenstellung der gutachtlichen Äusserungen zu dem Entwurf eines Bürgerl. Gesetzbuches gefertigt im Reichs-Justizamt, sv. IV., 1890.

a uveřejněn a jehož ustanovení o ohláškách, o uzavření manželství a o vedení rejstříku manželského vstoupila v platnost současně s manželským právem (§ 90 odst. 2. matr. z.).⁸⁶⁾ K zákonu tomuto vydána celá řada ministeriálních nařízení provádějících zásady zákonní.⁸⁷⁾

Co se konečně řízení ve věcech manželských tkne, budiž vytknuto toto: Ministr práv Szilágyi dal krátce před svou demissí (v prosinci 1894) uveřejniti osnovu zákona o řízení ve sporech manželských, která ve 3 oddílech a v 83 §ech upravovala řízení samo, majetkové poměry a stadium přechodné; řízení založeno býti mělo na zásadách procesu sumárního s různými odchylkami. Ku projednání této osnovy vůbec nedošlo. Odtud uspořádána otázka tato na základě shora uvedených zákonních předpisů nařízením ministerstva justice č. 27.241 z r. 1895 stran kompetence řádných soudů v manželských sporech.

Státní soudy řídí se dle provisorního civilního řádu (čl. z. LIV.:1868), doplňků k němu (LIX., LX.:1881, XVIII.:1893, X.:1898) a dle zvláštní soudní praxe zákonně neupravené, jíž za pomůcku slouží soukromá díla sepsaná Kornelem Sztehlem a Desideriem Márkem o řízení v manželských sporech.⁸⁸⁾

Nehotovost těchto poměrů dá se vysvětliti tehdejší obavou vlády před novými bouřemi církevně politickými, zejména vzhledem k usnesení uherského episkopátu, by akta soudů církevních nebyla vydána soudům státním, ježto § 137 m. z. neobsahuje žádné trestní sankce. V praxi si pomáhali tím, že proces z nova zahájen u soudů státních.

Osnova nového civilního řádu obsahuje v §ech 645—691 řízení ve věcech manželských.⁸⁹⁾

⁸⁶⁾ Otištěn n. př. v cit. Gesetz-Sammlung f. d. J. 1894, str. 529 nsl.; *Márkus*, I. c., str. 71 nsl.

⁸⁷⁾ Juristische Blätter 1895 (XXIV. r.), str. 374. *Kovács*, I. c., str. 64, 65.

⁸⁸⁾ Der Religionskrieg in Ungarn str. 46 nsl. *Kovács*, I. c., str. 60, pozn. 1. k šu 136 a *Csáky*, Ungar. Civilehe, str. 97, pozn. * Juristische Blätter. XXIV. ročník (1895) str. 90, 374, 484.

⁸⁹⁾ Gesetzentwurf einer ungarischen Civilprozessordnung v citov. Zeitschrift für ungar. öff. u. Privatrecht, 1902, VIII. ročník, str. 235—250. O soudnictví c. a k. konsulárních úřadů ve věcech manželských srovn. *Fraus* v A. ö. Gerichts-Zeitung (1901), LII. ročník, str. 97 nsl.

§ 2. O systematice zákona manželského.

Zákon manželský, upravující téměř jen osobní právo manželské, rozpadá se na 10 oddílův a má 150 šův.

Oddíly jsou tyto:

1. Zasnoubení §§ 1—5.
2. Překážky manželské §§ 6—27.
3. Uzavření manželství §§ 28—40.
4. Neplatnost manželství §§ 41—72.
5. Zánik (č. rozloučení) manželství §§ 73—103.
6. Rozvedení od stolu a lože §§ 104—107.
7. Manželství v cizině uzavřená a manželství cizinců §§ 108—120.
8. Trestní ustanovení §§ 121—126.
9. Smíšená ustanovení §§ 127—135.
10. Závěrečná ustanovení §§ 136—150.

Systém zde přijatý není nejasný. Ovšem opakují se některé věci, jako v oddílu o překážkách a o neplatnosti manželství.¹⁾ Oddíl 7. o poměru k cizině se vysvětluje tím, že zákon manželský vydán jako samostatný, nikoli jako část celého práva občanského, které v oné době (ovšem ještě nyní ne) nebylo kodifikováno. Podobné důvody rozhodovaly při oddílu 10. obsahujícím závěrečná ustanovení. Konečně nelze přehlédnouti, že kostra systematiky i mnohá ustanovení připomínají I. návrhu německého občanského zákona, pročež k němu v pojednání stále přihlížíme; ovšem zahrnoval tento návrh v sobě i právní následky manželství, které v celistvosti v Uherském zákoně manželském upraveny nejsou.²⁾

Ustanovení o ohláškách a o manželském rejstříku obsažena jsou ve zvláštním zákoně (XXXIII.: 1894) o státních matrikách v II. oddílu druhé části v §§ 45 násl. ve spojení s V. oddílem téže části (§§ 77 násl.).

¹⁾ Poukazujeme jen příkladem k §u 44 vzhledem k §u 6, k §u 45, vzhledem k §ům 11, 12 a 13, k §u 51 vzhledem k §u 7 atd.

²⁾ Srvn. citovaný Entwurf eines bürg. Gesetzbuches I. Lesung, IV. kniha, I. oddělení: Manželství § 1227 nsl.

§ 3. O místních mezích uherského zákona manželského.¹⁾

Uherský zákon manželský platí v Uhrách se Sedmihradskem a pak v městě a obvodu Rjeckém (§ 135 m. z.). § 146 splnomocnil totiž ministerstvo, by řečený zákon v Rjece (v městě a území) v život uvedlo cestou nařízení; to stalo se (ovšem s některými odchylkami vzhledem ku právu tam platnému) výnosem král. uh. ministra presidenta, jakožto zástupce ministerstva uherského ze dne 29. června 1895 č. 2022; počátek účinnosti stanoven jako pro ostatní Uhersko na den 1. října 1895.

Tímže výnosem platnost zákona o státních matrikách pro Rjeku stanovena se stejným počátečním dnem účinnosti ve smyslu §u 90 2. odst. a §u 95 zákona XXXIII.: 1894.

¹⁾ K tomuto celému §u sluší srovnati: Co do všeobecných zásad mezinárodního práva soukromého na př. *Bar*, Theorie u. Praxis des internationalen Privatrechts 2. vyd. (1889) I., str. 440—505; II., str. 434 nsl. a v Holtzendorffově Encyklopaedii (6. vyd.), sv. II., str. 31 nsl.; 38 nsl. *Krčmář* ve Sborníku věd právních a státních, sv. III. (1903), str. 475 nsl. *Rittner*, Österr. Eherecht. str. 35—53. Co do uherského práva: *Fettel*, Die internationalrechtlichen Bestimmungen des ungar. Ehegesetz-Entwurfes v Zeitschrift für Internationales Privat- u. Strafrecht, IV. sv. (1894), str. 113 nsl. *Kovács* v poznámkách na str. 3, 4, 5, 44, 51, 52, 63, 64. *Márkus* v poznámkách na str. 63. *Csáky*, l. c., str. 6 násl. *Isidor Schwartz*, Die örtliche Herrschaft der materiellen Privatrechtsnormen nach ungarischem Rechte v Juristische Blätter, 1895 (ročník XXIV.), str. 217 násl., na základě uherského spisu Szántó-ho z r. 1893. *Sztehlo*, Das ungarische Ehegesetz u. seine Beziehungen zu Österreich, 1896 (celkem shoduje se s článkem téhož autora uveřejněným v citov. Zeitschrift für ung. öff. u. Pr. II. ročník [1896], I. část, str. 127—141), str. 13 násl. *Tóth*, Internationale Beziehungen des ungarischen Eherechts v citov. Zeitschrift II. roč. (1896), III. část, str. 62—77 a III. ročník (1897), I. část, str. 87—101. *Bolla*, Einiges über Ehen der Österreicher in Ungarn v Allgemeine österr. Gerichtszeitung, 1903. Číslo 14 a 15 (str. 110—113; 115—117). Instruktion für den Seelsorge-Klerus betreffs Eheschliessung ungarischer Staatsbürger in Österreich (Graz, 1896). *Mayrhofer*, Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst (5. vydání) II., str. 1188 nsl., 1197 nsl., V., str. 45 nsl., 66 násl. K odstavci tomuto sluší srovnati též výsledky obou prvních mezinárodních konferencí Haagských odbývaných r. 1893 a 1894 za příčinou upravení otázek týkajících se mezinárodních poměrů soukromoprávních, o nichž konečný protokol sepsán byl ovšem teprve 25. června 1894, jejichžto průběh však při podání osnovy a projednání jejím alespoň částečně znám byl. Otištěny jsou příslušné články n. př. v lehce přístupném Stubenrauchově komentáři rak. obč. pr. I. (7. vyd., 1898), na str. 50, 51; co do uh. práva srovn. str. 129 nsl.

Chorvatsko a Slavonsko³⁾ požívá ve věcech justičních a soudních autonomií na základě §u 48 (ovšem ve spojení s § 9) čl. z. XXX. : 1868, neplatí tudíž zákon uherský v oblasti této; sluší tedy Chorvatsko a Slavonsko považovati ve věcech manželských jako cizinu oproti Uhersku, což § 147 pro zamezení konfliktův a pro větší jistotu právních výslovně vytýká; jsouť tudíž manželství se strany Chorvatův uzavřená v Uhersku manželství cizincův a naopak manželství uzavřená Uhry v Chorvatsku jsou manželství v cizině uzavřená. Mluví-li uherský zákon manželský o uherských občanech státních, nemá na mysli příslušníky chorvatskoslavonské, třeba čl. L. zákonů z r. 1879 (§ 1) zná jediné státní občanství; mluví-li zákon manželský o uherském soudu, nevyrozumívá tím ani soud chorvatský (§ 135 m. z.)³⁾

Ačkoli tedy Chorvatsko pro obor manželský je cizinou, přece vzhledem ku zvláštnímu státoprávnímu poměru jeho k Uhersku, není lze, aby Uher uzavřel manželství v Chorvatsku před diplomatickými zástupci, ježto jich tady (oproti ostatní cizině) přirozeně není, což v této příčině stejně platí o Rakousku, jež jest oproti Uhersku cizinou.

O tom, kdo Uhrem nebo Chorvatem ve smyslu našem, rozhoduje okolnost, v které obci má domovské právo, zda v uherské či chorvatské.

/I obracíme se ke stručnému vypsání nejhlavnějších bodů mezinárodního práva manželského, nakolik upraveny byly uherským zákonem manželským. V této příčině sluší poukázati předem k §u 120 uh. z. m., jenž vzhledem k mezinárodním poměrům zcela přiměřeně v platnosti zachovává státní smlouvy dotýkající se manželských právních poměrův, i kdyby jejich ustanovení nesrovnávala se s novým manželským právem uherským. Z toho plyne, že v první řadě rozhodují smlouvy, teprve kdyby nebo pokud jich nebylo, přicházejí k platnosti ustanovení manželského zákona. K detailnímu obsahu těchto smluv přihlížeti nechceme a to tím více, ježto hlavně upravují otázku výměny úředních zpráv o manželstvích uzavřených v obvodu států smluvních. § 78 uherského zákona o matrikách

³⁾ *Pražák*, Rakouské právo ústavní, část IV. (2. vyd. 1903), str. 9 nsl.

³⁾ Důsledkem této samostatnosti manželského práva Chorvatského a samostatnosti co do výkonu soudnictví necituje § 147 m. z. §§ 112, 114 a 116 m. z., které tudíž pro Chorvaty v Uhersku neplatí; obsah těchto §§ů jest na příslušných místech vytčen.

(čl. XXXIII. : 1894) zavazuje totiž uherského příslušníka v cizině manželství uzavírajícího, by sám potřebné doklady matrikuláři uherskému zaslal, není-li v příslušném státu na základě úmluv o úřední oznámení postaráno; příslušnost matrikulářova (§ 77 téhož zákona) řídí se dle domicilu, eventuelně dle příslušnosti manželovy; nelze-li tuto zjistiti, obstará zápisy matrikulář vnitřního města Budapeštského (§ 78 matr. z.).

V Rakousku jest tato výměna výtahů z matrik oproti Uhersku (vyjímajíc Chorvatsko a Slavonsko) uspořádána výnosem ministerstva vnitra a kultu ze dne 6. srpna 1896 č. 150 ř. z. a ze dne 20. ledna r. 1898 č. 15 ř. z.; v Uhersku stalo se tak oproti Rakousku nařízením uherského ministerstva vnitra ze dne 30. března 1896 č. 26.740, čímž odpadá nutnost osobního oznamování, jak rakouským občanům v Uhersku sňatek uzavírajícím, tak i uherským občanům vstupujícím v Rakousku ve stav manželský.⁴⁾

Co se tkne předpisů samého uherského zákona manželského, nutno různiti dva hlavní případy: 1) manželství Uhrů v cizině a 2) manželství cizinců v Uhersku. Při obou případech sluší různiti a) předpisy obsahu materiálního; b) předpisy povahy formální.

Co se prvního případu [lit. a) b)] tkne, sluší míti na mysli, že manželský zákon uherský uvedl v platnost zásadu exterritoriality, neboť dle §u 29 lit. e) a § 31, odst. 3 mohou (však nemusejí) uherští snoubenci, anebo jen uherský snoubenec (muž) zcela tak jako v Uhersku manželství uzavřítí v cizině před diplomatickým zástupcem nebo konsulem rak.-uherským, resp. před jich náměstkou, pokud jsou k tomu uherskou vládou splnomocněni. Příslušnost řečených funkcionářů řídí se dle bydliště, podpůrně dle pobytu obou snoubenců, resp. ženicha; další zastupování nelze ani udělití, ani přijmouti (§ 14 min. nař. ze dne 26. září 1895).

Důvod ustanovení toho jest, že manželství dle uherského práva musí býti uzavřeno před zřízencem civilním (nikoliv duchovním), za kteréhož zákon připouští i zmíněné zástupce diplomatické uherskou vládou zvláště splnomocněné. Ustanovení zmíněné neplatí však o Uherkách, uzavírají-li manželství s cizincem v cizině, a to proto ne, ježto manželstvím takovým vystupují ze státního svazku uherského, any se stávají příslušnicemi státu mužova (§ 34 čl. L. : 1879).

⁴⁾ Na př. *Mayrhofer*, l. c., V., str. 1188 nsl.

Zmínění zástupci řídí se výhradně dle předpisův uherského práva, jsou-li oba snoubenci Uhry, je-li však snoubenka cizinkou, platí o ní předpisy uherské vydané o cizincích. Ustanovení tato vysvětlují se okolností, že se k manželství přihlíží tak, jako kdyby uzavíráno bylo na půdě uherské.

Ohlášky v Uhersku nutné zařídí diplomatický zástupce buď sám bezprostředně, buď prostřednictvím uherského ministerstva vnitra (§ 49, odst. 1 zákona o matrikách). Zápis sňatku děje se (§ 79 matr. z.) do zvláštních matrik, jež vedou diplomatictí zástupci splnomocnění, kteří zasílají koncem roku jeden exemplář matrik ministru vnitra; odtud lze zde poříditi výtahy z matrik. Prováděcí předpisy v příčině této obsahuje nařízení celého ministerstva ze dne 26. září 1895 č. 3163. Odmítne-li řečený diplomatický zástupce ohlášky aneb assistenci při sňatku, lze se odvolati ku královskému soudnímu dvoru Budapeštskému (§§ 60 a 61 matr. z.) a § 16 právě cit. nařízení (Kovács l. c., str. 24).

Neuzavírá-li se však manželství způsobem právě naznačeným, platí v případě čísla 1, lit. a) tyto předpisy:

Pravidlo obsahuje § 108 m. z., an předpisuje: a) Dospělost manželská a způsobilost k právním činům musejí posouzeny býti ohledně každého jednotlivého snoubence dle zákonů vlasti, to znamená, dle zákonů státu, jemuž jeden každý jako státní občan jest podroben.

β) V ostatním ohledu — vyjma případy pod α — rozhoduje o jednom každém snoubenci právo domoviny obou stran, to znamená: muži nesmí vaditi překážka dle svého práva, aby si mohl vzíti vyvolenou nevěstu za ženu, a žena musí mítí možnost dle svého práva, aby si vzala za manžela vyvoleného muže. Při různosti ustanovení zákonných o manželských překážkách v různých státech má předpis tento v praxi velký význam.

Avšak § 108 uznává vytknuté pravidlo za závazné jen tenkrát, nemají-li zákony příslušných států (domovin) odchylná ustanovení v této příčině anebo neobsahuje-li uherský zákon sám nějakých výjimek. Co do cizích států, závisí to na příslušných normách manželského práva. V této příčině lze poukázati k jurisprudenci Severních státův amerických, která nechává v otázce manželské způsobilosti rozhodovati právo místa, kde manželství

se uzavírá a k anglické jurisprudenci, jež uznává právo domicilu.⁵⁾

Výjimka uherského práva obsažena v §u 109 m. z. V případě totiž, že státní uherský občan (ale jen mužského pohlaví) uzavírá manželství s cizinkou kdekoliv, ať v Uhersku, ať v cizině, posuzuje se pro Uhersko platnost tohoto manželství pouze dle uherského práva, vyjma ovšem cizinčinu dospělost manželskou a způsobilost k právním činům oceněnou jejím právem domovským. Výjimka tato má svůj důvod v tom, že cizinka manželstvím stává se v tomto případě poddanou uherskou (§ 5 čl. L.: 1879), a že není tudíž nutno, aby posuzována byla ve všem dle práva, jemuž se provádáním odcizí.⁶⁾

Odtud nemusí cizinka provdávající se v cizině za uherského příslušníka prokázati v Uhersku (vzhledem k nutnosti uherských ohlášek), že jí nevadí žádná překážka manželská, neboť posuzuje se kromě stáří a způsobilosti k právním činům jedině dle uherského práva.⁷⁾

Zda uherský občan má způsobilost k příslušnému manželství v cizině dle uherského práva, posuzuje se dle uherských překážek manželských, jak vylučujících, tak zakazujících, což § 110 ještě výslovně připomíná, při čemž upozorňuje zvláště na § 124 prohlašující úmyslné opomenutí překážek manželských za přečin trestný vězením do 3 měsícův a peněžitou pokutou do 1000 K, neshledá-li se v tom těžší provinění. Ve smyslu těchto ustanovení může na př. Uher vzíti si za ženu Mohamedánku, ježto rozdíl konfessionální není v Uhersku překážkou.⁸⁾ Průkaz o manželské způsobilosti uherského občana vydává uherské ministerstvo práv na základě vysvědčení matrikuláře o odbytých ohláškách resp. na základě dispense od nich (§ 59, 2. odst. zák. XXXIII.: 1894).⁹⁾

⁵⁾ Bar, l. c., I, str. 441 a v citov. Encyklopaedii Holtzendorffově str. 31.

⁶⁾ Srov. Právnik, r. XXXVI. (1897), str. 635.

⁷⁾ Juristische Blätter, 1897, str. 306.

⁸⁾ Juristische Blätter, 1898, str. 270.

⁹⁾ K tomu srovnati sluší výnos rak. min. vnitra ze dne 20. listop. 1895 č. 31.953, (otřítěný n. př. v Archiv f. kath. K. R., LXXV. sv. [1896], str. 305 nsl.); výnos ze dne 25. února 1896, č. 31.828 ex 1895 (na př. v Archivu cit. str. 462 nsl.); výnos ze dne 28. května 1897, č. 10.432 (tamže LXXVII. sv.

Kterak se tyto zákonem stanovené zásady v konkrétním případě provádějí prakticky, stanoví detailně nařízení uherského ministerstva práv č. 27.243:1895.¹⁰⁾

K lit. b. O formálních podmínkách sňatku Uhrů v cizině, nečiní-li se ovšem před diplomatickým zástupcem, vyslovuje § 113, odst. 1 zásadu, že platnost manželství řídí se dle předpisů závazných v době a v místě, kde manželství se uzavírá, ovšem musí i v Uhersku býti ohlášeno (§ 113, 2. odst.), leda že by ve smyslu 2. odst. §u 27 m. z. dispense byla udělena; předpis to, který musejí zachovávat i vojenští duchovní assistující při sňatcích odbývaných mimo Uhersko se strany občanův uherských: č. 2 cirkuláře říšského min. vojenství ze dne 30. září 1895 praes. č. 4860.¹¹⁾

Bližší ustanovení o řečených zde ohláškách obsahuje § 49, 2. a 3. odst. zákona o matrikách. Příslušnost matrikuláře k odbývání ohlášek řídí se dle zásad §ů 46 a 47 téhož zákona, t. j. řádným bydlištěm, po případě pobytem, eventuálně i obecní příslušností nebo rodištěm snoubencův, při čemž rozhodují předpisy jinak v Uhersku platné. Při konkurenci více důvodů příslušnosti mají snoubenci právo volby. Nedá-li se ale takto příslušnost na jisto postavit, nutno obrátiti se na matrikuláře vnitřního města Budapeštského, při čemž ohlášky se dějí jediným uveřejněním v úředním listě. Doklady nutné pro ohlášky jsou tytéž, jako když běží o odbývání jich v Uhersku vůbec (§ 50 zákona o matrikách). Rovněž platí o dispensi ohlášek zde řečených tytéž zásady, jako když běží o manželství v Uhersku předsevzaté. Příslušným jest první úředník

[1897], str. 773 nsl.). Srovn. sluší též *Csáky*, I. c., str. 56 nsl. Písemná žádost za osvědčení o způsobilosti podrobena korunovému kolkou (uherskému), osvědčení samo 2kor. kolkou.

¹⁰⁾ Otištěné příkladem u *Kovácse*, str. 45 nsl. nebo v citov. Instruction für den Seelsorge-Klerus, str. 36 nsl.

¹¹⁾ K tomu sluší srovn. výnos rak. min. vnitřní ze dne 15. července 1897 č. 14.905 (na př. v Archiv f. k. K. R., LXXVIII. sv. [1898], str. 363 nsl.). Praktické pokyny dává *Csáky* str. 8 nsl.; listiny nemadarské provázeny buďtež madarským překladem, který by jinak v Uhersku pořízen byl na útraty strany. Jinak jsou všechny listiny nutné při ohláškách v Uhersku předsevzatých kolkou prosty (§§ 32, 62 zákona o matrikách). Velmi se doporučuje, aby strana uherská předložila osvědčení cizozemské, že ohlášky v cizině jsou připraveny.

municipia, z jehožto odmítnutí lze se odvolati k ministerstvu vnitřní (§ 57 zákona o matrikách).

Co se formy sňatku tkne, jest lhostejno, která v příslušné cizině jest zavedena, ať církevní, ať civilní; jediné rozhoduje, by forma manželství v cizině uzavřeného odpovídala tamnějším předpisům, by dle cizího práva byla uznávána. Že v Uhersku zavedeno civilní manželství obligatorní, na věci pranic nemění.

Manželství takto uzavřené musí ovšem v Uhersku býti do matriky sňatků zapsáno dle zásad §ů 77 a 78 zákona o matrikách (XXXIII.:1894) shora již udaných, což pro průkaz právní platnosti manželství jest veledůležité. Opomenutí ohlášek nebo zápisu v Uhersku nemá sice neplatnost manželství v zápětí, ale má tytéž následky jako při manželstvích v Uhersku uzavřených. (Srv. § 124 manž. zák. shora již udaný a výnos min. vnitřní č. 11.977:1896 [v *Juristische Blätter* 1896 str. 389]).

K č. 2 lit. a). Hmotné náležitosti manželství uzavíraných cizinci v Uhersku. V tomto ohledu jest reciprocita uznána; to, co platí o Uhrech uzavírajících manželství v cizině, platí o cizincích vstupujících v manželství v Uhersku. Odtud poukazuje § 111, 2. odst. manželského zákona k §ům 108 a 109.

Zásady shora vytknuté platí tudíž i zde, což zejména při §u 109 znamená, že o Uherce provdávající se za cizozemce v cizině neb v Uhersku nerozhoduje zákon uherský (vyjma manželskou dospělost a způsobilost k právním činům), nýbrž platí pouze cizozemský zákon, a to proto, že provdáním se stává Uherka poddanou cizího státu ztrativši uherskou státní příslušnost (§ 34 čl. L.:1879).

Výjimku z pravidla vytknutého má § 112 m. z. pro případ, že nezletilý cizinec domicilující v Uhersku nemůže bez viny své předložiti povolení rodičů nebo poručenského úřadu nutné jinak dle práva své vlasti; neboť v tomto případě ujímá se ho poručenský úřad uherský, příslušný dle jeho domicilu uherského, an mu ustanoví kuratora ad hoc, který věc vyšetří, náčež úřad povolení ku sňatku dáti může sám. Jest to ustanovení, jemuž v rakouském právu odpovídá § 51 obč. z. Avšak § 111 má v 1. odstavci ještě další výjimku uplatňující zásadu legis loci contractus, totiž tu, že o cizincích platí též překážky příbuzenství a švakrovství, stávajícího svazku manželského a úkladů na život manžela podniknutých v rozsahu, kterak stanoveny byly pro Uhry §y 11, 12 a 13 manž. zák.

To se odůvodňuje tím, že cizinec v Uhersku nemá býti na tom líp, nežli Uher ve vlastní domovině, neboť co u vlastních poddaných jest přísně zakázáno, to nemá býti cizincům dovoleno; ostatně mají jmenované překážky ráz *iuris publici*.

K lit b. O formě uzavření manželství cizinců v Uhersku platí výhradně uherský zákon. Má-li tedy manželství v Uhersku jeviti právní následky, musí se uzavřiti pouze před civilním funkcionářem, neboť jest zavedeno civilní manželství obligatorně (§ 29) a dle 2. odstavce šu 30 nemá sňatek jinak uzavřený v Uhersku povahy manželství v nížádném směru.

Ostatně nesmí v Uhersku žádný duchovní assistovati při církevních oddavkách před odbytým civilním sňatkem (§ 123), kdežto církevní sňatek jest ovšem možný po sňatku civilním (§ 149).

K tomu však dodává ještě § 113, 2. odst. manž. z. (a § 51 zákona o matrikách), že i o ohláškách platí předpisy uherského zákona a že musí cizozemec dokázati, že sňatku dle zákonů jeho domoviny nevadí žádná překážka, při čemž nad to k § 108 a k 2. odst. šu 111 se zřejmě poukazuje. Předpis tento vztahuje se ale jen k sňatku cizincovu v Uhersku konanému; běží-li o sňatek v cizině, lze ohlášky předsevzítí v Uhersku i beze průkazu způsobilosti cizincovy, ježto předložení jeho v tomto případě není předepsáno.¹²⁾ Ovšem lze dosáhnouti u ministerstva práv dispense od řečeného průkazu (§ 113, 3. odst.), které se strany v praxi velmi často domáhají. Tím podle znění zákona není ale míněno, že by ministr sám dispensi od eventuálních překážek udělovati mohl; míní se tím dispense od předložení průkazu, jestli pravděpodobnost úplné způsobilosti prokázána. Opomenutí dvou podmínek posléze dotčených má tytéž následky jako jsou stanoveny pro Uhry (§§ 122, 124).¹³⁾ V Rakousku vydávají řečené průkazy politické úřady první instance.¹⁴⁾ Praktické provedení zásad zde vytčených upravuje nařízení uherského ministerstva práv 27.243 : 1895.¹⁵⁾

¹²⁾ Juristische Blätter, 1897, str. 199.

¹³⁾ Pro Rakousko sluší srovnati min. nař. ze dne 22. července 1852, č. 1954 n. př. u Manze II. (1902), str. 34.

¹⁴⁾ Nařízení min. vnitra ze dne 27. dubna 1873, čís. 13.505 ze dne 28. října 1879, č. 11.409 n. př. u Manze II. (1902), str. 34, 35 a nař. min. práv ze dne 8. března 1896, č. 9 min. v.

¹⁵⁾ Otištěno n. př. u *Kovdase*, str. 46 nsl., 52. — Zde poukázati sluší k názoru uherského ministerstva vnitra, uveřejněnému v Juristische Blätter, 1897

Přehlédneme-li normy týkající se hmotného práva dosud vytknuté, pozorujeme, že především uherské právo samo o tom rozhoduje, kdy se má v mezinárodních stycích manželských užití práva uherského, kdy práva cizího (§§ 108, násl.), což k vůli právní jistotě jen vítati lze. Tam kde platí právo cizí, rozhoduje právo státu dle příslušnosti osoby, o kterou jde, ale nikterakž právo pravidelného bydliště jejího; jest tudíž v Uhersku přijata zásada, která nyní v moderních zákonících má převahu, přijata totiž celkem platnost domácího práva pro cizince, nikterakž zásada neobmezeného panství práva teritoriálního, resp. nerozhoduje právo domicilu. Otázka způsobilosti k právním činům řídí se dle práva státu té které osoby; otázky způsobilosti k právu manželskému však se řídí důsledně dle práva státu obou snoubenců, neboť neběží o to, zdali snoubenec může vůbec manželství uzavřítí, nýbrž o to, zdali s určitou osobou v manželství vejtí smí.

Z ohledů shora naznačených jsou některé výjimky připuštěny, k nimž přirozeně přistupuje výjimka další, že totiž vždy rozhoduje o cizinci právo jeho bydliště, nemůže-li jeho státní občanství býti na jisto postaveno (§ 119). Ustanovení toto považováno jako opatření z nouze.

Co se formálních náležitostí uzavření manželství tkne, platí zásada: *locus regit actum*, vždyť jest pro stát uzavření manželství právním jednáním, oddavky pak právní formou. Zásada řečená není však stanovena v zájmu stran, ona naopak vymyká se z vůle jejich, anať jest *iuris cogentis*. Osobní poměry manželů v Uhersku domicilujících mohou jedině dle práva uherského posouzeny býti.

O zasnoubení nemá uherský zákon v příčině otázek týkajících se mezinárodních styků žádných výslovných ustanovení. Vzhledem k povaze zasnoubení jako smlouvy připravující budoucí manželství, bude nutno hleděti k tomu, že osoby nemohouce spolu manželství nikdy uzavřítí, nemohou nikdy platně se zasnoubiti. Kde tedy běží o neprominutelné překážky manželské, jest zasnoubení vyloučeno; o tom však rozhodují zákony příslušné dle pravidel shora vytknutých.

(r. XXVI.), str. 199, že lze cizincům civilně oddaným v cizině dáti si posvětití sňatek církevně v Uhersku, ježto § 123 m. z. k cizincům takovým nepřihlížel.

Při překážkách prominutelných nebo průběhem doby odpadajících bude museti soudce k zasnoubení přihlížeti jako k právním jednáním podmíněným (že dispense udělena bude) nebo časem obmezeným, pročež prozkoumá, zdali jednotlivý snoubenec dle práva své domoviny vůbec k smlouvám jest schopný.

Uzná-li však uherský soudce, že zasnoubení platně vzniklo, pak právní následky z něho plynoucí posoudí výhradně dle uherského práva, neboť výjimka, že by rozhodovalo právo cizozemské, musila by výslovně býti stanovena, což se však nestalo; ostatně mají příslušné předpisy o zasnoubení v Uhersku ráz veřejnoprávní, od nichž tudíž soudce odstoupiti nemůže.¹⁶⁾

Velmi důležitá jest v praktickém směru otázka, kam sahá pravomoc soudů v uherských ve věcech manželských a v jakém poměru k ní nalézá se zásadně soudnictví soudů cizozemských. Ustanovení příslušná obsahují §§ 114—119 uh. z. m.

§ 114 má (jako již § 5 čl. LX.: 1881) hlavní zásadu, že v manželských procesích uherských poddaných uznává se pouze a jedině rozsudek uherského soudu. Důsledkem tohoto ustanovení jest předpis druhého odstavce §u 67 zákona o matrikách (XXXIII.: 1894), že nelze povoliti žádný zápis do matriky uherské na základě rozsudku vynesného cizím soudem v manželské rozepři týkající se uherského státního občana. Z této zásady pak vyplývá dále ustanovení §u 115 m. z., uznávajícího příslušnost uherských soudů, by na základě uherského práva rozhodovaly o rozloučení neb rozvedení manželství onoho manžela, jenž sice jako cizinec uzavřel manželství, však v době procesu jest občanem uherským. Neboť nabytím uherského státního občanství pozbyl dřívější státní příslušnosti a podroben uherským zákonům, jak formálním, tak i materiálním.

Nabytí uherského státního občanství počítá se ode dne, kdy složil přísahu jako státní občan (§ 15 čl. z. L.: 1879). Poněvadž § 114 pro něho jako Uhra uznává pouze pravomoc uherského soudu, běrou soudové uherští zřetel i k důvodům, které se udály třeba ještě za dřívějšího občanství, jen když zařaditi se dají pod

¹⁶⁾ *Rittner*, I. c., str. 53; *Bar*, I. c., I., str. 479. *Schwartz* v *Juristische Blätter* 1895, str. 229. *Kovács*, I. c., str. 5.

ustanovení uherského zákona. Však jest doložena důležitá podmínka, že důvody dle uherského práva k rozloučení dostatečné musejí současně býti důvody k rozloučení neb alespoň k rozvedení dle dřívějšího práva cizineckého, ať již v cizině rozvedení provedeno bylo čili nic. Na př. lze v Rakousku manželství rozvésti na základě shody manželů (§ 103 nsl. obč. z. rak.), což však v Uhersku není důvodem pro rozloučení manželství.¹⁷⁾ Že dřívější rozvedení možno v Uhersku proměnit na rozloučení, není žádným nadržováním novým občanům uherským, ježto v Uhersku rozvedení jen z těchže důvodů se dovoluje, jako rozloučení (§ 104 nsl. uherského z. m.) Nový uherský občan (dřívější cizinec) musí však podati žalobu na rozloučení do 6 měsíců (vyjma případ zlomyslného opuštění manžela dle §u 77 uh. z. m.) ode dne, kdy nabyt uherské občanství, ježto uherští manželé dle §u 83 touto lhůtou vázání jsou, lhůtou, která pro dřívějšího cizince začíná běžeti nabytím uher-

¹⁷⁾ Však praxe uherských soudů, stvrzená rozhodnutími královské kurie (na př. čís. 1289, 1395, 2939 z roku 1899) i v této příčině našla prostředek, umožnit v Uhersku rozloučení manželství, prostředek, který nezdá se nám býti správným v duchu uherského práva manželského. Nabydeli uherské státní občanství rakouský občan, v Rakousku rozvedený od stolu a lože ve smyslu § 103 obč. z., tu tvrdí se, že nález rak. soudu pozbyde v Uhersku své účinnosti, ježto jest prý *contra legem hungaricam*, která prý nezná možnost trvalého rozvedení od stolu a lože. Toto předpokládání jest ale právě chybné, neboť rozvod v Uhersku zaveden byl vzhledem k stanovisku konfessionálnímu, aby strany, které dle svých náboženských předpisů nemohou manželství rozloučiti, nebyly v každém případě státně nuceny domáhati se pouze rozloučení manželství; ostatně předpisy o uherském rozvodu nikde nic neobsahují, že by rozvod mohl býti jen dočasně vysloven (§§ 104 nsl. uh. m. z.). Vycházejíce ale z toho předpokladu dle našeho mínění neoprávněného, považují soudy rozvod v Rakousku soudně povolený jen jako faktické rozvedení manželů, které cestou soukromou může býti odvoláno. Odvolá-li tudíž jeden manžel souhlas dříve daný a žádá-li vrácení se druhého manžela k manželskému spoluzítí, však nechce-li tento výzvě vyhověti, nastal prý případ zlomyslného opuštění v §u 77 uh. z. uznaný jako důvod rozloučení. Ovšem musejí býti ostatní podmínky §u 77 lit. a) splněny, totiž že se stala soudní výzva k návratu manžela dosud ho odpírajícího a sice po uplynutí šesti měsíců počítaných ode dne, kdy manžel soukromě návrat manžela druhého byl žádal. *Srovn. Juristische Blätter*, 1899 (XXVIII. r.), str. 561. *Márkus*, I. c., str. 46 ku §u 104. Má-li ovšem nynější uherský občan jiné důvody pro rozloučení, kterých dosud nepoužil, může tak učiniti nyní, ovšem do šesti měsícův ode dne, kdy nabyt státní občanství uherské. (*Juristische Blätter*, 1899, str. 621.)

ského občanství (arg. § 145 uh. m. z. a nález král. uherské kurie č. 5838 z roku 1900.¹⁸⁾

Co se tkne pravomoci uherských soudů v příčině cizinců, vychází zákon mlčky ze zásady, že podléhají pravidelně cizozemským soudům. Avšak z tohoto základního stanoviska jsou uherskému právu známy tyto výjimky:

a) V příčině cizinců jest uherský soud v procesech manželských příslušný, uznáván-li rozsudek jeho v onom státu, jehož občany manželé jsou (§ 116). Tímto ustanovením uherský zákon nechtěl nikterakž sobě podříditi cizince domicilující v Uherku a zasáhnouti do pravomoci příslušných soudů cizozemských, ježto pravomoc uherských soudů víže k podmínce, že cizí stát jich rozsudky za platné uznává, že kompetenci uherským soudům jako soudům cizozemským přenechává. Příslušný jest soud posledního společného bydliště manželů; přebývali-li však v cizině, přece dle dosavadní praxe uherské soudy rozhodují; po případě určí ministr práv soud cestou delegace. Z tohoto §u 116 jest patrno, že uherské soudy nemohou rozhodovati ve věcech manželských týkajících se Rakušanů, ježto odstavec 3 §u 81 (ve spojení s § 86 č. 2) rakouského exekučního řádu (27. května 1896 č. 79 ř. z.) odepírá povolení exekuce nebo žádaného úkonu exekučního, třeba že splněny jsou podmínky v §§ 79 a 80 exek. ř. uvedené, když titul exekuční týká se osobního stavu některého rakouského příslušníka státního a proti němu má býti vykonán, což ohledně Uherka uznáno nařízením ministra práv ze dne 13. prosince 1897 č. 285 ř. z. (lit. a II.). I nelze pochybovati, že k věcem osobního stavu se týkajícím patří manželské spory, pokud běží o platnost a právní trvání manželství.¹⁹⁾

b) Druhá výjimka obsažena v §u 118, mající ráz prozatímní ochrany manželky a dětí, tedy osob zvláštní ochrany hodných. Když totiž cizozemští manželé v Uherku domicilující ve státu svém vedou proces manželský (o neplatnost, rozloučení nebo rozvedení), může uherský soud k žádosti jednoho z nich naříditi rozvod od stolu a lože po dobu procesu, pročež manželé k společnému životu nejsou povinnováni (§ 101). Ex officio nařídí pak

¹⁸⁾ Cit. Zeitschrift, VI. sv. (1900), I. část, str. 170.

¹⁹⁾ N. př. *Ott*, Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního I. (1897), str. 9, 10. *Neumann*, Executions-Ordnung (1900), str. 44 nsl., 50. *Bolla*, I. c., str. 110 nsl.

soudce provisorně, co státi se má s nezletilými dětmi, zejména jak postaráno býti má o jejich a manželky vydržování (§ 102), jakož upraví se styk a dozor manželů nad dětmi jejich ochraně nesvěřenými (§ 103). Zřejmě k tomu poukázati sluší, že opatření vytčená jsou pouze rázu přechodného a že mají pouze platnost až do konečného rozhodnutí cizozemského soudu.

c) Uherský soud jest příslušný pro Uherku v procesu o neplatnost manželství, které uzavřela s cizincem v Uherku, nenásledovala-li jej po sňatku do ciziny (§ 117, odst. 1). Uherka ztrácí sice sňatkem uzavřeným s cizincem státního občanství uherského (§ 34 čl. L. zák. z r. 1879); ježto ale platnost manželství jest sporná a možnost není vyloučena, že manželství prohlášeno bude za neplatné, stává se pochybno, zdali důvod ztráty uherského občanství dle práva skutečně nastal. Ježto dále dle §u 37 zákona L.: 1879 Uherka provdávši se za cizince uherské občanské právo opět nabude, bylo-li její manželství prohlášeno neplatným (vždyť ho vlastně neplatným manželstvím vůbec neztratila), neshledáno příčiny, proč by se uherský soud nemohl jí ujmouti a proč by musila cizozemskému soudu podléhati, a to tím méně, anať musí podmínka býti splněna, že manželství v Uhrách uzavřela a svého muže do ciziny nenásledovala, čímž skutečně stále v obvodu pravomoci uherských soudů zůstala.

d) Příslušnost uherského soudu nastává pro ženu dle § 117, odst. 2 v případě, že běží o rozloučení manželství, jež uzavřel v Uhrách uherský státní občan, opustil-li však Uherko zavdav tam příčinu ku rozloučení manželství a stal-li se občanem cizího státu, při čem se předpokládá, že jej žena do ciziny nenásledovala. Pravda jest, že Uherka sdílí mužovu státní příslušnost; ježto ale do ciziny nešla a skutečně pod ochranou uherských soudů zůstala, ujmá se jí uherský soud. Při tom se předpokládá, že důvody pro rozloučení manželství nastaly v době, kdy ještě oba manželé byli uherskými občany a kdy dle uherského práva manželství mohlo býti rozloučeno. Třeba oba případy pod lit. c) i d) jsou výjimkou z § 116, neuznává-li cizí stát rozsudkův uherských, nečiní se ženám křivda, anyž svým vytrváním v Uherku daly na jevo, že samy uherského občanství se vzdáti nechtěly.

e) Konečně musí i zde zmínka se učiniti o §u 119 m. z., jenž všeobecně prohlašuje zákon ^{by dle něho} ~~místa=pobytu~~ za rozhodující, běží-li

o cizince, jehož státní příslušnost nedá se zjistiti, při čemž o příslušnosti cizozemského soudu vůbec nedá se mluvit. V případě, že cizozemec má ~~pobyt svůj~~ ^{bydliště} v Uhersku, stávají se uherské soudy příslušnými ve všech případech, kde by cizozemské soudy rozhodovati měly. Tím se poskytuje soudní pomoc tomu, kdo by zůstal jinak bez ní.

Na základě zásad tuto vytknutých lze též promluvit o manželstvích Sedmihradskými zvaných se stanoviska nynějšího práva uherského.

Podstata manželství tuto řečených, jest příliš známa, než aby musila zde opětně býti vyložena.²⁰⁾ Jisto jest, že tato manželství ve své staré formě již možna nejsou po účinnosti nového zákona manželského. Neboť shora již citov. § 136 m. z. prohlásil, že pravomoc ve věcech manželských přísluší královským soudům a § 137 ustanovil, že všechny procesy manželské a zasnubní neukončené ještě, když nový zákon nabyt účinnosti, musejí odevzdány býti královským soudům, čímž veškerá pravomoc dosavadních církevních soudů manželských pro obor státní vzala za své (§ 148, 3. odst.). Nad to nařídil § 29 civilní manželství obligatorně i prohlásil § 123 za přečin, kdyby duchovní při manželství assistoval dříve, než bylo civilní jeho uzavření prokázáno, leda že by se to stalo za nemoci jednoho snoubence, která hrozí náhlým jeho skonem.

Že při civilním manželství jen zásady státního práva manželského rozhodují, jest na bíledni. Při starých Sedmihradských manželstvích bylo vždy účelem všech kroků podniknutých, by docíleno bylo rozloučení manželství doma nerozlučitelného i umožněn sňatek nový. Jest to nyní možné? Částečně ano. Proberme čtyry možné případy sňatku v Uhersku, na kolik běží o domácí a cizí příslušnost:

1. Sňatek cizince s cizinkou;
2. cizince s Uherkou;
3. Uhra s cizinkou;
4. Uhra s Uherkou.

Nepřihlížíme-li k ničemuž jinému, než pouze k § 111 odst. 1, který pro cizince uznává překážku stávajícího manželství, platnou

²⁰⁾ *Fuchs*, Die sogenannten Siebenbürgischen Ehen, 1889.

pro Uhry dle §u 12, patrně, že pokud tato překážka v určitém případě jest na závalu jen jednomu snoubenci, žádný z vyznačených čtyř případů možný není. Nemůže tudíž Rakušan ženatý (Rakušanka vdaná) nové manželství v Uhersku uzavřít, pokud dřívější manželství není rozlučeno pravoplatně v Uhersku. Není-li manželství v Rakousku rozlučitelno, nedosáhne Rakušan v Uhersku rozlučení, pokud nestane se občanem uherským, neboť dle §u 116 nemůže uherský soud o Rakušanech ve věcech manželských proto rozhodovati, že Rakousko takových rozsudků neuznává (viz shora). Manželství Rakušanů není tudíž v Uhersku rozlučitelno. Zbývá tedy jediná možnost, že Rakušan (Rakušanka) stane se uherským poddaným; tu jest manželství rozlučitelno dle zásad §u 115 shora vytknutých. Pokud tudíž běží o naturalisované Uhry, nelze se stanoviska zásad mezinárodního práva soukromého činiti ustanovením uherského zákona výtku, že podporují rozlučitelno manželství a uzavření nových sňatků. Však výtku taková možna, pokud by uherské soudy měly příležitost o rozlučitelnosti manželství cizinců rozhodovati z formálního důvodu, že cizina rozsudek takový uznává, ježto se tím rozpor vyvolává mezi materiálním právem uherským a právem cizím, třeba příslušný stát uznáním cizozemských rozsudků sám k tomu formálnou příčinu zavedl; v tomto případě mohlo by se Uhersko státi útočištěm těch, kdož by doma nedosáhli rozlučení manželství.

Rozdíl oproti dřívějšímu stavu jest tedy vzhledem k Rakousku tento:

1. rozlučení vyslovení může pouze uherský státní soud; 2. důvod rozlučení musí býti uherským zákonem státním uznán; 3. důvod tento musí v Rakousku při katolících býti důvodem k rozvodu, při jiných vyznáních důvodem k rozvodu neb rozlučení; 4. přestoupení k jinému vyznání není třeba, neboť v Uhersku příslušnost konfessionální při manželstvích nerozhoduje.

Důvody rozlučení manželství v Uhersku uvádí § 73 a nsl. uh. z. m.

Rozlučeno-li pravoplatně manželství uherským soudem (což platí v Uhersku vzhledem k oběma manželům), lze rozlučenému manželu uzavřít v Uhersku platné manželství s kýmkoli, jemuž nevadí překážka ve smyslu uherského práva dle zásad shora vytknutých. Přirozeně, že uherský zákon nemůže míti o tom usta-

novení, zdali takové manželství v cizině (na př. v Rakousku) uznáno bude, to jest otázka příslušného (rakouského) práva.²¹⁾

§ 4. O časových mezích uherského zákona manželského.¹⁾

Shora již vytknuto bylo, že zákon manželský vstoupil v platnost dnem 1. října 1895. Tím ovšem není řečeno, že by od této doby všechny poměry manželské bez výjimky musily dle něho býti rozhodovány. Neboť naskytá se otázka, jak se věc má vzhledem k poměrům v minulosti založeným, zdali a kdy zákon působí zpětně. Netřeba podotýkati, že zákon i v této příčině pravidla sám stanoviti může, jakož se to stalo i v zákoně uherském.

1. Co se z a s n o u b e n í tkne, vyslovil § 143 (srovn. § 137, 2. odst.) m. z. bezvýjimečnou, zpětnou účinnost nových norem. Důvod tohoto opatření sluší hledati ve dvojí okolnosti. Jednak neměla některá konfesionalní práva žádných ustanovení o zasnoubení, ani neuznávala jiná žádného závazku ze zasnoubení, by manželství bylo uzavřeno.²⁾ V těchto případech nastalo zpětnou účinností zákonné upravení tam, kde ho nebylo, anebo na základním stavu věci ničehož se novým právem nezměnilo, které samo ze zasnoubení nevyvozuje žádných následků vzhledem k uzavření manželství. Na druhé straně nechtěl zákon v platnosti ponechatí dřívější ustanovení uznávající ze zasnoubení závazek k uzavření m. an sám takového závazku neuznává; nechtěl tudíž pro svůj obor uznávati stav, jenž se jemu zdál býti contra bonos mores, jenž byl v jeho očích éthicky neoprávněným (§ 1 m. z.). Pokud však zákon neuznává žalovatelnosti vymíněného plnění pro případ odstoupení (§ 2) a pokud stanovil závazek nahraditi škodu

²¹⁾ *Bar*, l. c., str. 490 nsl. *Fettel*, l. c., str. 117 nsl. *Sztehlo*, l. c., str. 11, 21, 22. *Bolla*, l. c., str. 113, 115 nsl., kde jednáno též o rakouském stanovisku oproti těmto manželstvím a vzhledem k usnesením Haagských konferencí z let 1893, 1894 a 1900. O způsobu nabytí občanství uherského srovn. *Pražák*, Rak. právo ústavní IV. (II. vyd., 1903), § 274. Adoptováním se strany uherského občana nabývá se v praxi nejrychleji uherského naturalisování.

¹⁾ Co do všeobecných hledisek srovnati sluší příkladem *Rittner*, Ehe-recht, str. 54 nsl.

²⁾ *Schwartz*, Notwendigkeit des einheitlichen staatlichen Ehe-rechts, l. c., str. 58.

a vrátiti vše, co dáno bylo vzhledem k zasnoubení (§§ 3—5), nestala se žádná křivda těm, kdož zasnoubení vinou svou zrušili nebo ke zrušení jeho podnět dali.

2. § 144 má ustanovení nyní praktické jen pro ty, již právě uherské občanství nabyli, an prohlásil, že netřeba ohlášky odbývati znova, byly-li odbyty před účinností nynějšího zákona, odpovídaly-li právu platnému v době jich odbývání a neuplynul-li ještě rok ode dne poslední ohlášky. Ustanovení toto jest bez škodlivých následků, ježto civilní úředník (před nímž se manželství uzavírá) jest dle téhož §u zavázán, by zkoumal, zdali přece překážka dle nynějšího práva nevádí manželství anebo zdali není volné uzavření manželství ohroženo.

3. Platnost manželství dříve uzavřených posuzuje se dle práva platného v době uzavření (§ 138, 1. odst.); zásada zcela přiměřená, ježto platnost právního poměru jediné zákony platnými v době vzniku jeho posuzována býti může. Bylo-li tudíž m. uzavřeno oproti nějaké překážce manželské, může jeho neplatnost stanovena býti na základě starého práva; avšak § 138, 2. odst. připojil výjimku, která svědčí o jeho rigorositě v zachování manželství dřívějších. Běží-li totiž o překážku manželskou dle dřívějšího práva, avšak neuznanou nynějším právem, lze po účinnosti nového zákona manželství prohlásiti za neplatné jen, když dle dřívějšího práva dispense od vadící překážky nebyla možná. Ratio jest zde ta, že prohlášení neplatnosti m. může míti různé škodlivé následky, zejména co se budoucnosti dětí tkne, a že strany měly vše podniknouti, co platnost manželství umožní, že bylo jejich povinností se ucházeti o dispensi. Soudy totiž nemají dle toho napomáhati ku prohlášení neplatnosti manželství z důvodu, kterého nový zákon neuznává a který mohl býti odstraněn, kdyby strany příslušné kroky byly podnikly. Však řízení řídí se v tomto případě dle práva nyní platného, ježto zákon žádné odchylky v tomto směru nestanovil.³⁾

³⁾ *Raffay*, (Ungültigkeit der Ehe im Sinne des ungar. Ehegesetzes v Zeitschrift für Internationales Pr. u. öffentliches R. XIII. sv. [1903], str. 120) vytýká praxi, že se dle zákona neřídí a posuzuje platnost m. jen se stanoviska nového zákona. — Zajímavý byl konflikt, vyvolaný mezi uherským ministerstvem práv a soudy uherskými. Ministerstvo totiž prohlásilo výnosem ze dne 8. listopadu 1895, č. 43.963, že Uhři, kteří manželství v cizině uzavřeli před

4. Posouzení platného manželského poměru, zejména osobních poměrů mezi manžely řídí se dle nového zákona, neboť v té příčině platnost dřívějších pravidel nebyla uznána a dle povšechných zásad není příčiny, proč by normy nové, státem uznané, neměly platiti ohledně manželství všechněch.

5. Otázka rozlučitelnosti manželství posuzuje se dle zákonů platných v době, kdy se o ní rozhodovati má, čemuž svědčí též 2. odstavec §u 137 m. z. Avšak uherský zákon nepřijal této zásady zcela bez výjimky, aby se nezdálo, že mu běží o umožnění a ulehčení rozloučení manželství. Zákon přijal sice v §u 139, odst. 1. všeobecně uznanou zásadu, že důvody rozlučitelnosti jím samým uznávané mohly se sběhnouti ještě za vlády starších předpisův, ale žádá, aby důvody tyto podle dřívějšího práva přivodily alespoň rozvod anebo rozloučení manželství třeba jen pro jednu stranu (což možná bylo při manželstvích smíšených). To, co má zavdati příčinu k rozlučitelnosti, musilo tedy býti proviněním proti m. i dle dřívějších norem a musí jím býti dle norem nových. Zákon nechtěl vysloviti absolutní nutnost trvání manželství, která se jemu zdají býti v základech svých ohrožená jen proto, že ohrožení se událo před účinností jeho, ježto tu neběží o to, že se něco stalo, nýbrž o to, že tu něco trvá. Důsledek zásady tuto vytknuté obsahuje § 141. Lze-li rozloučení žádati na základě důvodů shora udaných, jest žaloba na rozloučení oprávněnější, když již dle dřívějšího práva na rozvedení od stolu a lože soudně uznáno bylo a když důvody tehdejší jsou též novým právem uznány za dostatečné pro rozloučení manželství. § 141 poukazuje v této příčině k §u 107, jenž předpisuje, že rozvedení lze rozšířiti na rozloučení jen tenkrát, uplynula-li alespoň 2 léta ode dne, kdy v moc práva vzešel rozsudek znějící na rozvod. Lhůta tato stanovena proto, by strany měly dosti příležitosti s následky rozvedení se obeznámiti a léčivost času nechati účinkovati. Však § 139, 2. odst. má ještě zvláštní ustanovení v příčině žaloby podané na rozloučení.

účinností nového zákona a jsou o jeho platnosti v pochybnosti, mají k vůli právní jistotě v Uhersku dle nových zásad manželství znova uzavřítí, kdežto všechny soudy hájily stanovisko, že nové manželství nemůže dříve býti uzavřeno, dokud předchozí nebylo rozloučeno nebo neplatným prohlášeno (§ 12 m. z.) přes to, že běží o tytéž nupturienty. Srovn. Juristische Blätter, 1896 (r. XXV.), str. 126.

Manžel dle § 139, 1. odst. žalovaný může žádati, by i žalobce byl uznán vinným, že zavadal příčinu k rozloučení, třeba i kdyby důvod rozlučitelnosti manželství byl uznán pouze právem dřívějším, ale nikoli právem nynějším (§ 139, 2. odst.). Ustanovení toto stalo se z důvodu slušnosti, by vinu rozloučení nenesl formálně pouze žalovaný, ježto dle §u 85 odst. 1. musí manžel zavadavší příčinu k rozloučení, označen býti v příslušném rozsudku jako vinný; soudce rozhoduje dle práva nového nemohl by bez zvláštního onoho ustanovení (§ 139, 2. odst.) žalobce za vinníka prohlásiti, poněvadž běží o důvod novým zákonem neuznaný (§ 85, 3. odst.)

6. Byl-li však proces o rozloučení manželství dle dřívějšího práva pravoplatně ukončen a v rozsudku stanoveno, že jeden z manželů jest nezpůsobilý, by manželství nové uzavřel, ztrácí toto rozhodnutí účinnosti vyjma případ, že se tak stalo pro cizoložství vzhledem k manželství mezi cizoložníky (§ 140, § 85, 4. odst.; § 20 m. z.). Důvod ustanovení toho jest, že způsobilost k uzavření nového manželství se posuzuje výhradně novým zákonem, jenž zná pouze vytknutý případ manželské nespůsobilosti stanovené rozsudkem soudním.

7. Nový zákon manželský uznává pouze možnost rozloučení manželství pro oba manžely, nikoli jen pro jednoho z nich, jak ale uznáváno dle dřívějšího práva, jež při smíšených manželstvích dalo rozhodovati soudům obou manželů příslušným dle jejich konfese (§ 1 čl. z. XLVIII. : 1868). Ježto běží zde o stav stále trvající, jednak vyvolaný rozsudkem dle dřívějšího práva, jednak neuznaný právem nynějším, dovoluje § 142, by manžel, k němuž rozloučení se nevztahuje, u soudu zažádal, by i naň rozšířeno bylo.

8. Formální význam má § 145, jenž nařizuje, že lhůty ustanovené novým zákonem k domáhání se práva jsou výhradně platny i pro případy sběhnuvší se za vlády starých norem a že počítány býti mají ode dne účinnosti zákona, což dosud praktické v případě, že někdo nabyv uherské státní občanství žádá, by dle uherského práva rozhodnuty byly jeho poměry manželské; tu začíná pro něho platiti uherský zákon dnem, kdy složil přísahu občanskou.

9. Třeba se zákon výslovně o tom nezmiňuje, jak se věc má stanoven-li novou normou nový důvod nezpůsobilosti k uzavření m., nelze o tom pochybovati, že dnem účinnosti nového zákona

všechny osoby dle nových norem posuzovány býti musejí, třeba se nyní stávají oproti dřívějšímu nezpůsobitelnými. Neboť dřívější způsobilost nebyla žádným nabytým oprávněním, nýbrž poskytovala pouze právní možnost k uzavření manželství, jež novým zákonem však byla odňata.

Posuzují-li se zde vytknuté zásady o časových mezích účinnosti zákona, se stanoviska všeobecných norem přijatých státními právy moderními, nelze v nich shledati nějakých odchylek, které by pro sebe neměly dostatečného odůvodnění. Že by ustanoveními vytknutými ethická povaha manželství byla snížena, nelze tvrditi se stanoviska práva světského.

Oddělení 1.

O zasnoubení.¹⁾

§ 5.

Zákon nepodává žádných definicí ani o zasnoubení, ani o manželství je předpokládaje za všeobecně známé, ovšem vytkl některá ustanovení o zasnoubení (§§ 1—5), vycházejí z názoru mnohých moderních zákonodárství, že normy o zasnoubení jsou doplňující částí manželského práva. Nenalézáme však zde úpravy celkové, anyž hlavně majetkové následky vyplývající z odstoupení od zasnoubení jsou stanoveny. Zákon maje zasnoubení za smlouvu (pactum de contrahendo), neviděl potřebu, by vytýkal zvláště pra-

¹⁾ Srovn. motivy vládní předlohy a zprávy justičního výboru otiskéne v německém překladě Schwartzově v Zeitschrift für ungar. öffentl. u. Privatrecht I. r. (1895), str. 5—24. Márkus, I. c., str. 5, 6. Zasnoubení jest v posledních létech předmětem častých pojednání hlavně se zřetelem k německému právu říšskému; příkladem uvádíme tyto autory: Stutz (1900), Lindenmeyer (1901, francouzsky), Dittenberger (1901), Nathan (1902), Cramer (1902), Zihlmann (1902, Behrends (1903), Esser (1903). Různé theorie, co do odůvodnění následků při odstoupení od zasnoubení: skutečnostní, delikttní, smluvní, při čemž charakter smlouvy se různě posuzuje. Ku porovnání: na př. Rittner, Eherecht, str. 358 nsl. Motive zu dem Entwurf eines Bürgerlichen Gesetzbuches f. d. deutsche Reich (= Deutsche Motive), IV. sv. (1888), str. 1—8 k šum 1227—1230 prvního návrhu a Zusammenstellung der gutachtlichen Äusserungen k návrhu právě řečenému IV. (1890), str. 11 15.

vidla o vzniku a zániku, ježto všeobecné předpisy o smlouvách stačí, by soudce zřetel bera ku zvláštní povaze zasnoubení i v jednotlivém případě spolehlivě rozhodnouti mohl o otázce, zdali platně vzniklo vzhledem k případné překážce manželské. Již shora (§ 3 tohoto pojednání) k tomu poukázáno bylo, že při neprominutelných překážkách manželských platné zasnoubení vzniknouti nemůže a že překážky prominutelné nebo časem odpadající připouštějí zasnoubení podmíněné nebo časem obmezené, při čemž se ovšem předpokládá, že zasnoubení není contra bonos mores, jako by bylo za překážky stávajícího svazku manželského v očekávání, že manželství brzy zanikne.

Následky zasnoubení jsou po stránce negativné vytčeny: ustanovuje § 1, že z něho nevzniká žádné právo k žalobě na uzavření manželství (obligatio naturalis). Tím ovšem není řečeno, že zasnoubení nemá v právu žádného významu, vždyť by svévolné od něho odstoupení nemohlo míti žádných následků majetkoprávních; tím měla jen odepřena býti soudní pomoc ku domáhání se manželství, poněvadž povinnost k uzavření jeho uložená soudním rozsudkem byla by nátlakem, jenž by nutnou svobodu vylučoval; ostatně byla by exekuce řečeného rozsudku po právu nemožnou. Důsledkem toho není zasnoubení v žádném směru překážkou manželství, čemuž jsme ve světském právu ovšem dávno uvykli. Byl-li by rozsudek soudní znějící na uzavření manželství nátlakem morálním, jest nátlakem rázu majetkového každé vymínění kteréhokoli plnění na případ, že by snoubenci neuzavřeli manželství. Odtud prohlašuje § 2 vymínění takové za neplatné, čímž svoboda sňatku má býti hájena, anať jest obava, že by lidé nemajetní nebo lakomci raději manželství uzavřeli, než aby ztratili část majetku. Lhostejno jest, běželi o závdavek neb o konvenční pokutu; onen musil by se vrátiti, tato by se nemusila plnit. Ačkoli tudíž zasnoubení nevyvolává závazku žalovatelného, přece porušení jeho má následky majetkové v zápětí, totiž povinnost k náhradě škody a k vrácení darův obdržených. Zákon opodstatňuje náhradu tuto nesplněním závazku, nikoliv ale deliktem nebo kvasideliktem snoubence nevěrného nebo zlomyslného.

Jednotlivosti této povinnosti náhradní vytknuté v §u 3 jsou tyto:

a) Povinován k náhradě jest snoubenec, jenž bezdůvodně od zasnoubení odstoupil anebo zaval dostatečnou příčinu snoubenci

svému, by tak učinil. Úplná volnost byla soudci ponechána správně, by posouditi mohl každý jednotlivý případ, pročež opomenuto každého vypočtení nebo zpříkladnění.

Při odstoupení obapolně dobrovolném nebo při obapolném provinění mají obě strany právo k náhradě škody, resp. nastává kompensace. Byl-li snoubenec v době zasnoubení obmezen ve způsobnosti k právním činům, jest k náhradě jen tenkráté zavázán, svolil-li zákonný jeho zástupce k zasnoubení (nikoli k odstoupení od něho); obmezení toto vysvětluje se z právního postavení snoubencova, anť nesmí sám jednání podniknouti, pokud mu z něho plynou majetkové nevýhody; běžíť tu pouze o ochranu majetkových zájmů snoubencových.

b) Oprávnění žádati náhradu jsou jednak snoubenec, jednak jeho příbuzní, pokud škodou jsou stíženi. Oprávnění příbuzných uznává se odtud, že různé náklady činí se mnohdy s jejich strany za snoubence, jenž snad vlastního jmění ještě nemá, n. př. se tak děje se strany rodičů za dcery, nebo se strany blízkých příbuzných, nejsou-li rodiče více na živu.

c) Výše náhrady v penězích byla maximálně stanovena výší vydání učiněných za účelem budoucího sňatku se strany osob pod lit. b) uvedených. Náhrada tudíž obmezena na vzniklou škodu, nevztahuje se nikterakž na ušlý zisk. Při tom se přihlíželo k okolnosti, že náhrada skutečné škody — sama o sobě spravedlivá — nebude as nikdy tak veliká, by tím naléháno bylo na strany, aby ohrožena byla svoboda při sňatku nutná; dále uvažováno, že stanovením maximálně výše škody se předejde spleťtým procesům. Ukázalo-li by se, že větší škoda způsobena byla na př. podvodným jednáním snoubencovým, není soudce tímto ustanovením nikterakž vázán, by nepřičinil náhrady větší, vždyť práva a povinnosti zakládající se na jiných důvodech právních, nejsou tím nikterakž dotčeny.

Nehledě k povinnosti nahraditi vzniklou škodu musí snoubenec vrátiti vše, co obdržel od snoubence nebo jeho příbuzných vzhledem k budoucímu manželství nebo na znamení, že zasnoubení vzniklo. Podmínky vytknuté shora pod lit. a) musejí i zde splněny býti, ovšem nevyžaduje se ale přisvolení poručníkovu ku zasnoubení, ježto původní majetek snoubencův se nezmenšuje vrácením obdržených věcí. Vrácení má nastati in natura, jinak musí býti nahrazena

cena darův až do výše obohacení. Přírozeno, že sliby darovací učiněné snoubencem nebo jeho příbuznými vzhledem k budoucímu manželství pozbývají veškeré platnosti v případech shora naznačených. Rozváže-li se zasnoubení smrtí snoubencovou, nenastává ani povinnost k náhradě škody, neboť není viny, ani nenastává povinnost ku vrácení obdržených darů, neboť lze předpokládati, že dary budou upomínkou na zemřelého. Právo k náhradě škody a ku navrácení darů jest dle §u 4 jen tenkráté předmětem cesse, exekuce a dědictví resp. odkazu, když oprávněný je uplatnil žalobou, projevuje tím vůli, že práva svého chce užiti. Převod práva na jiné osoby se připouští proto, že tu běží o práva majetková, která nevyplývají jen z osobního poměru snoubenců. Žaloby vyplývající z nárokův, uvedených v §u 3 m. z. promlčují se uplynutím roku, jenž počítá se ode dne, kdy se odstoupilo od zasnoubení. Krátká tato lhůta ustanovena vzhledem k delikátnímu poměru rodinnému, by jednak nejistota dlouho netrvala, důkaz snadně mohl býti proveden a neblahé rodinné poměry co nejrychleji byly ukončeny.

Ostatně platí obecné důvody stavení a přetržení o této lhůtě promlčecí.

Oddělení 2.

O vzniku manželství.

Kapitola 1.

O překážkách manželských.

§ 6. O rozdílech překážek manželských.¹⁾

Spůsobilost, býti podmětem právního poměru manželského, má každý, jemuž nevadí překážka stanovená státním právem uherským. Překážkami vrozumíváme skutečnosti, které vylučují neb omezují spůsobilost řečenou; odtud vším právem i zákonník uherský sám zařadil t. zv. překážku omylu, donucení a podvodu pod záhlaví o neplatnosti manželství, ale nikoli pod překážky manželské, ježto

¹⁾ Srovn. vládní motivy a zprávu justičního výboru v cit. Zeitschrift I., str. 133 nsl. a 351. *Sztehlo*, I. c., str. 8 nsl. *Márkus*, I. c., str. 6 nsl. *Rittner*, Österr. Eherecht, str. 62 nsl. (co do všeobecných zásad)

řečené okolnosti neobmezují způsobilosti stran, nýbrž vylučují souhlas jich zákonem požadovaný; rovněž nezařadil zákon z téhož důvodu nezachování předepsaných forem při sňatku pod překážky, nýbrž zařadil je pod záhlaví o neplatnosti manželství.

Pokud se tkne rozdílů překážek manželských v theorii vytýkávaných, zná zákonník řečený tyto rozdíly:

1. Vylučující a zakazující (imp dirimentia a impedientia). Vylučující překážky uvedeny jsou v §ech 6—13; o zakazujících mluví §§ 14—27.

Překážky vylučující jsou v pořadí zákona tyto:

- 1 a) Nespůsobilost k právním činům § 6. m. z.
- 2 b) Nedospělost manželská § 7.
- 3 c) Nedostatek svolení zákonného zástupce při nezletilých § 8.
- 4 d) Nedostatek svolení otce, pokud se tkne matky při nezletilých dětech nedosáhnuvších ještě 20. rok §§ 8—10.

5 e) Pokrevnost § 11.

6 f) Švakrovství § 11.

7 g) Stávající svazek manželský § 12.

8 h) Společné úklady na život překázejícího manžela § 13.

Jiných vylučujících překážek zákon nezná (§§ 44, 45 m. z.).

Překážky zakazující jsou v pořadí zákona tyto:

1 a) Zahájení soudního řízení za účelem postavení pod opatrovnictví pro duševní chorobu neb úplnou hluchoněmost (§ 14).

2 b) Nedostatek svolení opatrovníkova při osobách na duchu slabých nebo hluchoněmých, postavených pod kuratelu (§ 15).

3 c) Nedostatek svolení rodičů při nezletilých dětech, majících věk přes 20 let (§ 16).

4 d) Poměr mezi bratranci a sestřenicemi (§ 17).

5 e) Poměr adopční (§ 18).

6 f) Poměr poručenský § 19.

7 g) Cizoložství soudně prohlášené za překážku § 20.

8 h) Neplatné manželství (matrimonium nullum), pokud není soudně prohlášeno § 21.

9 i) Prohlášení manžela za mrtva, jemuž materiální pravda neodpovídá (§ 22).

10 j) Pachatelství neb účastenství při zavraždění manžela, třeba rozsudek nevzešel ještě v moc práva § 23.

11 k) Smuteční doba pro ženu § 24.

12 l) Nedostatek církevního svolení při duchovních a řeholnicích § 25. *první*

13 m) Nedostatek svolení nutného dle branného zákona (§ 26).

14 n) Nedostatek ohlášek (§ 27).

Vládní motivy poukazují³⁾ za účelem odůvodnění překážek uvedených ku známé zásadě, že zákonodárci při stanovení podmínek sňatku musí bžeti o to, aby v soulad uvedl požadavky individuální svobody s éthickými zásadami manželství a s požadavky veřejného řádu. Přílišné překážky manželské vedou buď k nutnosti přehojných dispensí otrásajících vážností zákona, buď k nejrůznějším druhům mimomanželského spojování, čemuž zákon vhodnými předpisy předejiti se snaží. Státní zákon má ovšem na mysli v první řadě zájem státní, odtud nepřijal závady odůvodněné jedině církevními ohledy. Nepřijaty tudíž překážky duchovního příbuzenství, veřejné mravopočestnosti, rozdílného náboženství a různé konfese; nepřijaty dále závady plynoucí ze zapovězené doby, jednoduchých slibův a zvláštní záповědi církevní. Co se přijetí nových překážek tkne a nakolik běží o upravení překážek zásadně dříve platných, vytčeny budou zvláštnosti na příslušném místě. Základní odůvodnění překážek vylučujících a zakazujících i následky jejich, netřeba zvláště zde vytýkati, anž běží o známé zásady.

2. Překážky prominutelné a neprominutelné.²⁾

Z překážek vylučujících jsou prominutelné:

a) Nedospělost manželská (§ 7).

b) Respectus parentelae při překážce příbuzenství § 11, lit. c).

Ostatní překážky jsou neprominutelné.

Ze zakazujících překážek stanovených manželským zákonem jsou prominutelné:

a) Poměr mezi bratranci a sestřenicemi (§ 17).

b) Některé případy adopčního poměru (§ 18, lit. b).

c) Cizoložství soudem za překážku prohlášené (§ 20).

d) Spolupachatelství neb účastenství při zavraždění manžela soudně třeba ještě nezjištěné (§ 23).

e) Smuteční doba (§ 24).

f) Ohlášky (§ 27).

Malý počet prominutelných překážek vylučujících zdá se býti

²⁾ *Raffay*, Die Ungültigkeit, I. c., str. 122, 123.

nápadným na první pohled. Avšak lze jen vítati uspořádání takové; jsou-li překážky obmezeny na nejnnutnější míru, není příčiny, proč by ius strictum opětne ustupovati mělo před aequitas; lehce se státi může, že dispense stanou se častějšími, nežli zachování zásady. Důvody, proč dispense nepřipustna i při některých překážkách zakazujících, záleží v tom, že mohou odpadnouti průběhem doby, vůlí stran a opatřením náležitostí zákonných.

Právo dispensační zákonem nijak neobmezené přísluší v důležitějších případech králi na základě návrhu podaného ministrem spravedlnosti, v případech méně závažných ministru řečenému. Jedině král dispensovati může v případech respectus parentelae (§ 11, lit. c a posl. odst.), cizoložství uznaného soudem za překážku (§ 20), pachatelství a účastenství při zavraždění manžela soudně třeba dosud nezjištěného (§ 23). V ostatních případech dispensuje ministr spravedlnosti sám. Dispense mohou uděleny býti jak vzhledem k manželství budoucímu (in contrahendis), tak i vzhledem k manželství již uzavřenému (in contractis), však v tomto případě musí manželství formálně ještě trvati (§ 66 m. z.) a při překážce nedostatečného věku (§ 7) nesměl mezitím nedospělec dospělosti dosáhnouti (§ 63 m. z.). Účinky dispense jsou tyto: udělenu-li dispense in contrahendis, možno manželství platně, resp. dovoleně uzavřít. V případě udělení in contractis nastane při překážkách vylučujících sanace in radice, t. j. manželství pokládá se za platné od doby původního uzavření, děti jsou legitimní od téže doby a vůbec nejeví neplatnost žádných následků; obnovení konsensu není tudíž třeba. § 45, odst. 2. a § 62 m. z.

Uděli-li se ex post dispense, od překážek zakazujících, nejsou strany trestním následkům § 124 m. z. podrobeny.

3. Překážky absolutní a relativní, pokud překážejí každému manželství nebo jen manželství s určitou osobou.

Výpočtu není třeba, ježto ráz překážky vyplývá z povahy její.

4. Překážky dle toho, působí-li neplatnost nebo nařikatelnost manželství,³⁾ rozdíl jenž připomíná rozdíl překážek na veřejněprávné a soukromoprávné.

³⁾ Nepodáme bližšího odůvodnění o tomto rozdílu, ježto jsme o něm i pro moderní práva šířeji mluvili ve svém spisu: Různění překážek manželských na veřejné a soukromé není kanonické (v Praze 1899), str. 108 nsl. a ve svém pojednání v Právniku 1899, str. 877 nsl.

Neplatnost působí:

- a) Nespůsobilost k právním činům (§§ 6, 44).
- b) Vylučující překážka příbuzenství (§§ 11, 45).
- c) Švakrovství v přímé linii (§§ 11, 45).
- d) Stávající svazek manželský (§§ 12, 45).
- e) Společné úklady na život manžela překážejícího (§§ 13, 45).
- f) Nezachování předepsaných nutných forem při sňatku (§ 41 nsl.), ačkoliv ovšem překážkou v technickém slova smyslu není. Nebylo-li manželství vůbec uzavřeno před civilním zřizencem, nastává matrimonium non existens, které musí jinak býti posuzováno nežli matrimonium nullum a rescissibile (o tom v kapitole o vadnosti manželství).

Ostatní překážky zákonní zakládají nařikatelnost manželství; týž právní následek vyvolává omyl, donucení a podvod, sběhnuvší se při uzavření manželství (§§ 53 nsl.).

Hlavní důvod rozdílu zde vytčeného záleží dle uherského práva v tom, že překážky působící neplatnost m. jsou stanoveny v první řadě z ohledu veřejnoprávního, kdežto ostatní překážky ponejvíce hledí k zájmu soukromému, ač tím není řečeno, že by ohled veřejnoprávní ve všech případech byl ponechán stranou.

Detaily seznáme na příslušných místech.

5. Překážky dočasné a trvalé (impedimenta temporaria a perpetua), rozdíl, jenž má ten praktický význam, že lze uzavřít manželství buď po uplynutí doby, po kterou překážka trvá, buď že manželství vůbec nemožné pro stálost překážky, zejména jestli současně vyloučena možnost dispense. Výpočtu zvláštního není třeba, jelikož rozdíl patrný z povahy každé jednotlivé překážky; příkladem poukazujeme ku překážce nedospělosti oproti překážce plynoucí z příbuzenství nebo švakrovství.

V následujících §šech promluvíme o překážkách vylučujících a zakazujících — potud odděleně, pokud věcně nesouvisejí, při čemž opětne podotýkáme, že překážky manželství býváme zde ve smyslu okolností vylučujících neb obmezujících spůsobilost ku právním činům vzhledem k manželství nebo k právu manželskému samu.

Oddíl 1.

O překážkách manželství vylučujících.

§ 7.

1. Všeobecná nespůsobilost k právním činům.¹⁾

Manželství vzniká smlouvou. Kdo nemá spůsobilosti, by manželskou smlouvu učinil, nemůže býti podmětem manželského poměru právního; patrně, že zastupování není možné, ježto vůle nupturientů samotných musí při manželství rozhodovati. Zásadu tuto vytkl též § 6 m. z. Koho zákon považuje v tomto směru za vyloučeného, § 127 m. z. vytýká. I patří sem:

a) Děti do 12 let (§ 127 lit. a). Rozhodujeť zde nedostatečný vývoj schopností duševních a tělesných.

b) Osoby, jež a pokud rozumně jednati nemohou, a sice z důvodu kteréhokoli, hlavně že jsou duševně choré (§ 127 lit. b). Lhostejno, v čem choroba tato záleží. Osoby zcela zpité nebo horečkou zmítané jsou vyloučeny. Zde tedy rozhoduje skutečný stav nemožnosti jednati rozumně; jakmile tento stav přestane, lze uzavřít manželství. Z toho ovšem plyne, že manželství osob duševně chorých uzavřené in lucidis intervallis jest tenkrát platné, nebyl-li příslušný snoubenec chorobný pod kuratelou. Zákon chtěl ustanovením tímto pojmuti i ony případy, kde z jakéhokoli důvodu nedošlo k ustanovení kurately.

c) Osoby plnoleté, které byly dány pod kuratelou pro duševní choroby nebo proto, že jsou hluchoněmé a nemohou se ani znamenými srozuměti § 127 lit. c) m. z. a § 28 lit. a) čl. XX. zákonů z r. 1877. Vyloučení trvá, pokud trvá kuratela. Světlé okamžiky nemění ničehož na nespůsobilosti vstoupiti v manželství. Že zmínění hluchoněmí na roveň postaveni duševně chorým, vysvětluje se tím, že neměli žádné příležitosti, by duch jejich se vyvínoval,

¹⁾ Cit. Zeitschrift I., str. 135, 136; str. 240, 241; 354, 355. Kovacs, I. c., str. 57, 58. Markus, str. 55, 56. Raffay, Ungültigkeit, I. c., str. 113. Ku porovnání Rittner, I. c., 65 nsl. Deutsche Motive, I. c., IV., str. 10 k §u 1231 prvního návrhu. Zusammenstellung d. gutachtlichen Äusserungen, I. c., IV., str. 17.

ano se předpokládá, že neměli žádného účastenství ve zvláštní výchově přispůsobené jejich stavu.

d) Nezletilé osoby choré na duchu nebo hluchoněmé bez možnosti srozuměti se znamenými, jejichž budoucí postavení pod kuratelou (ode doby zletilosti) již nařízeno bylo; běžít zde o řízení, které se zahajuje ještě v době trvání nezletilosti (§ 1 čl. z. VI.: 1885 a § 127 m. z. lit. d).

e) Osoby, jejichž nezletilost prodloužena byla z důvodu udaného pod lit. d). § 28 čl. z. XX.: 1877, lit. a); § 127, lit. e) m. z.

V případech lit. c), d), e) předpokládá se, že kuratela právoplatně již prohlášena byla; manželství osob opatrovaných není po právu možné, zde běží o impedimentum dirimens. Ale když řízení teprve se vede za účelem kurately nad osobami duševně chorými nebo hluchoněmými bez možnosti srozuměti se znamenými, stanovena šem 14 m. z. překážka pouze zakazující, byl-li ustanoven provisorní kurator (§ 258 čl. z. XX.: 1877), nebo byla-li průběhem řízení o kuratelou nařízena sekvestrace (§§ 5, 6, 7 čl. z. VI.: 1885) nebo když rozsudek znějící na kuratelu ještě nenabyl moci právní. Důvod tohoto ustanovení jest patrný; není sice ještě jisto, že kuratela konečně a pravoplatně bude vyřčena (odtud překážka není vylučující), ale jest pravděpodobno, že k takovému vyřčení dojde, ježto pro zmíněná předběžná stadia musily přece dostatečné důvody býti osvědčeny (odtud překážka zakazující).

Manželství oproti §u 6 m. z. uzavřené jest neplatné (matrimonium nullum, § 44, odst. 1.). Avšak konvalidace (s účinky ex tunc) tohoto neplatného manželství jest možna, uzná-li ho totiž výslovně nebo mlčky osoba původně k právním činům nespůsobilá, jakmile spůsobilosti nabyla; uznání takové však se státi musí před tím, než manželství zaniklo nebo neplatným prohlášeno bylo (§ 44, 2. odst.). Soudce musí posouditi, zdali pokračování ve spoluzití jest schválením (konvalidováním) manželství mlčky učiněným (§ 44, 3. odst.). Konvalidování nemá žádného účinku, vznikla-li před schválením mezi manžely překážka švakrovství, nebo bigamie nebo zločinu, třeba byl v době schválení odpadl již základ překážek těchto (§ 44, 4. odst.). Příklad nechť objasní tento předpis: Choromyslný uzavře manželství ovšem neplatné. Žena jeho

nečekajíc na prohlášení neplatnosti manželství, uzavře s jeho otcem nové manželství, což možné vzhledem k § 21 m. z., jenž stanoví pouhou záповeď pro případ, že někdo před prohlášením neplatnosti prvního manželství uzavře manželství nové. Tímto novým manželstvím stane se žena sešvakřena s dřívějším mužem, který jest v přímém pokolení příbuzný s jejím nynějším mužem (se svým otcem). Otec (manžel) zemře, syn se z choromyslnosti uzdraví a chce nyní dřívější manželství konvalidovati, což však jest nemožné pro překážku švakrovství. Nebo žena řečená vezme si někoho cizího za muže, zatím se choromyslný uzdraví a chtěl by dřívější manželství konvalidovati, což nemožné, ježto by tím vznikla bigamie; anebo žena řečená se provdá, choromyslný se uzdraví a usilovav se ženou o odstranění nynějšího jejího muže chce s ní manželství dřívější konvalidovati, což není možné, ježto jim vadí překážka criminis; ta by jim též vadila, kdyby o smrt byli se pouze pokoušeli a kdyby překážející manžel přirozenou smrtí později sešel. Kdyby však manželství bylo neplatné ve smyslu §u 6 pro stáří pod 12. rokem, může ovšem důvod neplatnosti odpadnouti dosažením tohoto věku; pak ale lze manželství v odpor bráti buď pro překážku věku (§ 7) nebo nedostatku nutného svolení (§ 8 a § 44, 5. odst.).

§ 8.

2. Nedospělost vzhledem k manželství (impedimentum aetatis).¹⁾

Zákonodárce musí při stanovení určitého věku jakožto podmínky k uzavření platného sňatku míti na mysli, zdali dosažením spůsobivosti k právním činům dosaženo též fysické dospělosti k souložení a zdali radno, by jejím dosažením vstoupení v manželství ihned podporováno bylo. Dále rozhodnou bude úvaha, zdali nejnížší stáří stanovené ve smyslu prvém, zaručuje manželství přiměřené sociálně a éthicky. Rozhodující tudíž stanoviska mravní.

¹⁾ Cit. Zeitschrift I., str. 136 nsl.; str. 351. *Márkus*, I. c., str. 7. *Raffay*, Ungültigkeit, str. 131 nsl. Co do porovnání n. př. *Rittner*, I. c., str. 75 nsl. Motive zu dem Entwurf eines b. G. f. d. deutsche R. IV., str. 17 nsl. k §u 1233 prvního návrhu. Zusammenstellg. der gutachtlichen Äusserungen IV., str. 19 nsl.

fysiologické i národohospodářské, dle nichž různí národové si stanoví v různých dobách nejnížší stáří pro manželství. Vzhledem k těmto zvláštním poměrům národním posuzuje uherský zákon manželský (§ 108) cizincovu dospělost k manželství (podobně jako jeho spůsobivost k právním činům) vždycky dle jeho práva domovského a pro Uhry stanoví (§ 7) dospělost u mužského pohlaví na dokonáný rok 18. a na rok 16. u pohlaví ženského. Jelikož v jednotlivém případě i menší věk (ovšem vždy nad 12. rokem) nevylučuje snad možnost zdárného manželství, připuštěna dispense se strany ministra práv.

Vysoké stáří obou snoubenců nebo velká rozdílnost ve stáří jejich nerozhoduje, neboť jednak není radno příliš obmezovati individualní svobodu, jednak neznamená spojení takové vždycky znehodnocení manželství, jednak bývají spojení taková celkem řídká. Ovšem nejsou případy vyloučeny, že snoubenci i při dosažení minimálního stáří neposkytují oněch záruk, které zákonodárce předpokládal; avšak i tu nehrozí nutně nebezpečí, neboť ony osoby jsou dosud nezletilé, i může odepření svolení se strany jich zákonných zástupců, resp. rodičů poskytnouti dostatečnou nápravu (§ 8 zákona viz doleji).

Překážka tato působí naříkatelnost manželství (§ 51 m. z.), avšak státní zástupce může domáhati se neplatnosti do jednoho roku ode dne, kdy úředně o ni byl se dověděl (§ 57, lit. a), pokud byl k žalobě ministrem práv splnomocněn a pokud nedospělost manželova trvá; po nabytí dospělosti k manželství, může pouze příslušný manžel sám neplatnost uplatniti (§ 56, lit. a) do téže lhůty ode dne, kdy nabyl dospělosti (§ 57, lit. a); ovšem stane se sám dominus litis, když nabude dospělosti průběhem procesu vedeného státním zástupcem (§ 69, odst. 3.). Předpis tento vysvětliti lze tímto odůvodněním: Pokud nedospělý nenabyl spůsobivosti věkové, stojí pod veřejnou ochranou a může proto státní zástupce (dle uherského práva k tomu ověřený) žalobou se domáhati neplatnosti i v zájmu nedospělcově; on potřebuje však splnomocnění ministerského (třeba ex officio uděleného) proto, že dispense jest dle §u 63 m. z. možna jen po dobu nedospělosti; jelikož se státi může, že by státní zástupce vystupoval nevěda o dispensi zatím udělené, závislé jest jeho vystoupení na svolení ministerském (nař. min. spravedl. č. 38.532 : 1895). Dospělý má pak hájiti

svůj zájem sám, pročez jen on sám k žalobě oprávněn. Mlčí-li však, musí se míti za to, že konvalidoval manželství (ve smyslu §u 56, posl. odstavce a § 65, 2. odst.), an zákon připouští konvalidaci v mezích §u 44 shora již vytknutých, při čemž mu však bráněno domáhati se neplatnosti proto, že manželství uzavřeno bez svolení příslušných zákonných zástupců (§ 8 m. z.), ustanovení, jež se vysvětluje z povahy schválení, aby totiž překážka manželská byla odstraněna a platnost manželství byla zabezpečena. Manžel, jenž v době uzavření manželství byl dospělý, nemůže se domáhati neplatnosti manželství proto, že spolukontrahent byl nedospělým, ježto v čas mohl svého zájmu hájiti sám.

§ 9.

3. Nedostatek svolení zákonných zástupců při nezletilých.¹⁾

Požadavek svolení zástupců zákonných, pokud se tkne svolení rodičů k manželství dětí nezletilých, může založiti omezení působnosti k manželství. K zásadě této přihlížeti lze s různého stanoviska; totiž je-li svolení řečené vůbec nutné a když ano, lze je pokládati vzhledem k rodičům buď za výron moci otcovské nebo mateřské po dobu trvání jejího, buď za výron závislosti a piety dětí oproti rodičům po celý čas života (reverentia čili pietas erga parentes). Ve všech případech jest možno, že se uznává doplnění řečeného svolení se strany úřadu k tomu zvláště stanoveného.

Uherský zákon takové obmezení zásadně zná, i běží o to, bychom jednotlivosti (§§ 8—10) seznali. Víme již, že dle §u 6 osoby pod 12. rokem k manželství jsou vůbec nespůsobilé; dispense jest vyloučena. V manželství mohou vstoupiti muži teprvé dokonaným rokem 18, ženy dokonaným rokem 16., nepřihlíží-li se k možnosti dispense. Avšak tyto osoby mají pod neplatností manž. zapotřebí až do zletilosti svolení zákonného zástupce (§ 8, odst. 1 a § 128, lit. a) m. z.) Zletilosti nabývá se dokonaným

¹⁾ Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 141—162, 242, 351, 352, *Kovács*, str. 7, 8. *Márkus*, str. 8, 9. *Raffay*, Ungültigkeit der Ehe, str. 132 nsl. Porovnati lze n. př. *Rittner*, l. c., str. 67—75. *Deutsche Motive IV*, str. 10—17, 25 nsl. k §§ 1232, 1238, 1239 prvního návrhu. *Zusammenstellung der gutachtl. Äusserungen IV*, str. 18, 19.

24. rokem, ale v příčině manželství nikterakž tím, že nezletilci dovoleno bylo po 18. roku provozovati samostatně živnost na základě svolení otcova nebo poručníkového schváleného úřadem poručenským (§ 130 m. z., oproti §u 5 článku XX. zákonů z r. 1877 jednajícího o poručnictví a opatrovnictví).

Žena nabývá sice provdáním svéprávnosti, ale, když se provdala proti předpisu §u 8, jest v zájmu svém co do nařikatelnosti manželství podrobena téměř předpisům, jako nezletilec do 24. roku, při čemž jest jejím zákonným zástupcem ten, kdo jím byl v době uzavření manželství, což stejně platí i o úřadě poručenském, § 129 m. z.

Řečenému svolení svědčí úvaha, že, mají-li nezletilci zapotřebí takového svolení ku jednáním je zavazujícím, tím více ho potřebují k manželství, ano tu běží o poměr dalekosáhlého významu. Nelze mluvit o nějakém zkrácení jejich práv, neboť připouští § 8, odst. 3., by se obrátily v případě nesvolení se strany kterýchkoli zástupců k úřadu poručenskému, jenž jest povinen konečně rozhodnouti maje stále na zřeteli prospěch jejich, ovšem když byl je osobně dříve slyšel (§ 10 m. z.). Řízení příslušné jest nesporné.

Otázka, kdo zákonným zástupcem, řídí se dle zákona o poručenství, čl. z. XX. : 1877, zejména dle §ů 15, 21—23, 27 nsl.

Zákonnými a přirozenými zástupci nezletilců jsou jich rodiče, resp. majitelé otcovské moci, tudíž nastupují adoptanti na místo rodičů, pokud adopční poměr zrušen není (§ 9, posl. odst a § 131 m. z.). Má-li nezletilec ještě rodiče, dává otec svolení, není-li otce, matka, která jediná oprávněna při dětech nemanželských (§ 9, odst. 1. m. z.), jež otce, jako majitele otcovské moci, nemají ani tehkráte, když se k nim zná. V případě, že manželství rodičů rozloučeno nebo rozvedeno bylo, přísluší právo svolení matce ohledně dětí jí svěřených, neboť lze předpokládati, že vlastní matka nezná nic vyššího než pravý zájem svého dítěte, o něž se starala a jež vychovávala; není-li matky, přísluší v tomto případě právo svolení otci (§ 9, odst. 2.). Sezná-li úřad poručenský (§ 9, odst. 4. — omyl úřadu nemá vlivu na platnost manželství § 52, odst. 2.) — že rodiče pro vadu tělesnou nebo duševní anebo pro nepřítomnost trvale nemohou své právo vykonati, anebo byla-li moc otcovská nebo poručenská dle zákonných předpisův odňata, má se věc tak, jako kdyby rodičů vůbec již nebylo. Jediná výjimka platí v pří-

padě ztráty moci pro marnotratnictví, tu přirozené právo zachová se rodičům, neboť nechť jsou špatnými hospodáři, nemusejí proto býti prosti citu a lásky k dětem svým (§ 9, 3. odst.). Ve všech případech, kde právo svolení v mezích naznačených z mocenského poměru nepřísluší rodičům, vystupují zástupci dle zákona ustanovení. Ovšem nikoli sami a výhradně. Neboť všickni nezletilci musejí míti vedle svolení zákonného zástupce ještě svolení otcovo nebo matčino z důvodu, že láska k dítěti trvá, i když přísnost práva musila uvolniti pouto otcovské nebo mateřské moci.

Avšak zákon různí v této příčině mezi nezletilci pod 20. rokem a po roce tomto, anž vychází z názoru, že oněm třeba účinnější podpory, nežli těmto, neboť rok 20. zdál se býti rozhraním pro menší a vyvinutější intelekt nezletilců. Nedostatek svolení otce, resp. matky tvoří v prvním případě překážku vylučující (§ 8, 2. odst.), kdežto při nezletilcích po 20. roku pouze překážku zakazující (§ 16).

Účinnější podpora nezletilců pod 20. rokem vysvítá též z toho, že když rodičů více není, přísluší svolení na místě jich úřadu poručenskému, vyjma jediný případ, že by děd nezletilcův byl zákonným zástupcem, neboť se u něho předpokládá, že sleduje zájem vnukův tak upřímně jako vlastní otec. Poručenský úřad v případě naznačeném stvrzuje tudíž svolení zástupce zákonného na místě otce, resp. matky (§ 9, 2. odst.).

Toto doplňování svolení zástupcova však odpadá, běží-li o nezletilce dovrševší 20. rok (§ 16, jenž cituje pouze poslední odstavec §u 8, nikoli odstavec 2.).

Z ustanovení právě vylíčených vyplývá, že zákonodárce se snažil v soulad uvést oba momenty rozhodující při stanovení této překážky, totiž otcovskou, resp. poručenskou moc s přirozeným poměrem mezi rodiči a dětmi; ovšem se ustanovení jeho stala tím dosti složitá. Všechny ohledy však ustupují do pozadí, nabylo-li dítě zletilosti, čímž co do uzavření manželství stalo se samostatným.

Spůsob, kterak zástupci shora řečení svolení dáti mají, jest blíže upraven nařízením ministra práv č. 27.243 : 1895; může se dáti buď osobně před matrikulářem, buď v listině veřejné, buď v listině soukromé, ovšem věrohodné. Rozumí se, že svolení musí býti určité a bezvýmínečné a nesmí před uzavřením manželství

odvoláno býti. Za svolení úřadu poručenského žádá se buď přímo u něho, buď prostředně u matrikuláře příslušného co do ohlášek.

Manželství uzavřené proti předpisům §u 8 (nikoli 16) zakládá manželství naříkatelné (§ 52, odst. 1.). Odtud lze platnost manželství zajistiti tím, že dodatečně dá se ono schválení, jehož nedostaček vadil; zákonný zástupce, neb otec nebo matka neb úřad poručenský dává pozdější toto schválení. Přirozené jest dodatečné schválení jen potud možné, pokud nezletilec ještě nenabyl svéprávnosti, nikoli 20. roku (§ 64 m. z.), ježto veškerá moc jmenovaných činitelův odpadla svéprávností.

Co do otázky, kdo oprávněn jest domáhati se neplatnosti manželství uzavřeného protizákonně, má manželský zákon tato ustanovení:

Neměl-li manžel, vstupuje v manželství, spůsoblosti věkové, nastávají důsledky udané námi v §u 8 tohoto pojednání, jen že ještě úřad poručenský (pro scházející konsens, § 56 lit. b) konkuruje se státním zástupcem (pro předospělost, § 56 lit. a). Měl-li však manžel náležitý věk anebo dosáhl-li ho uplynutím doby, náleží právo naříkati manželství (§ 56 lit. b) pro vadu scházejícího konsensu (§ 8 m. z.), a to průběhem jednoho roku (§ 57 lit. b):

a) manželu dospělému ode dne, kdy uzavřel manželství, resp. ode dne, kdy nabyl dospělosti a konkurenčně s ním

b) úřadu poručenskému zastoupenému zástupcem nebo fiskálem sirotčím (§ 56, předposl. odst.) na základě zmocnění ministerstva vnitra (nařízení č. 26.652 : 1896); ale jen po dobu zletilosti manželovy, počínaje dnem, kdy se dověděl o uzavření manželství. Mezi těmito dvěma oprávněnými rozhoduje předstížení. Že nabytím zletilosti odpadá oprávnění úřadu, patrně z toho, že chráněncem stal se samostatným; ovšem nemůže nezletilec vyloučiti oprávnění úřadu schválením manželství se své strany (§ 65, odst. 2.);

c) příslušným zákonným zástupcům resp. otci nebo matce ode dne, kdy nabyli vědomosti o tom, že manželství uzavřeno (§ 58, 1. odst.), však oprávnění jejich jest podmíněno okolností, že úřad poručenský do 3 měsícův od obdržení zprávy sám převezme domáhání se neplatnosti manželství nebo k němu přistoupí (§ 59, 2. odst.). Tyto tři měsíce znamenají po případě prodloužení jedno-

roční lhůty shora řečené, kdyby jí se strany úřadu nebylo náležitě šetřeno; jinými slovy zmíněné 3 měsíce počítají se ode dne, kdy úřad příslušné oznámení od rodičů nebo zákonných zástupcův obdržel. V tomto případě praxe nežádá pro fiskala sirotčího ministerialného zmocnění.

Kdo z oprávněných osob dal svolení, nemůže manželství naríkatí proto, že osoba jiná současně oprávněná nedala svolení ku sňatku.

Dodati sluší ještě tyto jednotlivosti: Je-li v určitém případě zapotřebí svolení dvou různých majitelů moci ochranné (na př. zákonného zástupce a otce) a dovědí-li se o nastalém sňatku v různých dobách, rozhoduje při počítání lhůty jednorozční den pozdějšího dovědění se (§ 58, odst. 2). Nabyli-li někdo právo ku svolení teprve později (na př. změna nastala v osobě zákonného zástupce), však věděl-li o sňatku příslušném již před tím, má se věc co do počítání lhůty tak, jako kdyby se byl dověděl o sňatku současně s oprávněním ku svolení (§ 58, odst. 3). Zahájil-li poručenský úřad řízení pro neplatnost manželství za trvání nezletilosti manželovy, přechází proces zcela na manžela, jenž průběhem procesu nabytí zletilosti (§ 69, 3. odst.).

V této souvislosti sluší se zmíniti o překážce zakazující stanové §em 15 m. z. Beze svolení kuratorova nemají totiž manželství uzavřít osoby slabomyslné a hluchoněmé, jež sice mohou se dorozuměti znameními, ale byly postaveny pod kuratelou, any jsou neschopny k výdělku, a to bez ohledu k tomu, zda-li nezletilost jejich byla prodloužena anebo zda-li kuratela byla stanovena nad nimi v době, kdy již zletilosti byly dosáhly (§ 128, lit. b), c); lit. b) §u 28, čl. z. XX.: 1877). Důvod tohoto ustanovení hledati sluší v ochraně zájmův osob jmenovaných; křivda státi se jim nemůže, neboť v případě nesvolení kuratorova mohou se uchýliti k úřadu opatrovnickému, jenž má výhradně na mysli prospěch jejich, může sňatek povolit sám, když je byl dříve slyšel (§ 15, 2. odst., §§ 8, 10). Ustanovení zmíněné se nevztahuje na marnotratníky pod kuratelou, neboť mělo se za to, že manželství může na ně blahodárně působiti a pak že kuratela se nekončí uzavřením manželství. Prodloužení nezletilosti z jiných důvodů než tuto uvedených nerozhoduje v příčině manželství (§ 130 m. z.)

§ 10.

4. Překážka příbuzenství¹⁾

Překážka tato má v moderních právech dvojí základ; jednak jsou to ohledy éthické, jednak ohledy zákonodárné politiky. Nemorální jsou dle názorův evropské kultury spojení v pokolení přímém vůbec a spojení mezi sourozenci. Uherský zákon přirozeně prohlásil taková manželství neplatnými, (§ 11, lit. a, b), nepřipouštěje možnosti dispense. V lit. c) téhož §u pod neplatností zakázána jsou manželství mezi strýcem a neteří a mezi tetou a synovcem. Za důvod dlužno uvésti blízký poměr příbuzenský, který na mnoze podobá se poměru mezi otcem a dcerou a mezi matkou i synem, zejména když osoby jmenované se často stýkají anebo společně bydlí, na př. v případě předčasného úmrtí rodičů. Vedle tohoto éthického hlediska přihlíženo též ke zhoubným následkům tělesným a intelektuelným, které často pozorovány byly při potomstvu pocházejícím z rodičů blízko příbuzných, třeba se všeobecně následky tyto neuznávají; ostatně i rozdílnost ve stáří pravidelně dosti veliká bude na závalu sňatku. Právě proto, že ohledy vytknuté nejsou naprosté, že v jednotlivém případě obavy řečené pravděpodobně se nesplní, připouští poslední odstavec § 11, možnost dispense z tohoto respectus parentelae, která však přísluší jako důležitější kráti na základě návrhu ministra práv a může udělena býti jak in contrahendis, tak in contractis (§ 45, 2. odst.). Ježto krevní svazek zde rozhoduje, nečiní se rozdílu, jest-li příbuzenství manželské nebo nemanželské, běží-li o příbuzné plnorodé nebo polořodé (§ 11, předposl. odst.). Překážka ve stupních dosud vytknutých činí manželství neplatným (§ 45, odst. 1.). Avšak zákon uherský zná ještě zakazující překážku plynoucí z příbuzenství, anť § 17 zapovídá manželství mezi brátranci a sestřenicemi plnorodými a polorodými, ať původu manželského, ať nemanželského, připouštěje ovšem dispensi se strany ministra práv. Rozhodnou byla úvaha, že lid počítá ještě osoby řečené k blízkým příbuzným a že se nemají podporovati taková manželství nestanovením nižádné překážky. Charakter překážky jako zakazující měl tomuto názoru výraz dáti.

¹⁾ Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 225 nsl., 242 nsl., 352 nsl., 355 nsl. Pro porovnání lze srovn. n. př. *Rittner*, str. 105 nsl. Deutsche Motive IV., str. 21 nsl. k §u 1236 prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserungen IV., str. 22 nsl.

§ 11.

5. Překážka švakrovství.¹⁾

Zákon uznává švakrovství za vylučující překážku mezi manželem a pokrevnými příbuznými druhého manžela, ale pouze v pokolení přímém, a to i tenkrát, kdyby manželství bylo jakýmkoli způsobem rozloučeno nebo prohlášeno neplatným (§ 11, lit. *d*). Tím, že zákon mluví o překážce této současně s překážkou příbuzenství, chtěl vytknouti úzkou jich spojitost. Rozhodujeť i při švakrovství éthický moment, že manželé vstoupivší manželstvím v úzký styk s rodinou druhého manžela nemají se pojití s osobami, k nimž vcházejí do podobného poměru, jako jsou s příbuznými vlastními. Rozhodujeť zde však pouze pokolení přímé, neboť přesvědčivého důvodu při linii poboční není, jak tomu taktéž časté svazky v praxi navštědčují, které se uzavírají, běží-li o zájmy rodinné, zejména o výchovu dětí z prvního manželství. Ježto zákon vytýká pokrevní příbuzenství, nerozhodno, zdali je manželské nebo nemanželské, ani kdy vzniklo (př. lze uvésti nemanželské děti jednoho manžela i děti z jiného manželství). Důvodem překážky jest jako vůbec v civilním právu manželství, však lhostejno, zdali bylo platně uzavřeno čili nic. Neboť i na základě manželství neplatně uzavřeného nastává pravidelně společenství manželské a sblížení se rodin, čímž právě důvod shora naznačený přece skutečně nastal. Jen kdyby manželství nebylo vůbec uzavřeno ve formě civilní (matrimonium non existens), nenastávají žádné právní následky (§ 30, odst. 2. m. z.), tudíž ani švakrovství, neboť má se věc podobně jako při mimomanželském souložení, jež právem uherským vůbec neuznáno za důvod překážky, ježto by se jinak odkrývati musily tajnosti života soukromého. Zbytečno, že zákon zřejmě vytkl, že překážka nastává i po rozloučení manželství; vždyť za trvání manželství nelze o novém manželství mluvit pro impedimentum ligaminis; švakrovství jako překážka přichází právě teprve k platnosti po rozloučení manželství ji založivšího. Dispense z překážky není možna, anať obmezena na nejmenší výměru.

Manželství proti zákazu uzavřené jest neplatné (§ 45).

¹⁾ Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 227 nsl. Pro porovnání n. př. *Rittnera*, I. c., str. 105 nsl. Deutsche Motive IV., str. 21 nsl. k §u 1236 prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserg. IV., str. 23 nsl.

§ 12.

6. Překážka svazku manželského.¹⁾

Následek monogamie jest, že pokud svazek manželský po právu trvá, jiný nemůže platně býti uzavřen. Kdo tudíž v platném manželství žil, může nové manželství teprve uzavřítí, ukončeno-li po právu manželství předchozí. Toť přirozeně uznává i uh. m. z. v §u 12, odst. 1. Běží-li však o manželství vadné, zákon uherský různí :

a) případ manželství naříkatelného;

b) případ manželství neplatného.

K lit. a). Zde nelze manželství nové platně uzavřítí, pokud manželství předchozí nebylo prohlášeno neplatným (§ 12 odst. 1.). Ustanovení toto jest důsledkem názoru zákonného, že manželství takové jest zrušitelné neboli naříkatelné. Jelikož není jisto, zdali strana oprávněná užije práva k odporu čili nic, musí se vyčkati, dojde-li k rozsudku stanovícímu neplatnost manželství.

K lit. b). Je-li manželství neplatné, po právu nestává; kdo v manželství takové vstoupil, po právu svazkem manželským vázán není a manželství nově uzavřené jest platné. Avšak právní jistota toho vyžaduje, aby neplatnost poměru tak důležitého, jakým jest manželství, byla právním pořadem na jisto postavena, ježto by opak vyvolal zhoubné následky, ana by za předstírání neplatných manželství uzavírána býti mohla manželství nová.

Odtud zákon v §u 12 nestanoví překážky vylučující, uznávaje naopak v §u 21 pouhou záповěď, by manželství nové nebylo uzavřeno, pokud manželství předchozí buď vůbec nezaniklo, buď neplatným prohlášeno nebylo.

Ustanovení toto jest správné vzhledem k §u 46 m. z., jenž yelí, že neplatnost manželství musí procesem nulitním na jisto postavena býti, čehož ovšem netřeba, nebylo-li manželství vůbec v civilní formě uzavřeno, ježto jest negotium non existens (§ 30, 2. odst.).

Zvláštní ustanovení má zákon pro případ prohlášení někoho

¹⁾ Zeitschrift für ung. öff. u. Privatr. I. (1895), str. 233 nsl.; 254–256; str. 353, 354. Márkus, I. c., str. 35. Pro porovnání sr. na př. *Rittnera*, I. c., str. 78 nsl. Deutsche Motive IV., str. 18 nsl. k §ům 1234 a 1235, str. 641 nsl. k §u 1464 prvního návrhu. Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserungen IV., str. 21 nsl., 337 nsl.

za mrtva. § 12 m. z. odkazuje v té příčině k §ům 73 a 74 umístěným v oddělení o zániku manželství. § 73 obsahuje praesumptio iuris, že prohlášený za mrtva nepřežil dne, který v rozsudku stanoven jako den úmrtí. Domněnka tato umožňuje, aby druhý manžel vešel ve sňatek nový, nedopouštěje se bigamie. Patrně, že takové nové manželství platně nemůže být uzavřeno, kdyby domnělý mrtvý před tím se vrátil, vždyť jeho manželství nezaniklo.

Uzavřel-li ale pozůstalý manžel nové manželství po prohlášení spoluzeměla za mrtva a byli-li oba nupturienti bona fide, vzniklo nové manželství platné (§ 74 m. z.) a trvá přes to dále, že se domnělý mrtvý později vrátil, neboť předchozí manželství se ruší novým manželstvím bona fide uzavřeným. Ustanovení toto přijato z různých důvodů.

Především se v praxi ukázalo, že takový návrat málokdy se udál, pročez zákon upravuje pouze případy častěji se naskytující, nikoli však případy kromobyčejné. Dále jest pozůstalý manžel okolnostmi někdy přímo nucen, aby v nový sňatek vešel; příkladem budiž poukázáno k tomu, že žena má více dětí, kterých bez nového manželství nedovede sama vyživiti, anebo že muž nemůže se jinak starati o výchovu dětí, než že si zvolí novou družku. Při dnešním světovém pospoji bude celkem velmi lehké, by manžel žijící, však za mrtva prohlášený, o sobě podal zprávu; avšak i kdyby to nebylo možným bývalo, nastalo as mezi dřívějšími manžely odcizení následkem dlouhotrvajícího odloučení, kdežto mezi nynějšími manžely snad panuje úplná shoda; že by tudíž větší rozruch nastal, kdyby nové manželství musilo být vždy prohlášeno neplatným. Dále se poukazuje k tomu, že soud nepřistoupí ku prohlášení někoho za mrtva bez pravděpodobnosti úplně prokazané, že tudíž veřejná mravopoctnost nemůže býti uražena možností nového sňatku. A konečně připouští § 54 lit. f) v případě návratu manžela za mrtva prohlášeného možnost, by manželství nové naříkáno bylo se strany manželův uzavírajících bona fide nový sňatek, ježto za omylu byli jednali (§ 56 lit. c); žalobu nutno podati do roka ode dne, kdy řečený omyl byl seznán (§ 57, lit. c), ovšem nesměl zatím ani zemřítí vrátivší se manžel ani nesmělo zaniknouti nové manželství (§ 61, lit. c). Zbytečno zvláště podotýkati, že nové manželství nemůže býtí platným, i kdyby jen jeden nupturient byl při uzavření mala fide (§ 74 m. z.).

Však nutno jest se zmíniti ještě o zvláštní záležitosti §u 22, jenž předpokládá případ tento: Manžel byl prohlášen za mrtva; v rozsudku byl určitý den stanoven jako pravděpodobný den úmrtí; pozůstalý manžel chce uzavřítí manželství nové, však on nebo druhý nupturient ví, anebo jest to prokázáno, že manžel pohřešovaný — nyní ovšem již mrtvý — jistě přežil den udaný jako úmrtí, tu manželství nemá býtí uzavřeno — a to z důvodu, že předpokládané okolnosti při prohlášení za mrtva nezakládají se na pravdě. Ovšem manželství přes to uzavřené jest platné, an dřívější manžel v době sňatku nového skutečně nežil.

Každé manželství uzavřené oproti vylučující překážce zde uvedené jest neplatné (§ 45, odst. 1.).

Kategorický imperativ monogamie toho vyžaduje, by státní zřízení při sňatku účastnění dbali přesně všech předpisův, jež vydány za účelem zamezení dvojženství. Odtud stanoví § 121 m. z. přísné tresty na tyto zřízence, ať byli se provinili úmyslně neb opomenutím náležitě péče.

Úmyslné jednání zakládá zločin ve smyslu §u 252 uh. trestního zákona (V.: 1878) trestný žalářem až do pěti let; jednání nedbalé zakládá přečin §u 253 tr. z. trestný vězením až do jednoho roku (§ 121 m. z.). Nad to každé protizákonné jednání má ztrátu úřadu v zápětí (§ 121 m. z.).

§ 13.

7. Překážka zločinu.¹⁾

Sem sluší zařaditi tyto případy:

1. vylučující překážku úkladů společně podniknutých proti životu překážejícího manžela dle §u 13 m. z.;

2. zakazující překážku mezi vrahem nebo zabijcem jednoho manžela a manželem ovdovělým dle §u 23 m. z. V obou těchto případech nerozhoduje, bylo-li manželství snad vadné;

3. zakazující překážku cizoložství dle §u 20 m. z.

K č. 1. Skutková povaha této překážky připomíná závady coniugicidii neboli criminis utroque machinante dle práva kano-

¹⁾ Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 236 nsl., 250 nsl., 256 nsl., 354, 357, 358. Pro porovnání cf. n. př. Rittner, l. c., str. 117 násl. Deutsche Motive IV., str. 24 nsl. k §u 1237 prvního návrhu; Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserungen IV., str. 24 nsl.

nického a překážky §u 68 občanského zák. rak., ačkoli se od obou odchyluje v jednotlivostech. Uherské právo totiž vylučuje (§ 13 m. z.) manželství mezi osobami, jež útočily společně na život překážejícího manžela. Útoky na život nemusily končiti smrtí vyhládnuté oběti, stačí, tvoří-li skutkovou povahu pokusu vraždy, čímž se právě liší od kanonického práva, jež žádá smrt jakožto následek úkladů, kdežto se v této příčině shoduje s právem rakouským. Ale útoky řečené musily vycházeti od obou budoucích nupturientů, při čemž lhostejno, jak činnost jejich posouzena bude dle trestního práva, což shoduje se s kanonickým právem, však odchyluje se od rakouského, jež prohlašuje za dostatečné útoky předsevzaté třeba jen se strany jednoho nupturienta. Třeba uherské právo výslovně nevytklo, že útoky činěny býti musily s úmyslem, aby se manželství mezi útočníky umožnilo, přece se tento úmysl mlčky předpokládá, což patrně ze součinnosti zločinné prohlášené za překážku manželskou (v ohledu tomto se celkem vytknutá tři práva shodují). Překážka tato působí neplatnost manželství (§ 45, odst. 1). Důvod její jest příliš jasný, než aby potřeboval výkladu.

K č. 2. Zakazující překážka §u 23 záleží v tom, že si manžel nemá vzíti v novém manželství osobu, jež provinila se buď vraždou, buď pokusem vraždy, buď zabitím (cum dolo indirecto) jeho chotě, při čemž lhostejno, jak lze charakterisovati zločinnost se stanoviska trestního práva a lhostejno, zdali trestní rozsudek nabyt již právní moci čili nic. Překážka tato liší se od překážky §u 13 tím, že zde neběží o součinnost budoucích nupturientův a že při zločinnosti nebylo úmyslu, umožniti manželství nové. Důvod překážky hledati sluší v tom, že se přičií éthickým požadavkům manželství, aby si manžel ovdovělý vzal vraha nebo zabijce svého manžela, ježto se tím osvědčuje velká míra surového smýšlení. Ale vzhledem k tomu, že tu nebylo souvislosti mezi zločinností a umožněním nového manželství, tedy nebylo přímého útoku proti stávajícímu manželství, byla překážka přijata jen jako zakazující. Ježto pak mohou nastati výjimky, na př. že vrah nebo zabijce po odpykání trestu nebo po obdržené milosti jat jest soucitem k nynějšímu postavení manžela ovdovělého a že manželstvím chce napravit, co byl zavinil, připouští odstavec 2. §u 23 možnost dispense královny po učiněném návrhu se strany ministra práv.

K č. 3. § 20 vytýká záповěď (imp. prohibens), jež stanovena byla cizoložníkem rozsudkem rozlučujícím manželství porušené cizoložstvím (§ 85, posl. odst.). Důvod překážky jest patrný: znamenalo by to znehodnocení manželství, kdyby zákonodárce sňatky mezi cizoložníky bezvýjimečně dovoloval. Zdravé veřejné mínění vidělo by vším právem v takovém bezvýjimečném dovolování schvalování cizoložství, jímž manželství předchází tak těžce bylo uraženo, že nastal dostatečný důvod pro jeho rozloučení (§ 76 m. z.). Avšak podmínka zákonná jest, že cizoložství musilo býti prokázané v procesu o rozloučení manželství, z čehož patrně, že nevinný manžel musil se cizoložstvím cítiti uraženým, že není pochybností o cizoložství a že tato smutná záležitost rodinná již jednou prošla ohněm veřejnosti. Kdyby tohoto zákazu soudního nebylo, cizoložství překážkou není, ježto nezdá se býti radno, aby teprve po ukončení manželství o věci jednáno bylo, jež dle útlocitu uraženého manžela měla zůstati tajnou na př. z ohledu ku dětem. Zákon však překážku neprohlásil za vylučující a veřejnoprávní, neboť, kdyby třetím osobám přiřknul právo, by se domáhaly neplatnosti manželství, bylo by opětně umožněno, aby celá trapná záležitost rodinná znova veřejně byla přetřásána, čímž by zejména děti pocházející z onoho manželství porušeného mohly doznati mnoha příkoří v ohledu společenském. Zákon pak manželům samým práva naříkacího přiřknouti nemohl, ježto by to byl pravý posměch svazku manželského. Že se připouští možnost dispense královny na základě návrhu ministra práv (§ 23, odst. 2), stalo se vzhledem k výjimečným případům, kde by bezvýjimečné vyloučení mohlo míti horší následky v zápětí, než povolení jeho, na př. kdyby cizoložníci ve společném spoluzítí pokračovali nebo měli z něho děti.

Oddíl. 2.

O záповědích manželských.

§ 14.

V tomto §u probéremé ony záповědi, které věcně nesouvisejí s překážkami vylučujícími, při jejichžto líčení jsme byli již přihlédlí k ostatním překážkám souvisějícím.

Uherský zákon zná ještě záповědi manželské, jak následují:

1. Překážka plynoucí z adopce (§ 18).¹⁾

Ježto adopcí vznikají mezi súčasněnými osobami podobné poměry rodinné jako při přibuzenství a švakrovství, byla adopce za překážku zakazující uznána, aby tím na jevo dáno, že manželství taková nejsou doporučení hodna. Ale pouze adopce trvajcí jest překážkou, nikoli zrušený poměr adopční, což se stalo vzhledem k nelibosti pociťované proti manželstvím těmto pouze za trvání poměru adopčního.

Překážka vztahuje se pak k osobám, jež adopcí do užšího svazku rodinného vcházejí a sice:

a) adoptující nemůže si vzít adoptovaného, ani jeho bývalého chotě, ani vlastní dítě jeho, ani bývalého manžela dítěte toho;

b) adoptovaný, ani jeho dítě vlastní nemůže uzavřít manželství s bývalým chotěm adoptujícího.

Pokud zde přibuzenský poměr přichází k platnosti, nečiní rozdíl, zdali jest manželský nebo nemanželský. Pokud běží o manželství, nepřihlíží se k němu, přestalo-li již nebo bylo-li neplatným prohlášeno před adopcí, z toho ovšem plyne, že se bere zřetel k manželství třeba neplatnému, jen když v době adopce nebylo ještě takovým prohlášeno, poněvadž před tímto prohlášením musí za platné býti považováno, leda že by civilní forma nebyla zachována.

Dispense se strany ministra práv jest možna vyjma poměr mezi adoptujícím a adoptovaným i bývalým chotěm, pak mezi adoptovaným a bývalým chotěm adoptujícího § 18, posl. odst. Tedy jest dispense vyloučena ve případech nápodobujících poměr mezi otcem a dítětem a poměr švakrovství prvního stupně v linii přímé. Dispense se připouští vzhledem k případným zájmům zamýšleného manželství.

Konečně sluší poznamenati, že z adopce žádná překážka nevzniká, když vlastní otec nebo matka si byli vyhradili moc poručenskou (§ 131), ježto onen intimní poměr nevzniká jaký zákonodárce měl na mysli.

¹⁾ Cit. Zeitschrift I. (1895), str. 245 nsl., 357. *Csáky*, Ungar. Civilehe. str. 79. *Rittner*, l. c., str. 113 nsl. Deutsche Motive IV., str. 31, 32 k §u 1240 prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserg. IV., str. 28.

Překážka byla jen jako zakazující uznána jednak z úvahy, že neplatností manželství po případě uzavřeného více zájmů může býti poškozeno, než když vedle adopčního poměru manželství trvá, a pak vzhledem k tomu, že, kdyby byla překážka jako vylučující stanovena, z ní dispense přece jen by musila býti připuštěna.

2. Záповěď plynoucí z poručenského poměru.²⁾

§ 19 m. z. zapovídá manželství mezi poručníkem i jeho potomky (manželskými i nemanželskými) a poručencem, pokud poměr poručenský trvá. Zákonodárce chtěl záповědi touto chrániti co nejvíce zájmy poručencovy: poručenec podléhá moci poručnickové, jest na něm po právu závislý, poručník spravuje jmění poručenčovo; bezvýjimečná přípustnost sňatku mohla by působiti škodlivě na správu tuto. Zákon nepřistoupil k tomu, by úřad poručenský v těchto případech dal svolení, ani aby curator ad actum byl zřízen, neboť vůle poručencova jest stále obmezena poměrem poručenským. Zákonodárci se zdálo, že poskytuje pouhou záповědi dostatečnou záruku. Dispense připuštěna není.

3. Annus luctus.³⁾

Žena, jež byla již provdána, nemůže nové manželství uzavřít před uplynutím 10 měsícův ode dne zániku manželství nebo prohlášení jeho neplatným. Důvodem překážky jest obava před turbatio sanguinis, ovšem neprávem takto jmenovanou. Porodila-li žena před uplynutím řečené lhůty, není další závady. Závada nenastává, bylo-li manželství prohlášeno neplatným pro omyl ve spůsobilosti vykonávati soulož (impotence § 54, lit. e), což vzhledem k důvodu překážky patrno, jakož i nenastává, nebylo-li manželství v civilní formě uzavřeno, ježto svazek takový na roveň postaven konkubinátu. Důvodem překážky však není pieta ku zemřelému chotí, ježto požadavek tento nemůže vhodně zákonem býti upraven.

Konečně nebyla závada stanovena jako vylučující, ježto případným prohlášením neplatnosti manželství, nejistota co do původu

²⁾ Cit. Zeitschrift (I., 1895), str. 249, 250, 357. Deutsche Motive IV., str. 12, 13.

³⁾ Cit. Zeitschrift (I., 1895), str. 258 nsl., 358. Deutsche Motive IV., str. 32 k §u 1241 prvního návrhu. Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserg. IV., str. 29. *Rittner*, l. c., str. 288.

dítěte by se nedala odvrátiti. Ministr práv může dispensi z překážky udělit, jisto-li, že nestává těhotenství.

4. Překážka duchovního svěcení a slibu ⁴⁾

§ 25 m. z. nedovoluje sňatek těm, kdož dle zásad církve své nemohou vstoupiti v něj bez svolení církevní vrchnosti, ani přijali duchovní svěcení nebo složili slib čistoty. Zákon tímto ustanovením jde vstříc konfesionálnímu právu, pokud uznává vylučující překážku plynoucí ze svěcení nebo ze slibu čistoty. Zda-li překážka vylučující, posuzuje se dle příslušného práva církevního platného v Uhersku pro tu kterou konfesi; tak tomu v církvi římské a řecké, sjednocené, i nesjednocené. Zákon však předpokládá, že nupturient jest dosud členem oné církve, neboť vystoupil-li z ní, nepodléhá dle státního práva v žádném směru na dále ustanovením církve opuštěné (§ 8 zák. LIII.: 1868). Zákon uherský neprohlásil překážku tuto za vylučující jednak proto, že běží o důvody ryze církevní, jednak proto, že dispense jest možna i dle konfesionálního práva.

5. Překážka zakládající se v nedostatku svolení nutného ku sňatku dle branného zákona (§ 26 m. z.). O této překážce netřeba se šířiti, ježto jest totožna s právem rakouským. Rozhodujíť zde §§ 50 a 61 branného zákona, jenž v Uhersku prohlášen byl jako čl. VI. zákonů z r. 1889. Manželský zákon nezměnil ničehož na příslušných trestech branného zákona (§ 125 m. z.).

6. Překážka nedostatku pravidelných ohlášek (§ 27 m. z.), z níž ovšem správním úřadem lze udělit dispensi. O ohláškách však vhodněji promluvíme v oddílu o způsobě uzavření manželství.

Dodátek. Aby zákon dodal váhy předpisům svým o překážkách vylučujících a zakazujících, stanovil pro nešetření jich tresty a to I. jak pro státní zřízence súčasněné, tak II. i pro nupturienty.

K č. I. Pro státní funkcionáře nutno lišiti, běží-li 1. o překážky vylučující (vyjma bigamii, viz shora § 12 tohoto pojednání) nebo 2. o závady zakazující; v obou případech nutno pak různiti úmyslné a kulposní opomenutí příslušných předpisů. Při překážkách vylučujících dopouštějí se v onom případě zločinu trestného žalářem

⁴⁾ Cit. Zeitschrift (I., 1895), str. 261. *Rittner*, I. c., str. 86 nsl.

až do 3 let (§ 256 tr. z. uh. V.: 1878 ve spojení s §em 121 m. z.), v tomto případě pak přečinu, jenž tresce se vězením až do šesti měsíců (§ 257 tr. z. uh. ve spojení s §em 121 m. z.). V obou případech nastává mimo to ztráta úřadu (§ 121 m. z.).

Máme-li na mysli zakazující překážky (vyjma případ nedostatku svolení dle branného zákona, pro nějž stanoveny zvláštní tresty), spáchán při úmyslném zanedbání předpisů řečených (jakož i při vědomě nepřislušné intervenci při sňatku) přečin, — jenž nehledě k případům zvláště těžkým — tresce se vězením až do 6 měsíců a ztrátou úřadu (§ 122 m. z., odst. 1.).

Kulposní zanedbání předpisů příslušných má jako přečin v záptí peněžitou pokutu až do 1000 korun, kdežto na ztrátu úřadu lze uznati v případech opětovaného zanedbání povinností (§ 122 m. zák.).

K č. II. Nupturienti, již vědomě přestoupili předpis táhnoucí se k platnosti nebo k dovolenosti manželství, dopustili se přečinu trestného vězením do 3 měsíců a peněžitou pokutou až do 1000 korun, ač-li nelze spatřiti v jich jednání těžší provinění, na př. zločin bigamie (§ 124).

Běží-li v případech tuto uvedených o zločin, nastává příslušnost královských soudních dvorů, jinak příslušnost královských okresních soudův (§ 126 m. z.).

O prominutí překážek mluveno bylo v § 6, č. 2 tohoto pojednání, jakož i při každé jednotlivé překážce.

Kapitola 2.

O projevu vůle při vstoupení v manželství. ¹⁾

§ 15.

Že manželství jakožto právní poměr vzniká smlouvou mezi určitým mužem a určitou ženou, jež spolu oddati se chtějí, jest zá-
sada všeobecně uznána. Aby manželská smlouva byla platná, jest

¹⁾ Zejména sluší poukázati k výborným vývodům podaným *Rittnerem*, I. c., str. 161—209 s hlediska všeobecného. Ku srovnání: *Deutsche Motive* IV., str. 71 nsl. *Zusammenstellung der gutachtlichen Äusserungen* IV., str. 53 nsl. *Rafay*, I. c., str. 120 nsl., 140, 141.

zapotřebí, by nupturienti byli k příslušnému manželství spůsobilí, by vůli svou projevíli dle zákonných požadavkův a v určité formě. Spůsobilými jsou strany, nevadí-li jim žádná manželská překážka.

Co se tkne zákonných požadavků při projevení vůle má manželské spojení nastati vědomě a svobodně; odtud § 38 m. z. obrací se proti donucení, omylu a klamu jako okolnostem rušivým, vylučujícím svobodu vůle, při čemž poukazuje co do jednotlivostí k §m 53—55. Vzhledem k obsahu manželství jest stranám každá volnost odňata, vždyť v příčině té zákonné předpisy mají ráz velcí.

Pro vznik manželství jest tudíž nutné, aby určitý muž chtěl ve sňatek vejíti s určitou ženou. Manželství tudíž nemělo by vzniknouti, nastal-li buď *error in negotio*, buď *error in persona*.

V případě omylu v právním jednání jest lhostejno, zda-li příslušná osoba nevěděla, že běží o právní jednání zakládající manželství, anebo zda-li znajíc sice význam jeho, nechtěla ho předsevzítí, ač omylem tak učinila. Ačkoli první druh omylu řídký bude vzhledem ku slavnostní formě sňatku všeobecně asi známé, přece příkladem lze poukázati k možnosti, že katolík civilní formu manželskou považuje za akt nerozhodný pro vznik manželství, jsa přesvědčen, že manželství vzniknouti může pouze za šetření formy Tridentské, nebo že smluvní strana neznajíc maďarského jazyka, myslí, že běží pouze o zasnoubení, anť opomenuto bylo přibrati tlumočníky. Druhý případ omylu in *negotio* by nastal, kdyby smluvní strana kladně se prohlásila před státním matrikulářem, místo aby záporně se vyjádřila. *Error in persona* jest proto důvodem neplatnosti manželství, an mýlíci se uzavírá manželství s jinou osobou, než-li s kterou chtěl, vždyť jest manželství spojení mezi dvěma osobami různého pohlaví individuálně určitými. Lhostejno jest, čím tento omyl vyvolán byl; kanonický *error qualitatis in personam redundans* (na př. mladší a starší dcera určitého otce) jest *error in persona*.

Přísně vzato, mělo by manželství v obou případech omylu (in *negotio et in persona*) býti *matrimonium nullum*; neboť v obou případech jest nesouhlas mezi vůlí a projevem její. Neplatnost manželství měla by býti nutným následkem plynoucím ze všeobecných právních zásad. Uherský zákon mluví sice v §u 54 lit. a) i b) o obou případech zde naznačených, ale jest nedůsledný, an stanoví pouze zrušitelnost manželství, takto uzavře-

ného, neboť postavil případy tyto zcela na roveň omylům v pohnutce, což vyplývá již z toho, že mluví o všech případech omylu současně v jediném §u 54; jest to stanovisko zásadně nesprávné, jež však zaujato v mnohém zákonodárství a v mnohých pojednáních o právu manželském.

Tam kde nutné základy smluvní nesplněny, jako v našich případech, zákon nemá nechatí závislou býti neplatnost manželství na případné žalobě stran a připouštěti platnost manželství; důsledné v tomto ohledu jest kanonické právo, jež považuje takové manželství za neplatné, vyžadujíc k platnosti jeho revalidace, která však uherským zákonem zde uznána není, jsouc bez podání žaloby zbytečnou.

Omyl v pohnutce jest, jak známo, při manželství potud bezvýznamný, pokud zákonodárce sám neprohlásil ho za tak důležitý, že manželství nemůže trvati za jeho vlády a proti vůli mýlíciho se, anť se zákonodárce obává, že spojení takové neodpovídá éthickým požadavkům manželství. V tomto ohledu uherský zákon zaujímá podobně jako novější zákony volnější stanovisko než právo kanonické nebo rakouské.

Uherský zákon uznává jako omyl v motivu:

a) omyl ve spůsobilosti manžela co do přirozeného ukojování pudu pohlavního (§ 54 lit. c manž. z.). Nespůsobilost tato (impotence) musila býti trvalá v době uzavření manželství (*perpetua, incurabilis*) a druhý manžel nesměl o ní věděti; ani nesměl moci souditi na impotenci z okolností. Omyl tento považován za tak důležitý, ježto manželství dle éthických názorů má poskytnouti možnost k ukojování pudu pohlavního a ku pložení dětí (*bonum prolis*) a ježto spůsobilost tato se pravidelně předpokládá. Kdyby tudíž na př. muž uzavíral manželství ve vysokém stáří, ve kterém průměrem se již nedostává spůsobilosti k souloži, nemohlo by se o omylu ženy mluvíti, anaf z okolností mohla předpokládati nespůsobilost tuto. Věděl-li však snoubenec o impotenci snoubencově, ale zřekl-li se dobrovolně možnosti ukájeti pud pohlavní, nemůže ovšem mluvíti o omylu, a nemůže se tudíž domáhati neplatnosti manželství. O důkazu impotence zákon nemluví, ježto věc tato náleží do řízení soudního.

b) Omyl v bezúhonnosti manželově. (§ 54, lit. d.) Zákonodárce zaujímá stanovisko, že manželství vyhoví jen tenkrát

požadavkům naň vkladným, budou-li manželé k sobě upřímnými a nebudou-li si zatajovati okolnosti, které mohou valně ohrožovati mír v rodině; neboť manželství založeno býti má na vzájemné důvěře, útlocit manžela nemá těžce býti urážen zvrhlými vlastnostmi manželovými. Zákonodárce považuje bezúhonnost za vyloučenou, byl-li kdo před sňatkem odsouzen pro zločin k trestu smrti nebo k trestu v káznici nebo žaláři na dobu kteroukoli anebo byl-li odsouzen do vězení pro přečin spáchaný ze ziskuchtivosti. Ovšem se musí s jistotou předpokládati, že manžel nevědoucí nebyl by manželství uzavřel, kdyby o odsouzení tomto byl věděl před sňatkem.

c) Z podobného důvodu činí omyl manželství naříkatelným, byla-li žena v době sňatku útězkem z mimomanželské soulože s mužem jiným a manžel nevěděl ničehož o jejím stavu. § 54, lit. e) m. z.

Přirozeně sem nepatří případ, nebylo-li vyčkáno doby smutečné, běží-li o ženu, jež žila před tím v jiném manželství. Důvod tohoto omylu uznaného též rakouským právem v § 58 obč. z. jest patrný. Žena taková vstupuje v manželství snad s podvodným úmyslem, by dítě, jež pod srdcem má, bylo považováno za dítě nynějšího manžela. Důvěra v ženu mizí, manželství může býti pro muže trýzní, pročež zákonodárce nenutí jej, by v manželství tomto vytrval.

O lit. f) §u 54 bylo již mluveno shora při překážce stávajícího svazku manželského.

Jiný omyl pohnůtkový než zákonem výslovně připuštěný nečiní ovšem manželství naříkatelným. Zákon o tom se nezmiňuje, čím omyl řečený byl vyvolán, zda-li byl vylučitelný, vincibilis, neb nevylučitelný, invincibilis; odtud tyto okolnosti jsou lhostejny při posouzení určitého případu.

Ale § 55 m. z. zná ještě t. zv. impedimentum doli, překážku podvodu (klamu, lstivého předstírání). Podmínky jsou tyto: Podvodného jednání dopustiti se musil manžel neb osoba třetí s vědomím manželovým; předpokládá se tudíž vždy vina na straně manžela. Oklamání musilo se státi ohledně podstatných osobních vlastností manžela vinníka. Mezi klamem a uzavřením manželství musí býti spojitost vnitřní, to znamená, že musí býti

prokázáno, že oklamáný manžel by nebyl vstoupil ve sňatek, kdyby byl v čas poučen býval o pravém stavu věcí. Důvod ustanovení zákonného jest patrný: manželství sosnované podvodem manželovým spočívá na tak nemorálních základech, že zákonodárce nechtěl nutit oklamáného, by v manželství takovém vytrval z obavy, aby to nebylo spojení bez záruky zdárného trvání. Ovšem nelze upříti, že spor může vzniknouti vzhledem k vytknutému ustanovení o podstatných osobních vlastnostech. Zákon nechtěl pustiti se do vypočítávání jednotlivých případů, naopak vložil věc do rukou svědomitých soudcův, očekávaje od nich, že svým rozhodováním nesníží důležitost svazku manželského, jehož trvání v zájmu samého státu nesmí býti zvikláno nicotnými důvody. Nelze připisovati žádné váhy okolnosti, že zákon mluví o »vlastnostech« a ne o »poměrech«; bude těžko vytknouti podstatný rozdíl mezi vlastnostmi a poměry; soudce bude museti oceniti jednotlivý případ a míti na mysli, kterým vlastnostem život praktický připisuje větší význam. Lhostejno jest, zda-li vlastnosti se předstírají nebo zatajují. Jako příklad lze uvésti lstivé předstírání jiného náboženství, slechtictví, určitého povolání, zatajování podstatných nemocí, deflorace a pod. Zda vztahovati lze případ ten též na oklamání stran majetkových poměrův? I rozhodnutí otázky této bude museti přenecháno býti soudci, jenž ovšem zrovna v této příčině nesmí zapomenouti na éthický moment manželství; ale zákon nevypočítává žádných případů klada důraz na lstivé, podvodné jednání, tudíž na zvrhlou mysl podvodníkovu, jež nezdá se býti zárukou šťastného manželství. I kanonické právo připouštělo nepřímou ohledy k majetkovým poměrům, znajíc možnost doložení výminky táhnoucí se k nim. A motivy k §u 1259 prvního návrhu německého zákona (IV. str. 73), jež v mnohém ohledu byly vzorem v Uhersku, výslovně připouštějí naříkatelnost manželství pro oklamání stran majetkových poměrů, kdežto ovšem § 1334, odst. 2. občanského zákona německého obsahuje dodatek vylučující zrušitelnost manželství pro klam o majetkových poměrech, dodatek, jenž však v uherském zákonu schází.

Rozdíl §u 55 (dolus) proti §u 54 (error) záleží v tom, že v prvém případě omyl vyvolán býti musí podvodným jednáním strany druhé, čehož v druhém případě není třeba; § 54. vytýká určité případy omylu, kdežto § 55 vztahuje se všeobecně k pod-

statným osobním vlastnostem spolukontrahentovým. Konkurence obou §ů v určitém případě vyloučena není.

Konečně sluší zde promluvit o donucení k manželství (impedimentum vis ac metus). § 53 uznává možnost odporovati manželství, bylo-li uzavřeno z bázně odůvodněné předchozí vyhrůžkou. Ustanovení zajisté přiměřené; vždyť poměr tak důležitý jako manželství musí býti založen svobodně; v této příčině uznána již kanonickým právem zásada, že liber consensus facit nuptias. Mezi rakouským (§ 55 obč. z.) a uherským právem (§ 53 m. z.) není zásadního rozdílu, obě práva vyžadují odůvodněnou bázeň, čímž soudci ocenění jednotlivého případu ponechávají. Soudce bude museti uvážiti, že zde neběží o donucení fysické (vis absoluta), nýbrž o vis compulsiva, že vyhrožování musí býti příčinou bázně a bázeň pohnutkou k uzavření sňatku, a že tato souvislost nesmí býti přerušena; dále že lhostejno, od koho donucení vycházelo, zda-li od snoubence neb od osob třetích a že lhostejno, kdo vyhrožovaným zlem postižen býti měl. Metus reverentialis sám o sobě nestačí; o nějakém oprávnění k vyhrůžce vzhledem k manželství vůbec mluvití nelze, ani ne při zasnoubení, ježto snoubenec nenabývá žádného práva k uzavření manželství.

Rozhodně sem patří též případ únosu, neboť nemá-li unesená osoba v době sňatku volnosti, by odporovala manželství, nemá svobodné vůle. Únos tím více sem náleží, ježto zákon uherský o něm výslovně nemluví a nelze předpokládati, že by nechtěl žádného významu připisovati stavu únosem vyvolanému.

Uherský zákon vším právem neuznává možnosti uzavření sňatku pod výminkou odkládací nebo za uložení času (dies), neboť poměr tak důležitý jako manželství nemá býti učiněn závislým na ledabylé výmince odkládací a právní následky nemají nastoupiti teprve od jistého dne (§ 39, odst. 1). Že nelze mluvití o resolutivní výmince ani ne o dies ad quem jest patrno.

Manželství uzavřené za vlády vytčených nedostatků jest dle uherského práva matrimonium rescissibile; ono jest platné, pokud strany oprávněné si soudně nevymohly rozsudku o jeho neplatnosti. Zda hodlají tak učiniti, záleží na jejich rozhodnutí, jež však musejí po případě uskutečniti do jednoho roku ode dne, kdy donucení přestalo, resp. kdy omyl nebo podvod byl poznán (§ 57, lit. c), což musí býti posouzeno dle určitého případu. Oprávně-

k nařikání jest manžel, jenž byl obětí donucení, omylu nebo podvodu (§ 56 lit. c). Oprávnění toto jest ryze osobní, pročež nelze o něm vůbec již mluvití, zemřela-li oprávněná osoba (§ 61, lit. b).

O revalidaci manželství (jako v kanoničském právu) nelze mluvití v uvedených případech, neboť manželství jest dle uherského práva platné; neplatnost uherského manželství závisí v našich případech na konstitutivním rozsudku soudním vyneseném na základě žaloby podané oprávněnou osobou. Další provedení ponecháváme si do kapitoly o vadnosti manželství.

Kapitola 3.

O formě sňatku.¹⁾

§ 16.

Oddavky jsou formálním právním jednáním; zákon předpisuje dopodrobna, co musí býti zachováno po stránce formální, aby o platnosti manželství bylo lze mluvití. Všeobecně známo jest, že předpisy tyto vydány byly jednak za účelem hájení právních zájmů nupturientův, jednak za účelem zajištění zájmů veřejných, ježto manželství má pro stát význam tak dalekosáhlý. Z náčrtku dějin manželského práva v Uherku již povědomo, že zákon uherský zavedl obligatorní manželství civilní; to znamená, že jen ono manželství platí pro obor uherského práva, které vyhovuje předpisům státním. Podstatnou podmínkou při tom jest, aby sňatek uzavřen byl před státním zřizencem; nestalo-li se tak, manželství ani formálně nevzniklo; jest zde pouhý konkubinát, matrimonium non existens (§ 30, 2. odst. m. z.).

Totéž nastává pro obor státní, i když manželství uzavřeno ve formě předepsané právem některé církevní společnosti v Uherku uznané. Církevní předpisy tím nikterakž nebyly dotknuty pro obor církevní, což došlo v §u 149 zvláštního výrazu.

Církevní sňatek ovšem nesmí nikdy předcházeti sňatek civilní. Duchovní žehnaje sňatek církevní dříve, než strany prokázaly

¹⁾ Srovn. n. př. *Csáky*, Ungar. Civilehe, str. 1 nsl. *Sztehlo*, Ungar. Ehegesetz, str. 4 nsl. *Rittner*, Eherecht, str. 210 nsl. *Deutsche Motive IV.*, str. 35 nsl. *Hollweck*, Civileherecht des bürg. Gesetz., str. 1 nsl.

sňatek civilní, dopouští se přečinu, nebyl-li sňatek tento vůbec uzavřen, ale pouze přestupku, byl-li skutečně uzavřen, ale jen ne prokázán. V prvním případě duchovní tresce se pokutou až do 1000 korun a v případě opětování nad to ještě vězením až do dvou měsíců; v případě druhém pokutou až do 300 korun. Jednání duchovního není trestné, stalo-li se za nemoci jednoho ze snoubenců, která hrozí blízkou smrtí; manželství ovšem pro obor státní neexistuje (§ 123 m. z. a nař. min. vnitra č. 28363 : 1895).²⁾ a nesmí do státní matriky zapsáno býti.³⁾ Trestní ustanovení tato jsou se strany církevní velmi těžce nesena, ježto v nich vidí negaci církevní autonomie na poli práva manželského.

Uherský zákon předpisuje jako formu sňatku prohlášení manželské vůle před státním zřizencem a dvěma svědky po odbytých ohláškách. Sluší tudíž promluvit *a)* o ohláškách, *b)* o oddavkách.

§ 17. *a)* O ohláškách.¹⁾

O pojmu, důležitosti a následcích ohlášek netřeba šfíiti slov; jsou to věci všeobecně známé. Zákon uherský se shoduje se stanoviskem kanonickým, že ohlášek ku platnosti manželství třeba není, anž považuje v §u 27 nedostatek jejich za pouhou překážku zakazující, čímž ovšem trestnost opomenutí jest uznána dle zásad vytčených v §u 14 tohoto pojednání. § 28 m. z. prohlašuje ovšem jen všeobecně zásadu, že ohlášky předcházejí sňatek. Podrobnosti uvádí zákon o matrikách (čl. XXXIII. : 1894)²⁾ v § 45 a násl., pak § 28 instrukce ministra vnitra č. 60 000 : 1895, jakož §§ 4 a 6 instrukce téhož ministra č. 27.243 : 1895 (u Kovácse l. c. str. 18. a 19.).

Snoubenci mohou žádati za ohlášky sami osobně, nebo zákonnými zástupci neb osobami k tomu zvláště splnomocněnými (§ 45 matr. z. 2. odst.). Prokázáno musí býti, že snoubencům ne-

²⁾ Juristische Blätter, 1896, 25. ročník, str. 389.

³⁾ Juristische Blätter, 1897, 26. ročník, str. 473.

¹⁾ O ohláškách velmi podrobně mluví *Csáky*, Die ungarische Civilehe str. 11 nsl. i uvádí všechny potřebné formuláče. Archiv für. kath. K.-R. 78. sv. (1898), str. 363 nsl.

²⁾ Při této příležitosti poznamenáváme, že přijata byla v srpnu 1904 uherskou sněmovnou novella k zákonu o matrikách, jejímž úkolem jest, by vedení matrik bylo zjednodušeno a přivtěleno do správního organismu státního.

vadí ani překážka vylučující, ani zakazující (§ 50, 1. odst. matr. z.). Jaké průkazy to jsou, uvádí § 50, 2. odst. matr. z.; zde netřeba vypočítávati jednotlivosti, neboť průkazy tyto plynou z povahy překážek shora probraných, pokud se tkne a contrario překážek těchto; příkladem uvádíme listy křestní, svolení zákonných zástupcův a rodičův, úmrtní listy manželů zemřelých, svolení vojenských představených atd. Všechny listiny potřebné jen za účelem umožnění ohlášek jsou kolku prosté (§ 50, 2. odst. in fine matr. z.). Jsou-li okolnosti, jež prokázati sluší, úředně známé nebo věrohodně dosvědčeny, netřeba předložiti listiny příslušné; stranám lze uložiti po případě přísahu o pravosti jich vlastních udání. Výjimečně musejí vždycky předloženy býti průkazy o církevním povolení ku sňatku vysvěcencův a řeholníkův (§ 25 m. z.), o vojenském povolení ku sňatku osob vojenských (§ 26 m. z.) a o tom, že vojenská kauce složena byla (§ 50, 3. odst. matr. z.), což se vysvětluje disciplinou církevní a vojenskou. Schází-li vrchnoporučenské svolení ku sňatku osob, jež ho potřebují ve smyslu předpisů shora udaných může — in favorem matrimonii — matrikulář k žádosti stran věc předložiti příslušnému úřadu poručenskému (§ 50, posl. odst. matr. z.).

Oprávněn ku předsevzetí ohlášek jest státní matrikulář § 45 matr. z. ve spojení s §§ 7 a násl. matr. z. Příslušnost jeho řídí se postupně těmito důvody: *a)* pravidelným bydlištěm snoubenců; v případě různosti nebo při více bydlištích nutno ohlášky předsevzítí ve všech bydlištích. Nepřebývali-li snoubenci v posledním pravidelném bydlišti ještě tři měsíce, sluší konati ohlášky i v bydlišti bezprostředně předcházejícím § 46 matr. z. *b)* Místem pobytu snoubenců, nemají-li bydliště; ale nepřebývají-li tam alespoň tři měsíce, nutno ohlásiti manželství i tam, kde se posléze zdržovali alespoň tři měsíce. Nelze-li zjistiti takové místo, ohlašuje se manželství také v obci, kam jsou snoubenci příslušní, a nebo v rodišti jejich (§ 47 matr. z.). Ohlášky nařídí (§ 48, 1. odst. matr. z.) matrikulář, jenž oprávněn jest k účastenství při sňatku, tudíž matrikulář místa bydliště, po případě pobytu snoubencův (§ 32 manž. z.). V případě, že více matrikulářův oprávněno, mají snoubenci právo voliti mezi nimi (§ 48, 1. odst. matr. z.). Matrikulář nařizující ohlášky zařídí ve svém okrese, čeho potřebí a sprostředkuje úředně ohlášky nutné i v jiných okresích; že jeho požádání vyhověno

a jaký byl toho výsledek, musí jemu býti ohlášeno úředně (§ 48, 2. a 3. odst. matr. z.).

Obsah ohlášek (§ 54 matr. z.) netřeba zde zvláště vytýkati; jest podstatně totožný, jako dle práva rakouského. Spůsob ohlášek záleží v tom, že se písemné oznámení budoucího sňatku vyvěsí po dobu 14 dní v úřední místnosti matrikulářově a v radnici na místě veřejně přístupném (§ 52, 1. odst. matr. z.). Člen obecního představenstva ve velko- a maloobcích ohlašuje manželství nad to ještě ústně před radnicí o dvou nedělích připadajících do 14 denní lhůty shora řečené (§ 52, odst. 2. matr. z.).

Leží-li místo, kde ohlášky nutno předsevzítí, mimo území, v němž uherský zákon o matrikách platí (na př. dřívější bydliště nebo dřívější místo pobytu jest v Rakousku) musejí ohlášky na útraty snoubenců býti vytištěny v novinách vycházejících v tomto místě nebo v místě sousedním (§ 53 matr. z.).

Ze všech těchto nařízení patrna snaha zákonodárcova, by ohlášky mohly míti praktický výsledek co do zamezení manželství neplatných nebo nedovolených.

Manželství lze uzavřítí po uplynutí tří dnů po posledním dnu vyhlášky, za nějž se při ohláškách vytištěných v novinách považuje 14. den po učiněné vyhlášce; dála-li se vyhláška na různých místech nebo v různých dnech, počítá se lhůta od vyhlášky učiněné nejpозději. (§ 55 matr. z. a nař. min. vnitř. č. 60902: 1896.)³⁾

Neuzavře-li se manželství do roka od posledního dne ohlášek, nutno je opakovati (§ 56 matr. z.), ježto jest obava, že nová překážka mohla v době této vzniknouti. Ohlášky odpadají jednak v případě dispense, jednak v případě nemoci snoubencovy hrozící blízkou smrtí.

Dispensi od ohlášek uděluje první úředník municipia (§ 57, 1. odst. matr. z.), t. j. starosta v Budapešti, v královských městech svobodných a v městech s právy jurisdikčními, kdežto komitátní náměstek županův ve velko- a maloobcích. Právo dispensační přísluší též splnomocněnému diplomatickému zástupci (§ 15 nařízení celého min. ze dne 26. září 1895, č. 3163 u Kováče str. 23.). Důvody pro dispensování musejí býti vážné, ale zákon jich právem nevypočítává.

³⁾ Juristische Blätter, 1896 (25. ročník), str. 427.

Odmítne-li úředník řečený dispensi, mohou strany obrátiti se k ministru vnitř, § 57, 4. odst. matr. z. a § 15 cit. nař. Dispensi lze udělití jen, prohlásí-li snoubenci buď osobně a ústně (protokolárně), nebo v listině ověřené, že jim dle jich vědomí žádná překážka manželská nevádí (§ 57, 2. a 3. odst. matr. z.). Dispense ztrácí účinnosti, nebylo-li manželství uzavřeno do roka od jejího udělení (posl. odst. §u 57 matr. z.).

Běží-li však o vážnou nemoc jednoho ze snoubenců, jest věc příslušného matrikuláře, aby zjistil, zda-li tu nebezpečí smrti; nad to musejí oba snoubenci, po případě pod přísahou stvrdití, že nevědí o žádné překážce vadící jejich manželství (§ 36 manž. z.).

Odmítne-li matrikulář ohlášky, musí stranám k jich žádosti písemně vydati své odůvodněné rozhodnutí. Proti rozhodnutí tomuto lze rekurovati k prvnímu úředníku municipia (viz shora) a od něho ke královskému soudnímu dvoru toho okresu, v němž matrikulář odmítající ohlášky má sídlo (§ 60 matr. z. u spojení s nařízením ministra spravedlnosti č. 27198: 1895 u Kováče l. c. str. 18.). Soud zkoumá důvody uvedené pro zamítnutí ohlášek a shledá-li, že nejsou správnými, prohlásí odmítnutí za neplatné, načež matrikulář musí ohlášky předsevzítí, leda že by nové důvody byly se objevily pro zamítnutí (§ 61 matr. z.).

Ohlášky dějí se bezplatně (§ 62 matr. z.).

Mají-li snoubenci toho potřebí, vydá jim matrikulář ohlášky předsevzavši vysvědčení o tom, že ohlášky řádně byly činěny a že žádná překážka se neobjevila.

§ 18. b) O oddavkách.¹⁾

Manželství vzniká smlouvou snoubenců, při které projevují osobně a současně před státním zřizencem a dvěma syďedky vzájemný souhlas, že chtějí manželsky spolužítí. (§ 39, odst. 1.) Po projevu tomto, prohlásí súčasťněný státní zřizenec (bez každého slavnostního proslovu) muže a ženu za manžely ve smyslu zákona.

¹⁾ *Sztehlo*, Das ungar. Ehegesetz, str. 5—8. *Csáky*, l. c., str. 75. *Raffay*, Die Ungültigkeit, l. c., str. 105, 106, 112. Pro srovnání: Deutsche Motive IV., str. 35 nsl. k §ům 1245—1249 prvního návrhu. Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserg. IV., str. 29 nsl.

(§ 39, 2. odst.) Manželství takto uzavřené, zapíše se do matriky oddaných. (§ 63 a nsl. matr. z.)

Ku platnosti manželství jest tedy zapotřebí (§ 39, 1. odst. a § 41 m. z.):

1. aby snoubenci osobně uzavřeli smlouvu manželskou, která jest causa matrimonium efficiens;
2. aby se tak stalo před příslušným státním funkcionářem a
3. před dvěma svědky.

Ostatní předpisy shora udané mají pouze význam pořádečný; nezachování jich nemá na platnost manželství žádného vlivu, tedy zejména ne i opomenutí prohlášení se strany státního zřízence, že smluvní strany jsou manžely dle zákona, ježto jediná jejich souhlasná vůle rozhoduje nezávisle na kterémkoli osvědčení cizím. Ovšem jest zde celá řada jednotlivých bodů, které chceme nyní stručně načrtnouti:

K č. 1. Aby uzavření smlouvy manželské stranám bylo ulehčeno, kladou se jim přítomným státním zřízencem (s národní šerpou a atilou) příslušné otázky, pročež potřebují pouze kladně k nim odpovědět; však forma tato není rozhodující; nutno jen, aby úmysl stran byl zcela jasný, že chtějí v manželství vkročit. Strany musejí býti současně přítomny, zastupování není — pod neplatností — přípustné. Zvláštními poměry uherskými (s čímž ovšem souhlasiti nemůžeme) lze vysvětliti, že všechna úřední jednání státního zřízence dějí se jazykem maďarským. Neznají-li snoubenci jazyka maďarského, nutno dva případy různiti: buď rozumí státní zřízenec sám řečí snoubenců, buď jí nerozumí. V případě prvním užívá sice maďarského jazyka, však sám tlumočí stranám v jich jazyku, o čemž. V druhém případě nutno přibrati tlumočnicka přísežného anebo se tlumočnicka teprve ad hoc přísahou zaváže. V matrice (resp. v protokolu) se vyznačí okolnosti právě uvedené; tlumočnicka podepisuje zápis v matrice resp. protokol. (§ 65 nařízení ministra práv č. 17243: 1895 u Kováče l. c. str. 24, 25.) Sňatek odbývá se veřejně v úřední místnosti k tomu ustanovené. Civilní zřízenec může vyloučiti veřejnost k žádosti stran z důležitých příčin jím oceněných a může vystupovati i mimo úřední místnost na př. v případě nemoci snoubencovy. § 37 m. z.

K č. 2. Oprávněnými civilními zřízenci, před nimiž vůbec manželství lze uzavřít, jsou (§ 29):

- a) matrikulář;
- b) první úředník municipia;
- c) vrchní stoliční soudce;
- d) purkmistr v městech se samostatným magistrátem;
- e) diplomatický zástupce, konsul rak.-uh. říše a zástupci jejich, pokud k tomu uherskou vládou byli splnomocněni. O tomto případě již shora v §u 3 mluveno bylo.

Co se tkne případů pod lit. b), c), d) vytknutých, sluší míti na mysli, že zapotřebí jest dle §u 34 m. z. zvláštního povolení od vrchního župana (v Budapešti od prvního starosty, v Rjece od gubernéra) daného na základě odůvodněné žádosti snoubenců, by zřízenci jmenovaní mohli při určitém sňatku vystupovati ovšem vždy jen na území své úřední působnosti (§ 31, 1. odst.). Povolení toto uděluje se (§ 34 m. z.) oněm zřízencům, v jichž okrese sídlo má matrikulář jinak příslušný k účastenství při sňatku (§ 32 m. z.) nebo matrikulář zvláště splnomocněný (§ 33 m. z.).

Přípustnost řečených zvláštních civilních zřízenců (lit. b—d) nedá se ospravedlniti; stalo se tak z obavy, že by osoby vznešenější se ostýchaly uzavřít sňatek před obyčejným matrikulářem, čímž rovnost všech občanů před zákonem nebyla dostatečně uznána. Uzavření manželství před těmito zřízenci nabylo ráz parádních sňatků.

Státním zřízencem při sňatcích pravidelně účastněným jest matrikulář, jenž vystupovati má jen ve vlastním okrese (§ 31, 1. odst. m. z.). Místní příslušnost matrikulářova řídí se dle pravidelného bydliště obou snoubenců; mají-li bydliště různé, dle bydliště každého z nich; nemají-li takového bydliště, rozhoduje místo pobytu (§ 32 m. z.).

Matrikulář takto (§ 32 m. z.) příslušný může delegovati úřední listinou jiného matrikuláře k účastenství při sňatku, žádají-li za to snoubenci (§ 33 m. z.) a neví-li sám o závadě vylučující svobodu stran (§ 58 matr. z.)

Tak může matrikulář příslušný dle bydliště nebo pobytu snoubenců (§ 32 m. z.) vystupovati při sňatku v okrese jiného matrikuláře taktéž příslušného, bylli k tomu písemně splnomocněn (§ 31, 2. odst.). Na př. mají snoubenci různé bydliště a chtějí sňatek odbyti v okrese nevěstinném, však před matrikulářem ženichovým. Vystupování civilního zřízence v cizím okrese bez delegace má

v zápětí neplatnost manželství (§ 41, lit. a) a to proto, že jest v cizím okresu pouze osobou soukromou, která nemá práva při sňatcích míti úřední účastenství.

Avšak z této přísnosti zákonné jsou uznány výjimky z příčiny zabezpečení právní jistoty, a to tak, že neplatnost manželství nastává v těchto případech:

a) Označuje-li veřejné mínění toho, před kým manželství se uzavírá, za civilního zřízence oprávněného a nemají-li oba snoubenci o opaku vědomosti (§§ 30 a 42 lit. a). Běží zde o případ, kdy vystupuje nějaký lžizřízenec civilní tak, jako by jím skutečně byl. Lhostejno jest, čím případ tento vyvolán, zdali na př. se někdo úřadu uchopil, ku kterému byl teprve vyhlédnut, anebo zdali úřaduje dále, ačkoli zřízencem civilním býti přestal anebo zdali jest obyčejným podvodníkem. Bona fides stran v době, kdy vstupují v manželství, má oporu v okolnosti, že veřejné mínění posuzuje osobu příslušnou za oprávněného zřízence, poněvadž si počíná tak, jako kdyby jím byla. Manželství v případě takovém nebylo uzavřeno před příslušným zřízencem civilním, jak žádá § 29, ale přece chráněno před neplatností z důvodů naznačených, jinak by snoubenci nevinně trpěli. Ovšem nebylo-li takového veřejného mínění, bylo by manželství non existens.

b) Vystupoval-li civilní zřízenec při sňatku v sousedním okresu svého působitě a nevěděl-li žádný snoubenec o jeho nepříslušnosti § 42, lit. b). Zákon měl zde na mysli nové zavedení matrikulářův a obtíže, které při zavedení nových okresů matričních pravděpodobně vzniknou zejména co do jich ohrazení. Bona fides má strany chrániti před neplatností manželství.

Pochopitelný jest předpis §u 35 m. z., že civilní zřízenec smí jen tenkrát spolupůsobiti, byly-li ohlášky řádně předsevzaty, nebo bylo-li od nich dispensováno, neb odpadají-li vůbec, ježto běží o nemoc hrozící náhlou smrtí (§ 36 m. z., shora již citovaný).

Samo sebou se rozumí, že nesměla žádná vada se objeviti, která dle zákona překáží platnosti nebo dovolenosti manželství, jinak nastávají následky §u 122 m. z., o nichž shora taktéž mluveno bylo.

Nespolupůsobí-li při sňatku matrikulář předsevzavší ohlášky, musí státnímu zřízenci při sňatku účastněnému odbyti ohlášek prokázáno býti zvláštním vysvědčením (§ 59 matr. z.).

K ž. 3. Projev manželské vůle musí se díti též před dvěma svědky, o něž postarati se jest stranám samým. Úkol svědků jest týž jako v právu kanonickém nebo rak.; mají míti způsobilost, by mohli pozorovati, že projev manželské vůle se stal. Zákon m. žádá v §u 40 k vůli jistotě při svědcích dokončený rok 16. Jinak mohou ale svědky býti tuzemci i cizozemci, muži a ženy, příbuzní jak snoubenců, tak i civilního zřízence. Osoby zaměstnané v úřadě matričním však jimi býti nemají, leda že by běželo o manželství jich příbuzných. Jejich vyloučení zakládá se obavou, by přespříliš nebyli zaneprázdnováni. Zákon žádá pouze 2 svědky; bylo-li více svědků stranami přibráno, mají do matriky (resp. do protokolu) jen dva zapsáni býti, ježto běží o právní akt a ne o zvýšení zevnějšího lesku. (§ 40 m. z. a instrukce ministra práv č. 27243: 1895 [§ 68] u Kovácse str. 25) Svědci jsou přibráni hlavně v zájmu stran samých, neboť stát zastoupen civilním zřízencem. Odtud připouští § 43 m. z. zvláštní druh obnovení manželství, když totiž souhlas manželský projeven byl bez dvou předepsaných svědků (snad byl jen jeden), ale před státním zřízencem a když od doby projevu toho manželé žili spolu po celý rok jako muž a žena. Zákon vidí v tomto spoluzítí náhradu osvědčení vůle manželské před oněmi dvěma svědky, neboť spoluzítím dali před veřejností na jevo úmysl, že chtějí býti manžely. Konvalidace tato působí ode doby, kdy původně souhlas manželský byl projeven (ex tunc).

Na konec sluší zmíniti se o zápisu do matriky sňatků, na němž ovšem platnost manželská nezávisí, ježto se děje pouze pro udržení pořádku a usnadnění důkazu. Matriky tyto vede matrikulář dle zákona příslušný a při sňatku účastněný. (§ 63 matr. z.) Jakmile vystupuje matrikulář splnomocněný nebo jiný civilní zřízenec, musí zvláštní protokol býti sepsán o sňatku s vytknutím všech mimořádných okolností, a to ve dvojím vyhotovení, z nichž jedno zašle se matrikuláři zákonně oprávněnému, kdežto druhé se odevzdá do archivu úřadu, jehož představitelem jest zřízenec účastněný. Na základě protokolu učiní se zápis do matriky s vytknutím této okolnosti (§§ 65 a 66 matr. z.).

V matrice vytknou se personalia státního zřízence spolupůsobivšího, manželů, jich rodičův a svědkův, jakož i prohlášení státního zřízence, že uzavřeno manželství dle státního zákona (§ 64 matr. z.).

Kapitola 4.

O vadnosti manželství.

§ 19. Matrimonium non existens.¹⁾

Manželství vzniká dle uherského práva manželskou smlouvou učiněnou před uherským civilním zřizencem (§ 29 m. z.) v předepsané formě; kde tomuto minimálnímu požadavku zákonnému zadost učiněno není, manželství ani formálně nevzniklo (§ 30, 2. odst.). Žijí-li tudíž dvě osoby různého pohlaví společně tak, jako žijí manželé, aniž byly vůli manželskou v předepsané formě projevíly, máme případ nazvaný v theorii matrimonium non existens. Manželství uzavřené dle konfessionálních předpisův jest pro obor uherského práva civilního matrimonium non existens.

V první řadě zakládá se tedy neexistence manželství v nešetření formy předepsané. Ovšem docílí se téhož negativního výsledku i při jednom materiálním nedostatku, když totiž souhlas manželský třeba v předepsané formě projevíli dva muži nebo dvě ženy, případ, který dalšího vysvětlení nepotřebuje.²⁾

Matrimonium non existens jest ipso iure nemanželským, konkubinátem, poměrem nezákonným, jenž prážádných práv a povinností manželských nemůže nikdy založiti.

Manželský zákon uherský takového poměru vůbec neuspořádal, ježto běží o poměr mimomanželský, jenž co do účinků svých může jedině posouzen býti dle uherského práva soukromého.

Nikdy nesmíme mysliti na tento poměr, mluví-li manželský zákon o neplatném manželství, poněvadž tím zákon vyrozumívá manželství buď neplatné (matr. nullum), buď nařikatelné (m. rescissibile).

¹⁾ Srovn. Raffay, Ungültigkeit, l. c., str. 92—102. Pro porovnání n. př. Rittner, Ehe recht, str. 250, 251.

²⁾ Raffay, str. 98 a 104 (pozn.) uvádí za další případy matrimonii non existentis: 1. vis absoluta, 2. scházějící úmysl manželství uzavřítí, 3. výminku 4. dies při smlouvě manželské, S názorem tímto nemůžeme souhlasiti, neboť byla-li zákonná forma pro uzavření manželství zachována, běží sice o vadnost manželství v případech naznačených, jež ale soudním rozsudkem v procesu nulitním musí býti stanovena, a to tím více, ježto druhý případ uveden jest v §u 54, lit. a) manž. zákona jako případ nařikatelnosti manželství.

Matrimonium non existens nemůže býti nikdy základem pro manželský proces nulitní, ani ne pro rozloučení nebo rozvedení.

Dokládá-li se někdo nemanželským, tvrdí, že manželství vůbec nikdy nebylo založeno, a musí tudíž tvrzení své prokázati dle pravidel soudního řádu civilního.

§ 20. Manželství neplatná čili nicotná.¹⁾

Nemá-li projev vůle nupturientů směřující ku založení manželství hlavních náležitostí stanovených právem manželským, vzniká manželství vadné. Vadnost tato jest však různá, podle toho, jak ji pozitivně zákon uherský stanovil ovládan jsa při tom převahou buď ohledy veřejnoprávními, buď ohledy vzhledem k jednotlivcům; pravíme převahou, neboť ani v prvním případě není vyloučen zájem soukromý, ani v druhém případě zájem veřejný, což patrné z toho, že tam oprávněn k žalobě i jednotlivec, tu v některých případech i úřad státní. Uherský zákon zná neplatnost (matrim. nullum) a nařikatelnost manželství (m. rescissibile). Rozumí se, že zde podmínky matrimonii non existentis nesmějí býti splněny, jakož že platnost manželství posuzuje se výhradně dle doby jeho uzavření; případy nápotomné neplatnosti manželství jsou právu uherskému taktéž zcela neznámy.

Promluvíme dříve o manželstvích neplatných č. nicotných.

Neplatnost tato zakládá se na překážkách §ů 6 (nezpůsobilosti k právním činům), 11 (příbuzenství a švakrovství) 12 (bigamie) a 13 (úkladů na život) ve spojení s §§ 44 a 45 manž. z. jakožto nedostatků hmotných, a na nedostatku formálním dle § 41 ve spojení s §§ 42, 43 m. z. © jednotlivostech sem patřících mluveno bylo již v §§ech 6, 7, 10, 11, 12, 13 a 18 tohoto pojednání.

Manželství uzavřené za vyznačených vad jest dle zákona neplatné, však účinky neplatnosti nastati mohou teprve, když neplatnost byla stanovena soudním rozsudkem (§ 46, odst. 1. m. z.).

Důvod tohoto ustanovení jest patrný: manželství bylo uzavřeno ve formě předepsané za účastenství zástupce státního; forma

¹⁾ Srovn. Csáky, str. 85 nsl. Sztelho, l. c., 9, 10. Raffay, Ungültigkeit, l. c., str. 103 nsl. Pro porovnání n. př. Rittner, l. c., str. 246—258. Deutsche Motive IV., str. 56 nsl. k §ům 1250 a nsl. Zusammenstellung der gutachtl. Äusserg. IV., str. 43 nsl.

tato chrání nastalé spojení od osudu nemanželství; vada ať rázu hmotného, ať rázu formálního musí býti dříve soudně prokázána, neboť vážnost manželství by toho nesnesla, aby lížmanželé rozhodovali o něm sami. Vynesl-li ovšem soud rozsudek svědčící neplatnosti manželství, pak nastávají všechny důsledky ex tunc, t. j. dobou uzavření manželství, tak, jako kdyby nikdy nebylo uzavřeno § 46, 2. odst. m. z. Z toho plyne, že rozsudek v procesu nulitním má ráz deklarativní potud, pokud zjišťuje, že manželství od počátku bylo neplatným a ráz konstitutivní potud, pokud bez rozsudku manželství jeví následky, jako kdyby platným bylo.

Tato zevní platnost manželství jest ovšem jen provisorní, t. j. trvá až do rozsudku svědčícího neplatnosti. V případě konvalidace nastává platnost konečná tak, jako kdyby manželství hned původně bylo platně uzavřeno. Konvalidace jest však možna pouze v případech §ů 43, 44 a 45 manž. zák., o nichž již jednáno bylo na místech příslušných (spolužití manželů průběhem roku, třeba že svědci při sňatku přítomni nebyli; nápotomné schválení manželství se strany manžela, v době sňatku nespůsobilého ku právním činům; dispense z respectus parentelae); však konvalidace jest možna jen pokud spolužití trvá a pokud ještě manželství nebylo prohlášeno neplatným, kterážto obmezení jsou přirozena, neboť, co neexistuje, nemůže býti napraveno.

Neplatnost — pokud nelze revalidovati — lpí takřka na manželství, odtud žaloba nulitní se nepromlčuje, nezávisí jediné na vůli stran, a lze se jí domáhati i po rozloučení manželství. Ovšem se činí rozdíl I. mezi spojením dosud trvajícím a II. spojením již rozloučeným, a to proto, že trvání neplatného poměru vybízí svým bytím ku stálým útokům proti sobě, kdežto po rozloučení přichází více jen zájem soukromý k platnosti.

K ž. I. Jen proti neplatnému manželství dosud trvajícím jest nulitní proces přípustný (§ 49 m. z.) s jedinou výjimkou, běželi o bigamii, kde dřívější manžel na procesu nesúčastněný žalobu nulitní podati může přes to, že druhé manželství netrvá, neboť uznání platnosti tohoto manželství znamená, že první bylo neplatné a tu by manžel v procesu nesúčastněný nemohl první manželství obhájeti, kdyby nesměl novou žalobu podati (§ 50, odst. 2. m. z.).

Rozsudek neplatnost uznávající má účinek absolutní proti každému (§ 50, odst. 1. m. z.). Odtud musí zákonem poskytnuta býti záruka právní jistoty co největší, čehož docíliti se chtělo ustanoveními těmito: Oprávnění ku zahájení nulitního procesu jsou (§ 47 m. z. 1. odst.):

1. manželé sami bez kteréhokoliv obmezení nehledě k jejich případné mala fides v době sňatku; manžel obmezený ve spůsobilosti k právním činům jest spůsobilý státi k soudu, kdežto pravidla o zákonném zastoupení se vztahují na manžely nespůsobilé k právním činům (§ 48 m. z.);

2. státní zástupce;

3. kdokoli dokáže právní zájem na případné neplatnosti manželství, při čemž odst. 2. téhož §u uvádí zvláštní případy jako příklad.

Z tohoto výpočtu patrno, že soud sám bez podané žaloby zahájit nemůže ex officio proces nulitní, že rozhodovati musí pouze vzhledem k důvodům nulitním uvedeným žalobcem, třeba má průběhem procesu působnost inkvizující. Zásada oficiality provedena pouze zákonním připuštěním státního zástupce jakožto žalobce, jenž však pro každý jednotlivý případ má zapotřebí poukazu se strany ministra práv, jímž se musí vykázati u procesního soudu (Min. nař. 27241: 1895 u Raffaye str. 115, pozn. 1.).

Mezi osobami k žalobě nulitní oprávněnými rozhoduje předstížení; podala-li tudíž žalobu osoba jedna, jsou ostatní vyloučeny. Neuznal-li ale soud na neplatnost manželství, může žaloba podána býti znova kteroukoli z osob oprávněných.

K ž. II. Zaniklo-li manželství neplatné, jest sice nulitní proces — až na výjimku § 50, 2. odst. — vyloučen, ale kdo chce obhájeti práva svá, závisející na neplatnosti manželství, může tak činiti (§ 71, 1. odst. m. z.), při čemž však musí neplatnost manželství dokázati a to dle pravidel soudního řádu civilního buď ve zvláštním procesu zjišťujícím neplatnost manželství, buď incidenčně důkazem provedeným v procesu vedeném o právech domáhaných. Avšak neplatnost manželství uznaná soudem v takových procesech nemá účinku absolutního (§ 71, 2. odst. m. z.).

§ 21. O manželstvích naříkatelných.¹⁾

Zákon uznává naříkatelnost manželství v případech nedospělosti (§ 7 manž. z.), scházejícího souhlasu požadovaného zákonem se strany určitých činitelů (§ 8), donucení (§ 53), omylu (§ 54) a klamu (§ 55). O jednotlivostech sem náležejících mluveno již v tomto pojednání v §§ 8, 9 a 15.

Naříkatelnost tato jest zásadně stejná, jako v právu civilním. Manželství vzniká platně se všemi právními následky, jen že přísluší určitým osobám právo je naříkati, t. j. žádati za zrušení právních jeho účinků. Zrušení toto přísluší jedině soudu; nastalo-li, přihlíží se k manželství zásadně tak, jako kdyby vůbec nebylo uzavřeno (neplatnost *ex tunc*). Provedení naříkatelnosti jest různé, dle toho I. trvá-li manželství, nebo II. přestalo-li existovati.

K ž. I. Pouze v prvním případě jest možné naříkání žalobou § 68, 1. odst. m. z.; rozsudek manželství zdvihající jest pak účinný proti každému čili absolutně (§ 70 m. z.). Rozsudek tento jest konstitutivní, bez něho manželství zůstává platným. K bližšímu objasnění jest však nutno vytknouti nejhlavnější jednotlivosti.

Otázka, kdo oprávněn k naříkání, byla již probrána při každé jednotlivé překážce resp. vadné okolnosti, ježto v této souvislosti oprávněnost řečená lépe vysvitla. Zde shrnujeme pouze výsledky vývodů shora činěných. Oprávněnost přísluší:

1. Ve všech případech manželu zkrácenému ve svých právech zákonem uznaných, tedy manželu nedospělému, nezletilému (bylo-li manželství uzavřeno bez konsensu požadovaného zákonem) k manželství donucenému, mýlícímu se a oklamanému, a to v rozsahu námi shora již udaném v šech 8, 9 a 15 tohoto pojednání. Právo toto jest ryze osobní, i nepřísluší zákonnému zástupci (§ 69, 1. odst. m. z.), neboť běží o poměr ryze osobní. Odtud uznává 2. odst. téhož §u spůsobilost státi k soudu i manželu obmezenému ve spůsobilosti k právním činům.

¹⁾ *Csáky*, I. c., str. 85 nsl. *Sztelho*, I. c., 10, 11. *Raffay*, Ungültigkeit, I. c., str. 120 nsl. Pro porovnání n. př. *Rittner*, I. c., str. 258 nsl. *Deutsche Motive IV.*, str. 71 nsl. k §ům 1259 a nsl. *Zusammenstellg. der gutachtl. Äusserg IV.*, str. 53 nsl.

2. Státnímu zástupci na základě zvláštního poukazu se strany ministra práv a to v zájmu manžela nedospělého po dobu jeho nedospělosti v rozsahu námi shora vylíčeném v §u 8 tohoto pojednání, při čemž též důvod tohoto ustanovení byl vytčen.

3. Činitelé nedavší svolení k manželství nezletilých, ač dle zákona tak státi se mělo: příslušný poručenský úřad zastoupený sirotčím fiskálem, na základě splnomocnění uděleného ministerem vnitra, zákonní zástupci a rodiče opětně v rozsahu, jež shora udán v §u 9 tohoto pojednání.

Oprávnění všech činitelů tuto vyjmenovaných (1—3) vázáno lhůtou jednoho roku (§ 57 a nsl. m. z.), jehož počítání při každé jednotlivé vadné okolnosti shora již vytčeno bylo (srovn. §§ 8, 9 a 15 tohoto pojednání). Tato lhůta přijata proto, ježto by dlouhá nejistota o osudu manželství byla snižováním jeho; vždyť rozsudkem rušícím platnost manželství, všechny účinky manželství v nívec se obrací; jest to *contra bonos mores*, nechati na př. ženu plniti povinnosti stavu manželského po dlouhou dobu, ačkoli nebezpečí zvrácení manželství jí stále hrozí.

Upotřebení zásady: *agere non valenti non currit praescriptio* obsahuje § 60 m. z., uznávající, že promlčení odpočívá, nemůže-li manžel naříkati manželství pro překážky jím neodstranitelné nebo pro nespůsobilost k právním činům, což obdobně platí v případě, nemůže-li zákonní zástupce nebo rodiče vyrozuměti poručenský úřad o tom, že nastal případ zrušitelnosti manželství (§§ 58 a 59 m. z.).

Naříkatelnost manželství nelpí na něm, to znamená, že může býti úplně odvrácena, čímž nebezpečí prohlášení neplatnosti manželství zcela mizí a manželství zůstává až do ukončení platným.

Toto odvrácení přirozeně nastane, odpadnou-li podmínky naříkatelnosti, což děje se v těchto případech:

1. Žádná z oprávněných osob nepodala žalobu naříkací ve lhůtě zákonem stanovené; právo naříkací se promlčelo (§ 57 m. z. a *contrario*). Ježto soud o neplatnosti rozhodovati nemůže bez žaloby, zůstává manželství ve své platnosti.

Okolnost, že žaloba nepodána, má ovšem při různých osobách k žalobě oprávněných různý důvod:

a) Při manželu oprávněném, že buď výslovně, buď mlčky potvrdil manželskou smlouvu; tím se ovšem vzdal svého práva

naříkacího (§ 65, odst. 1. a 2., §§ 56, posl. odst. a 69, posl. odst.). Kdyby přes takové potvrzení, přece zase žalobu podal, má druhá strana právo, žalobě základ její odníti tím, že potvrzení žalobcovy excipiendo dokáže. Potvrzení ovšem jest jen tenkrát účinné, stalo-li se v době, kdy lhůta ku podání žaloby naříkací začala běžeti pro stranu oprávněnou k žalobě. Zda pokračování ve společném spoluzití smí býti vykládáno jako potvrzení mlčky učiněné, posoudí soud po bedlivém uvážení věci § 65, odst. 1. Za potvrzení manželství smí býti považováno zajisté, odvolal-li manžel oprávněný k žalobě podanou již žalobu před konečným rozsudkem (kuriálním) a ovšem ještě i před ukončením manželství (§ 68, 2. odst. m. z.).

b) Nepodal-li státní zástupce žalobu v případě nedospělosti manželovy, znamená to, buď že ministr práv zatím dal dispensi (§ 63 m. z.), pročež neověřil státního zástupce ku žalobě, buď že státní zástupce nevidí zájem nedospělcův ohroženým, pročež se úřední cestou nedomáhá řečeného ověření se strany ministerstva práv.

c) Nežalovali-li činitelé, jichž souhlasu jest třeba při sňatku nezletilců, jest z toho patrné, že buď výslovně, buď mlčky udělili nápotomné schválení, čili že nastal případ ratihabice, což ovšem možno jen potud, pokud nezletilý nenabyl zletilosti (§ 64 m. z.).

Samozřejmě jest, že nápotomné odstranění naříkatelnosti manželství jest jen možné, pokud manželství po právu trvá, tedy pokud nebylo ani prohlášeno neplatným ani nezaniklo (§ 66 ve spojení s §em 61 m. z.).

2. Byla-li žaloba naříkací u soudu podána, však vydán-li rozsudek zamítající, čímž platnost manželství uznána; při tom ovšem se předpokládá, že nová žaloba se strany jiných oprávněných osob podána nebyla ve lhůtě k naříkání dosud běžící.

K §. II. Netrvá-li již manželství naříkatelné, jest žaloba vůbec vyloučena (§ 68, 1. odst.). Ježto však dle § 71 m. z. může každý k platnosti přivéstí svá práva závisející na neplatnosti manželství, musí míti v mezích zákona možnost, by se domáhal neplatnosti manželství. Však právo toto obmezeno okolností, že naříkání manželství přísluší pouze určitým osobám k tomu zvláště oprávněným. Proto musí v každém jednotlivém případě býti prokázáno, že zrušitelnosti manželství skutečně domáháno se bylo dle práva.

Důkaz tento vede se tím, že se prokáže:

a) že žaloba proti manželství podána byla, že však před rozsudkem manželství po právu zaniklo;

b) že manžel pozůstalý učiní po smrti manžela k odporu neoprávněného prohlášení, že manželství považuje za neplatné (§ 68, 1. odst. m. z.).

Jestli ta neb ona okolnost prokázána, může súčasněná strana se domáhati uznání neplatnosti manželství, ježto na ní závisí právo její. Avšak důkaz neplatnosti musí provésti nyní sama, a to buď ve zvláštním procesu zjišťovacím, jenž řídí se dle pravidel soudního řádu, anebo incidenčně v procesu, jímž se svých práv domáhá.

Prohlášení, o němž učiněna byla zmínka pod lit. b), jest zařízením uherskému právu do vydání manželského zákona cizým; převzato bylo z I. návrhu německého občanského zákona a sice z 2. odstavce §u 1266, jenž zásadně se shoduje s §em 1342 nynějšího občanského zákona a byl jen zvláštním upotřebením zásady obsažené v § 113 prvního návrhu o odporování právním jednáním. Vada uherského práva jest ale, že nemá dostatečných ustanovení o tomto prohlášení, a že ani soudní praxe ve věci té ustálena není. Nápadno jest, že ani osnova civilního řádu uherského o tomto prohlášení se nezmiňuje, kdežto nepřijatý návrh řízení ve věcech manželských z r. 1894 obsahoval některá ustanovení méně přiměřená.

Prohlášení toto musí se uskutečniti žádostí podanou u soudu, nikoli žalobou, poněvadž tu druhého manžela není, jenž byl smrtí sešel a na něhož jedině by žaloba podána býti mohla. Dle úmyslu německého práva, z něhož prohlášení převzato, má obsahovati průkaz, že manželství po právu vzniklo, ale zase zaniklo smrtí manžela k odporu neoprávněného, k čemuž se připojuje právě prohlášení, že manžel pozůstalý považuje z určitých příčin manželství za neplatné.

Shledá-li soud prohlášení odůvodněným, vydá nález, že prohlášení bere k vědomosti, však tím nevznikne neplatnost manželství, která naopak prokázána býti musí na základě tohoto prohlášení jakožto nutné podmínky a to v zjišťovacím procesu neb incidenčně v procesu o právech závisejících na neplatnosti manželství. Procesy zmíněné vésti může jak prohlašující, tak i osoba jiná právně interesovaná.

Odvolání prohlášení jest bez právního účinku (§ 68, 3. odst. m. z.), ovšem lze mu odporovati, stalo-li se od manžela, jenž nemá způsobilosti procesní ve věcech manželských. Jelikož prohlášení nastupuje na místo žaloby naříkací, může učiněno býti pouze průběhem roku, jenž se počítá dle obdoby § 57 a 60 m. z. V prohlášení udati sluší též dědice zemřelého manžela, jelikož jim zpráva o prohlášení dána býti musí soudně, což se činí též oproti soudu pozůstalostnímu a státnímu matrikuláři.

§ 22. Společná ustanovení při procesu týkajícím se vadnosti manželství.¹⁾

Průběhem těchto procesů mohou prozatímní opatření učiněna býti za tím účelem, aby poměr mezi manžely a dětmi byl uspořádán do konečného rozsudku (§ 72, 1. odst. m. z.).

Co se tkne poměru mezi manžely povolí se separace od stolu a lože:

- a) Žádá-li za ni jeden manžel (§§ 98 a 72, 1. odst. m. z.),
- b) činí-li příslušný návrh státní zástupce (§ 72, 2. odst.),
- c) nebo se nařídí ex officio, § 72, 2. odst., uzná-li soud nutnou toho potřebu, na př. při bigamii.

V případech a) i b) musí žádost, resp. návrh býti dostatečně odůvodněn, což ovšem vzhledem k důvodu neplatnosti nebude těžké.

Následkem povolené nebo nařízené separace nejsou manželé k spolužití zavázáni (§§ 101 a 72, 1. odst.). Nastala-li separace, nařídí soudce z úřední povinnosti, ovšem jen provisorně, jak naložiti sluší se společnými dětmi nezletilými, jak budou ony a manželka vydržovány vzhledem k majetkovým jich poměrům a co z majetku má býti vydáno manželce; po případě může muž povinnosti vydržovací býti sprostěn (§§ 102 a 72, odst. 1.).

Ukázala-li by se toho potřeba, může úřad poručenský upravit (§ 103, 1. odst. m. z.) styk rodičů s dětmi jejich ochraně nevěřenými i dozor nad jich vychováním, ano může jej i vyloučiti, vyžadoval-li by to zájem dítěte (§ 103, 2. odst. a § 72, 1. odst.).

Byl-li vydán právoplatný rozsudek svědčící neplatnosti manželství, musí manželství neplatné i naříkatelné posuzováno býti tak,

¹⁾ Raffay, Ungültigkeit, I. c., str. 144 nsl.

jako kdyby vůbec nebylo uzavřeno (matrimonium non existens) (§ 46, 2. odst. a § 67 m. z.), což musí též v matrice sňatků býti vyznačeno na základě úřední zprávy podané matrikuláři se strany příslušného soudu první instance (§ 67, 1. odst. matr. z.); nastává tudíž neplatnost manželství ex tunc. Zásada tato nejví se býti co do svých účinků nespravedlivou, pokud máme na mysli poměry budoucí, však bezvýjimečně její provedení bylo by nespravedlivé vzhledem k poměrům nastalým v minulosti tam, kde poměry právní byly založeny stranami jednajícími v důvěře v platnost manželství; tu bona fides nutně žádá ochrany tím více, an zákon sám považuje naříkatelné manželství až do rozsudku za platné a připisuje manželství neplatnému provisorně účinky manželství platného. Pročež právem vytkl § 133 m. z. zásadu, že manželství až do prohlášení rozsudku o neplatnosti jeví účinky platného manželství ve prospěch osob třetích, které bona fide s manžely byly právní jednání činily. Mala fides ovšem zůstává právem bez ochrany.

Nakolik neplatné manželství jeví účinky při překážkách manželských i po soudním prohlášení, bylo již na příslušných místech vytčeno. Jsou to ustanovení obsažená v §u 11, lit. d) (švakrovství), §§ 12 a 21 (bigamie), §§ 13 a 23 (úklady na život), § 18, lit. b) (adopce), § 24 (doba smuteční).

Zákon manželský nemá žádných ustanovení o tom, jaké následky jeví bona fides manželů, resp. jednoho z nich v době uzavření manželství (manželství putativní) co do právních poměrů mezi manžely a co do právního postavení dětí. Ježto na příslušných ustanoveních soukromého práva uherského v této příčině ničehož měněno nebylo, nebudeme se dále rozepisovati o otázce této; jen podotýkáme, že děti pocházející z manželství putativního posuzují se i dle uherského práva jako legitimní; ovšem nejsou otázky tyto co do jednotlivostí dosavadním právem přesně upraveny, i rozhoduje se dle ustálené praxe soudní. Nového upravení dostane se příslušným otázkám zamýšleným novým občanským zákoníkem, k jehožto osnově prozatím poukazujeme; srovn. II. díl (rodinné právo) §§ 94 a násl. v 7. ročníku Zeitschrift für ung. öffent. u. Privatrecht (1901).

Oddělení 3.

O zániku manželství a manželského spoluzití.
(Rozloučení a rozvedení manželství.)¹⁾

§ 23. Hledisko všeobecné.

Uherské právo vycházejíc od důležitosti manželství pro rodinu a stát, uznává za pravidlo jeho nerozlučitelnost; jestliž to přirozený důsledek ohledu na veřejný zájem vzhledem ku manželství. Avšak manželství dotýká se jako osobní právní poměr zájmů jednotlivců měrou tak pronikavou, že i stát uherský dle vzoru moderních práv světských rozhodl se výjimečně připustiti rozloučení jeho z důvodů zákonem zvláště stanovených, při čemž ovšem případ smrti manželovy považován za přirozené ukončení manželství.

Výjimečná tato rozlučitelnost jest tudíž důsledkem ohledu na zájmy jednotlivcovy, jež v případě ohrožení požívají ochrany zákonné, neboť státu nejeví se manželství otřesené v éthických základech býti na dále spojením vznešeným, zabezpečujícím rodinu a stát. Ovšem stanovisko toto neodpovídá, jak známo, názorům církve katolické; pročež zákonodárce uherský připustil možnost rozvedení (separace) manželství z těchže zákonných důvodů, z kterých možno je rozloučiti, an nechtěl naléhati na náboženské přesvědčení svých poddaných výhradním připuštěním rozlučitelnosti a uznáním výlučného soudnictví státního.

Avšak veliký význam manželství vždy toho vyžaduje, by jen soud po provedeném řízení soudním povolil rozloučení i rozvedení (§§ 75 a 105 m. z.), kdežto manželé žádným způsobem nemohou rozhodovati sami o těchto důležitých otázkách. Ježto rozloučení i rozvedení pouze z těchže zákonných důvodů přípustno jest (§§ 104 a 105 m. z.), lze o nich společně promluvit v tomto §u především s hlediska všeobecného. Zákonodárce byl přesvědčen, že důvody

¹⁾ K §§ 23—25 lze srovnati: *Csáky*, Ungarische Civilehe, str. 90 nsl. *Márkus*, Ungar. kirchenpol. Gesetze, str. 35 nsl. (v poznámkách). *Sztehlo*, l. c., 11 nsl. Archiv f. k. K.-R. (1894), 71. sv., str. 135 nsl. Motive zu dem Entwurf eines bürg. Gesetzbuches f. d. Deutsche Reich IV., str. 562 nsl. k §um 1440 a 1. sl. prvního návrhu. Zusammenstellung der gutachtlichen Äusserg. IV., str. 266 nsl. Pro porovnání s rak. právem *Rittner*, Eherecht, str. 322 nsl., 337 nsl.

přerušeni manželství a manželského spoluzití musejí býti vážné, aby nevzniklo mínění, že běží o spojení méně cenné, aby lehká zrušitelnost nevyvolávala lehkomyšlné svazky a nepodporovala nemorální život v manželství.

Odtud zákonodárce připustil jen důvody takové, v nichž zračí se hrubé provinění jednoho neb obou manželův oproti povinností manželským, jejichž plnění stát svými prostředky vůbec vynutiti nemůže pro jejich povahu příliš delikátní. Rozloučení manželství není ovšem trestem pro manžela se provinivšího, nýbrž následkem neudržitelného poměru mezi manžely; manželství nebo manželské spoluzití má přestati, ježto plnění známých bona matri-monii stalo se nemožným, při čemž pomýšleno i na děti, jejichž výchova v manželství porušeném mohla by snadno trpěti. Vycházeje z požadavku provinění nepřipustil zákon za důvod zániku manželství nebo manželského spoluzití ani vzájemné dohodnutí se manželův, ani nepřekonatelný vzájemný odpor, ani tělesné neduhy nahodilé, ani duševní poruchy, ani změnu náboženství. Neboť v prvých dvou případech přece by jen zlovůle manželů lehce rozhodovati mohla při sebe přísnějších podmínkách zákonných; při druhých dvou případech rozhodovati úvaha, že neštěstí stihnuvší manžela snášeno býti musí manželem vzhledem k éthickému účelu manželství, by bylo vážným spojením životním v dobách dobrých i zlých, ve slasti a strasti; konečně nemůže změna náboženství býti posuzována za provinění, ježto její přípustnost jest nutným důsledkem svobody svědomí zákonně uznané. Uherský zákon nepřijal dále zeměpánova práva rozlučovati manželství, jednak že by vykonávána býti mohla kabinetní justice i v případech, kdy manželé nebyli se provinili a jednak, že důvody pro rozloučení manželství mají jedině zákonem býti vytčeny a soudním rozsudkem zjištěny. Z toho, co dosud vytknuto, patrně, že uherský zákon nepřijal stanoviska často v literatuře hájeného a i některým zákonodárstvím přijatého, že manželství má býti ve všech případech rozlučitelné, kde in concreto podmínky zdárného spoluzití manželského jsou zeslabeny.

§ 24. O rozloučení manželství.

§ 73 m. z. uvádí jako důvody m. rozlučující dva případy:

a) smrt manželovy; b) soudní rozloučení.

Případ vytknutý pod lit. *a*) jest v zákoně celkem zbytečný, rozumí se samo sebou; praktický význam jest pouze ten, že manžel pozůstalý může uzavřítí nové manželství po smrti manželově, jinými slovy, že uherský zákon nezaujímá stanovisko kanonického práva nepřejíciho druhým manželstvím, ač jich nevylučujíciho.

Co se tkne prohlášení za mrtva, byla ustanovení uherského zákona obsažená v §ech 73 a 74 m. z. již vytknuta v §u 12 tohoto pojednání.

Dodati sluší, že § 132, 1. odst. m. z. zrušil ustanovení litery *a*) §u 522 civilního řízení (čl. z. LIV.: 1868), jež ustanovovala, že manžel může domáhati se prohlášení manžela za mrtva za účelem rozloučení svazku manželského. To znamená, že prohlášení manžela za mrtva nerozlučuje samo o sobě manželství, naopak zakládá pouhou domněnku právní, že prohlášený za mrtva nepřežil dne, jenž v rozsudku zjištěn jako den jeho úmrtí; první manželství rozlučuje se teprve manželstvím nově uzavřeným, byli-li oba snoubenci v době sňatku bona fide (§ 73, § 74 m. z.). Odtud 2. odstavec i. f. §u 132 manž. z. zrušil ustanovení §u 524, 1. odst. civilního řízení, dle něhož defensor matrimonii měl se ustanoviti, bylo-li žádáno za shora řečené prohlášení za mrtva (§ 522, lit. *a* civilního ř.). Následkem toho má každé prohlášení za mrtva tytéž účinky pro obor práva manželského (§ 132, odst. 3. m. z.), i když zákonný dědic nebo fiskus za ně byl žádal (dle lit. *b* §u 522 ř. civilního) za účelem nabytí dědictví.

K lit. b. Rozloučení manželství státi se může soudním rozsudkem jedině z důvodů zákonem uvedených (§ 75 m. z.). Zákon nepřenechává tudíž soudci volnost, by sám směl připustiti ten neb onen důvod v určitém případě, jemu jest ponecháno přirozeně ovšem právo, by posoudil, zda-li to, co stranami uvedeno, dá se shrnouti pod zákonné ustanovení. Avšak důvody uvedené zákonem v §ech 76—80 nejsou stejně účinné, neboť různí se na absolutní a relativně; a to dle toho, působí-li samy o sobě v každém případě bez dalšího zkoumání, stalo-li se manželství pro příslušný důvod nesnesitelným břemenem, anebo dle toho, nutno-li teprve soudní prozkoumání a rozhodnutí v tom směru, že určité manželství otřeseno jest ve svých základech důvodem stranami uvedeným a zákonem všeobecně uznaným, při čemž přihlíženo býti

musí bedlivě a svědomitě k individualitě a k životním poměrům příslušných manželův (§§ 76—79 oproti §u 80 m. z.). Různění toto založeno na zkušenosti, že některá porušení manželských povinností nepůsobí stejně ve všech případech; že některá přímo otravují každé manželství, kdežto jiná působí různě dle citlivosti manželů více méně vyvinuté. Zákonodárce mohl tudíž vůbec přenechatí soudci oceňování řečených provinění, avšak uherský toho neučinil maje za to, že vypočtení případů věci líp prospěje, než usouzení soudcovu úplně volné; ovšem nutno vytknouti, že dikce zákona není vždy dostatečně přesná. Netřeba zvláště vytýkati, že názory o věci této valně se liší v theorii i v různých zákonodárstvích a že se sotva docílí všeobecné shody v této příčině.

I. Zákon uvádí v §§ 76—79 tyto absolutní důvody rozlučovací, jež stejně platí jak o muži tak i o ženě:

1. Cizoložství (§ 76). Zákon má na mysli vykonané cizoložství ve smyslu trestního práva. Pokud skutková povaha není zjištěna, nelze se ovšem dokládati §u 76, i když nemorální jednání manželovo jinak patrné; ale možnost zbývá, by domáháno se bylo rozloučení manželství ve smyslu §u 80, lit. *a*) i *c*). Zákon předpokládá vinu, odtud sem nepřisluší ani znásilnění ženy, ani soulož vykonaná za omylu nebo za nepřičetnosti.

2. Nepřirozeně ukájení pudu pohlavního všeho druhu (§ 76).

3. Vědomé uzavření sňatku nového za trvání svazku dřívějšího (§ 76).

4. Zlomyslné opuštění manžela (§ 77). Opuštění musilo nastati vědomě a bez právního důvodu. Upravení uherské připomíná velice §u 1443 prvního návrhu k německému občanskému zákoníku, jenž vznikl z různých partikulárních práv německých ovládaných názory protestantskými. § 77 uh. m. z. různí v lit. *a*) případ quasideserce a v lit. *b*) případ deserce.

K lit. a) Quasideserce nastane, splněny-li tyto podmínky:

α) Uplynulo-li nejméně šest měsícův ode dne, kdy manžel opustil společnou domácnost.

β) Domáhá-li se toho opuštěný manžel, by soud nařídil manželu se vzdálivšímu navrácení se do společné domácnosti do určité lhůty, při čemž se předpokládá, že nynější jeho pobyt jest znám.

γ) Nevyhoví-li manžel se vzdalující povinnosti soudem uložené. Okolnost tedy zde rozhoduje, že manžel do určité doby se nevrátil; pozdější návrat na věci by ničehož neměnil.

K lit. b) O deserci lze mluvit, splněny-li tyto podmínky:

α) Jestli pobyt manžela opustivšího společnou domácnost neznámý alespoň od jednoho roku;

β) vydal-li soud k odůvodněné žádosti strany opuštěné edikt v úředních novinách, jímž se vzdálený manžel vyzývá, by se do roka do společné domácnosti navrátil;

γ) nevyhoví-li vyzvaný ediktu bezdůvodně; i zde by pozdější návrat (po vznesení žaloby na rozloučení) ničehož neměnil na věci. Teprve tenkrát, jsou-li splněny podmínky vytknuté pod lit. α) nebo β), jest žaloba na rozloučení odůvodněna.

5. Úklady na život (§ 78, 1. věta), jež však nemusejí se jevit jako pokus vraždy ve smyslu trestního práva; stačí, když příslušný úmysl zlý na jevo dán byl jakkoli, neboť zde nenávisť rozhoduje, jež se neštítí i nejhorsšího.

6. Úmyslné a těžké zlé nakládání, jímž ohrožena tělesná neporušenost nebo zdraví (§ 78, 2. věta).

7. Odsouzení manžela k trestu smrti nebo k trestu nejméně pětiletého věznění v káznici nebo v žaláři, nastalo-li po uzavření manželství (§ 79, 1. odst.), při čemž zvrhlost smýšlení odsouzenova rozhodovala pro zákonodárce. Ovšem nelze se tohoto důvodu dokládati, byl-li zločin již spáchán před uzavřením manželství a měl-li snoubenec v době sňatku o něm vědomosti (§ 79, 2. odst.), neboť uzavřením manželství dal na jevo, že okolnost řečená není mu závadou manželského spoluzití, což dá se pochopiti příkladem při zločinech netratících na cti dle veřejného mínění.

II. § 80 m. z. uvádí relativní důvody rozlučovací a sice:

1. Vědomé a těžké porušování povinností manželských, pokud nebylo již vytčeno v §§ 76—78 m. z. (§ 80, lit. a). Nelze zamlčeti, že ustanovení zákona jest příliš široké, ježto nikde neudáno, co tím vyrozumíváno; tím zásada také oslabena, že důvody rozloučení manželství mají býti přesně vyznačeny. Jako příklady lze uvést: promrhání jmění žalujícího manžela; opětovaná příkoří; urážky na cti; odepírání manželské povinnosti; neposkytování prostředků nutných, ale jinak možných ku živobytí, ku zachování zdraví, ku

vychovávání dětí; milkování se s osobami cizími, pokud to není cizoložství, svádění vlastní ženy k nepočetnému životu, zahájení nečestné živnosti, nesnesitelná hašteřivost a pod.

2. Nepolepšitelný nemorální způsob životní (§ 80, lit. c): na př. hýřivost, karban, opilství, zahálečnost, žití v konkubinátu (na př. kuriální rozhodnutí č. 3611: 1896 v Juristische Blätter (1896) str. 616, nepočítá konkubinát k případům cizoložství) a podobné. Nelze přehlédnouti, že těžko bude vytknouti přesnou hranici oproti případům vytknutým pod č. 1., ježto stálý život nemorální jest současně i porušení manželských povinností. Zdá se, že řehole právní: »superflua non nocent,« tanula při tom zákonodárci na myslí.

3. Svádění dítěte náležejícího do rodiny manželů ku spáchání trestního činu nebo k nemorálnímu životu, ať již zločinnost tato setkala se s výsledkem čili nic (§ 80, lit. b).

4. Odsouzení manžela k trestu méně než pětiletého uzavření v káznici nebo v žaláři aneb odsouzení ku trestu vězení pro přečin spáchaný ze ziskuchtivosti, stalo-li se tak po uzavření manželství (§ 80 lit. d).

Pouze manžel uražený může se domáhati rozloučení; jest to jeho právo ryze osobní, při čemž nevačí, jest-li obmezen ve způsobnosti k právním činům (§ 86 m. z.). Zákonný zástupce smí zastupovati pouze manžela na duchu chorého, svolil-li k tomu úřad poručenský přihlížeje k očividnému prospěchu zastoupeného (§ 87).

Rozloučení domáhati se lze pouze žalobou (arg. § 73, lit. b, § 82 nsl.). Avšak právo žalobní se vylučuje, pokud se tkne pomijí, a to jak při důvodech absolutních, tak i relativních:

1. Souhlasil-li manžel s činem manžela vinníka zakládajícím důvod rozloučení manželství anebo měl-li na něm účastenství (§ 81, 1. odst.). Neboť manžel dal na jevo souhlasem neb účastenstvím, že nepovažuje čin manželův za provinění proti povinností manželství, že tím pro něho nenastaly okolnosti, jež by činily manželství nesnesitelným břemenem. Avšak vyloučení práva žalobního nenastane tím, že oba manželé byli se stejně nebo různě provinili; neboť zákon neuznává žádné kompensace viny, naopak připouští žalobu na vzájem (§ 81, 2. odst. a § 84).

2. Odpustil-li manžel nevinný manželův vinníku § 82, 1. odst. m. z. Ježto zákon (§ 82, 2. odst.) připouští odpuštění i průběhem

procesu již započatého, udává tím nejpozdější dobu, do které se tak dítí může, t. j. až do vynesení rozsudku. Nejdříveji může se tak státi, jakmile se o provinění byl dozvěděl. Odpuštění učiněné před zahájením procesu sluší na roveň klásti zřeknutí se práva žalobního. Zákon nestanoví podmínek pro odpuštění, stačí tudíž skutečné odpuštění jakékoli, ať bylo učiněno zřejmě, ať mlčky dalším spolužitím, při čemž se ovšem přirozeně předpokládá, že nevinný manžel znal provinění. Lhostejno jest, věděl-li manžel nevinný o tom, že odpuštěním vyloučil důvod rozloučení manželství, vzdyl z odpuštění patrnó, že necítí osten urážky sobě učiněné.

3. Nepodal-li uražený manžel žalobu do šesti měsícův ode dne, kdy se dozvěděl o činu, resp. odsouzení vinníkově (§§ 79 a 80, lit. *d*). To platí ve všech případech, vyjma případy deserce a quasideserce (§ 83, odst. 1. necituje šu 77), proto, ježto zde stav urážející manželství stále trvá. Důvod krátké této lhůty zakládá se jednak v domněnce, že snad odpuštění dáno mlčky, jednak v éthickém požadavku, by osud manželství nebyl nejistý po dlouhou dobu. Patrnó, že uražený manžel musil mítí možnost průběhem šesti měsíců řečených, by žalobu podal; nastala-li v tomto ohledu překážka v okolnostech jím neodstranitelných anebo nespůsobilostí k právním činům, nebžší lhůta po trvání těchto překážek (§ 83, odst. 2.), ať nastaly v osobě jeho, nebo v osobě jeho zákonného zástupce v případě jeho duševní choroby (§ 87 m. z.).

4. Uplynula-li doba desíti let ode dne, kdy provinění manželovo nastalo, nebo kdy rozsudek trestní vešel v moc práva (§§ 79, 80 lit. *d*). Ustanovení toto (§ 83, posl. odst.) odůvodněno přirozenou léčivostí času a snahou, by trvání manželství bylo zabezpečeno.

Ačkoli důvody pro rozloučení manželství v případech vytknutých pod čís. 3. a 4. již nemohou tvořiti samostatný základ žaloby, přece nepozbývají zcela významu, ježto jich užítí lze podpůrně ku dotvrzení důvodu rozlučovacího vzniklého znova a později; neboť nové provinění zdá se býti vyvoláno tím, že dřívější nedošlo povšimnutí (§ 84 m. z.).

Zákon manželský nepokládá za nutné, by zvláště vytkl, že určitý důvod zákonem přípustný musí býti uveden v žalobě podané na rozloučení manželství. Uzná-li soud důvody v žalobě

uvedené za správné, vyřkne rozsudek stanovící rozloučení manželství, který má ráz konstitutivní. Manželství přestává pro futuro dnem, kdy rozsudek nabyl moci právní (§ 88).

Rozsudek řečený musí vždy prohlásiti, či vinou manželství se rozlučuje (§ 85, 1. odst.), což se odůvodňuje civilními následky rozloučení, různými dle viny manželů (§§ 89 a násl. a § 134 m. z.). Důsledně pak soudce musí prohlásiti oba manžely vinnými, bylo-li manželství rozloučeno vinou obou, což možno prokázati v procesu vedeném na základě žaloby a žaloby na vzájem (§ 85, 2. odst.).

Nějakého odměřování viny co do většího nebo menšího stupně, zákon nezná, ježto jednak běžeti musí o provinění zákonem uznané za stejně účinné co do rozloučení, jednak takové odměřování by velmi obtížno bylo.

Však řečené žaloby na vzájem není vždy zapotřebí; aby žalovaný, jenž sám žaloby nepodal snaže se trvání manželství zabezpečiti, nebyl nucen podati žalobu na vzájem a by chráněn byl před civilními následky rozloučení manželství, jen jej zasahujícími, může žádati, by i vina žalobcova zjištěna byla, dokáže-li mu provinění uznané zákonem za důvod rozloučení; ba on smí uváděti i takové důvody, kterých by sice již nemohl uplatniti samostatnou žalobou, (ježto právo žalobní bylo již pomínulo), které ale ještě účinnými byly v době, kdy vznikly důvody rozlučovací tvořící základ nynější žaloby rozlučení (§ 85, odst. 3.). Neboť bylo by krušné nedati toho práva žalovanému, jenž v čas nepodal žaloby anebo od-pustil doufaje, že stejně tak zachová se manžel druhý; bez tohoto oprávnění pykal by on sám, ač druhý se taktéž provinil.

O obsahu soudního rozsudku při provinění spáchaném cizoložstvím (§85, odst. 4.) bylo již shora mluveno v § 13 tohoto pojednání.

§ 25. O rozvedení manželství.

Uherský zákon manželský zná dvojí druh rozvedení: samostatné a podpůrné (provisorní).

I. Podpůrné rozvedení jest prozatímním opatřením učiněným 1. průběhem procesu vedeného za účelem prohlášení vadnosti manželství, o čemž mluveno již bylo v šu 22 tohoto pojednání; 2. prů-

během procesu vedeného za účelem rozloučení manželství (§§ 98 až 103) a 3. průběhem procesu vedeného za účelem definitivního rozvedení manželství (§ 105 m. z.), o čemž mluvíme níže.

V druhém případě lze různiti:

- a) rozvedení, za něž žádá třeba jen jeden manžel;
- b) rozvedení, jež soudce z úřední povinnosti nařizuje.

K lit. a) Soudce musí povolití toto rozvedení (§ 98 m. z.), neboť vychází zákon se stanoviska, že nelze ukládati manželů uraženému nebo snad nevinně nařčenému, by vytrval ve společné domácnosti do vynesení rozsudku v procesu rozlučném. Rozvedení toto trvá tudíž po celou dobu procesu.

K lit. b) Soudce nařizuje pravidelně rozvedení z úřední povinnosti (§ 99, 1. odst.), běží-li o rozloučení z důvodů uvedených v §u 76 (cizoložství, nepřirozené ukájení pudu pohlavního a vědomé uzavření bigamie), v §u 78 (úklady na život a těžké zlé nakládání) a v §u 79 (odsouzení k smrti neb alespoň k pětiletému uvěznění v káznici nebo v žaláři).

Účel separace této jest pokus smíření manželů před rozloučením manželství; perspektiva do budoucnosti má být poskytnuta manželům, dočasným oddělením od sebe mají po případě vyvolány býti vzpomínky na někdejší společný život nezkalený a touha po nápravě a po smíření má býti probuzena. Přirozeno, že toto odloučení nenastane, vyloučena-li hned z předu každá naděje na smíření se manželů; v případech dosud vytčených rozvedení nenastane tudíž bezvýjimečně (§ 99, 2. odst.). Při relativních důvodech rozlučovacích musí však vždycky se tak státi (§ 99, 3. odst.), poněvadž soudce má v každém jednotlivém případě posouditi, zdali nastala skutečně nepřeklenutelná propast mezi manžely proviněním příslušným, při čemž dočasné rozvedení bude dobrou zárukou pro spravedlivý rozsudek. Ve všech těchto případech běží tudíž o dobu zkoušky, odtud rozvedení musí býti dočasné, jen jednou nařízené a to nejméně na šest měsíců, však ne přes rok. Jen když oba manželé za to žádali, není příčiny, proč by se jim rozvedení i na delší dobu nemělo povolití (§ 99, 4. odst.). Setká-li se rozvedení provisorní s výsledkem, není možno na dále trvati na rozloučení manželství z důvodu v žalobě uvedeného. Smíření považuje se za zdařené, vrátili-li se manželé do společné domácnosti dříve, než uplynula

doba provisorního rozvedení anebo nepokračovali-li v procesu rozlučném do tří měsíců po uplynutí lhůty ustanovené pro rozvedení, při čemž se předpokládá, že jim nebylo ničímž bráněno ve skutečné možnosti tak učiniti (§ 100 a § 83, odst. 2.). Z toho plyne, že po dobu řečených lhůt nastává přerušeni procesu o rozloučení manželství.

Seznali jsme již následky tohoto rozvodu vytknuté v §ech 101 až 103 shora při neplatnosti manželství, ježto § 72. m. z. dovoluje obdobné užití těchto §ů průběhem procesu o neplatnosti.

II. Rozvod samostatný (§§ 104—107). Rozvodu tohoto domáhati se lze jest žalobou (resp. žalobou na vzájem) z těchže důvodů, z kterých lze domáhati se rozloučení manželství. Ježto rozvedení považováno za mimořádný prostředek, lze změnití podanou žalobu na žalobu o rozloučení, a to až do vynesení rozsudku o rozvedení manželství (§ 104). Odtud § 105 přirozeně prohlašuje, že všechny zásady o rozloučení platí v procesu o rozvedení manželství vyjma ovšem ty, jež předpokládají zánik manželství, který jak známo při rozvodu nenastává, neboť přerušuje se jím pouze manželské spoluzití, nikoli však nezaniká manželský svazek.

I v procesu o rozvedení (samostatném) lze soudu k návrhu jednoho manžela naříditi rozvedení provisorní a to z důvodu shora již naznačeného (arg. § 105, jež poukazuje k §u 98). Za to ovšem není zde potřebí, aby soudce ve případech §u 99 m. z. shora naznačených ustanovil rozvedení za účelem případného smíření, ježto manželé soudně rozvedení mohou kdykoli chtít navrátiti se do společné domácnosti (§ 106 m. z.; § 105 odst. 1. necituje tudíž §§ 99 a 100), čímž ovšem všechny následky rozvedení přestávají; manželé musejí jen oznámiti tento návrat soudu povolivšímu dříve rozvod. Majetkové následky rozvedení jsou tytéž jako při rozloučení (§ 105, odst. 2.).

Z mimořádného charakteru rozvedení plyne opět ustanovení §u 107 m. z., že každý rozvedený manžel může (však nemusí) ve zvláštní žalobě žádati, aby rozsudek vydaný o rozvedení byl změněn na rozsudek svědčící rozloučení, uplynuly-li alespoň 2 roky ode dne, kdy rozsudek svědčící rozvedení vzešel v moc práva. Důvod tohoto ustanovení sluší hledati v názoru zákono-

dárkově, že rozvedení od stolu a lože nedoporučuje se podporovati, ježto při nemožnosti uzavření nového svazku trpěti může výchova dětí po stránce tělesné i duševní a může i mravnost ohrožena býti nebezpečím mimomanželského souložení rozvedených manželů s osobami cizími.

Bylo-li manželství rozloučeno nebo rozvedeno právoplatným rozsudkem musí soud první instance z úřední povinnosti o tom zprávu dáti příslušnému matrikuláři, aby učinil záznam, x matrice sňatků; podobně se dítí musí, vrátili-li se rozvedení manželé do společné domácnosti a oznámili-li to u příslušného soudu procesního (§ 67, 1. odst. zákona a matrikách).

§ 26. Doslov.

Seznali jsme v předchozích šech v obrysu hmotné manželské právo uherské;¹⁾ i není od místa, charakterisujeme-li závěrkem stručně celý zákon. Při tom nesmíme zapomenouti, že tu běží o zákon státní, tudíž o zákon vydaný světským zákonodárcem. Není možno posuzovati státní zákon jinak, než s hlediska státního práva; nelze jej posuzovati se stanoviska konfesijního práva, zejména ne práva kanonického. Vždyť právo toto zásadně nepřipouští vůbec státního zákona manželského pro katolíky; již samo bytí zákona státního přičí se právu kanonickému. I kdyby státní zákon byl věrným odleskem manželského práva církevního, nevyhovoval by zásadnímu stanovisku církevnímu, jež uznává pro své věřící jedině příslušnost církevní v zákonodárných věcech manželských. Nehledě k tomuto zásadnímu stanovisku kompetenčnímu, nevyhovuje ovšem zákon uherský mnohým základním ustanovením práva kan., což pochopitelně vzhledem k tomu, že církvi manželství jest svátostí, kdežto stát k němu nazírá jako k důležitému právnímu poměru. Přihlížíme-li však ku zákonu uherskému se stanoviska státního (světského) práva, tu sluší dáti odpověď k otázce, zdali manželství,

¹⁾ Opětně upozorniti sluší na nařízení uherského ministra presidenta č 2022 : 1895, jímž zákon manželský a zákon o matrikách rozšířen byl na město a území Rjecké (§ 146 manž. z. a § 95 zák. matr.), všem za šetření některých odchýlných ustanovení tam platných. Srovn. *Kovács*, l. c., str. 7, 12, 30, 35, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 65 (kde poukázáno též k nařízení uherského ministra práv č. 27.196 : 1895).

jakožto právní poměr zakládající rodinu a stát, dostatečně bylo zákonem chráněno před zkázou a snížením, zdali éthický význam manželství byl pochopen, zdali právo nezůstalo příliš za éthikou? Odpověď nemůže zníti jinak, než příznivě pro zákon uherský. Není tím řečeno, že by zákon byl bezvadný; tolikerých otázek musilo býti řešeno, k nimž nejrůznější stanoviska lze zaujmouti, aniž se dá vzhledem ke zkušenostem nabytým s naprostou jistotou říci, které jest jediné správné; příkladem poukazujeme na počet a rozsah manželských překážek, na případy neplatnosti a nařikatelnosti manželství, na zařazení důvodů rozlučovacích do kategorie absolutních a relativních, na totožnost důvodů pro rozvod a rozloučení. Musí se uznati, že pro zákonná ustanovení uherská dají se vytknouti vždy důvody vážné, třeba ne všeobecně přesvědčující. Manželství uherské není upraveno jako nějaký smluvní poměr; všude patrna snaha, přivésti v soulad zájem obecný se zájmem jednotlivců. I názory zákonodárcovy jsou ovládány názory příslušné doby; cizí zákony, najmě názory v Německu panující očividně působily na úpravu zákona uherského, jak patrně z porovnání s prvním návrhem něm. občanského zákona; i nutno říci, že uherský zákon snese porovnání s právem cizím, že mu nějaké úmyslné znehodnocování a demoralisování ústavu manželského nelze vyčítati, že stojí na téže úrovni, na jaké jsou světské manželské zákony velkých národů kulturních. Ovšem záležitosti bude jako všude jinde na tom, aby praxe nestrhla zákonná ustanovení do nížin, které cizí byly zákonodárci.

OBSAH.

	Str.
Úvod.	
§ 1. Stručné dějiny vývoje uherského práva manželského	1
§ 2. O systematické zákona manželského	14
§ 3. O místních mezích uherského zákona manželského	15
§ 4. O časových mezích uherského zákona manželského	30
Oddělení 1.	
O zasnoubení.	
§ 5.	34
Oddělení 2.	
O vzniku manželství.	
Kapitola I.	
O překážkách manželských.	
§ 6. O rozdílech překážek manželských	37
Oddíl 1.	
O překážkách manželství vylučujících.	
§ 7. 1. Všeobecná nezpůsobilost k právním činům	42
§ 8. 2. Nedospělost vzhledem k manželství (impedimentum aetatis)	44
§ 9. 3. Nedostatek svolení zákonných zástupců při nezletilých	46
§ 10. 4. Překážka příbuzenství	51
§ 11. 5. Překážka švakrovství	52
§ 12. 6. Překážka svazku manželského	53
§ 13. 7. Překážka zločinu	55
Oddíl 2.	
O záповědích manželských.	
§ 14. 1. Překážka plynoucí z adopce	58
2. Záповěď plynoucí z poručenského poměru	59
3. Annus luctus	59
4. Překážka duchovního svěcení a slibu	60
5. Překážka dle branného zákona	60
6. Překážka nedostatku pravidelných ohlášek	60
Dodatek	60

Kapitola 2.

O projevu vůle při vstoupení v manželství.

§ 15.	61
---------------	----

Kapitola 3.

O formě sňatku.

§ 16.	67
§ 17. a) O ohláškách	68
§ 18. b) O oddavkách	71

Kapitola 4.

O vadnosti manželství.

§ 19. Matrimonium non existens	76
§ 20. Manželství neplatná čili nicotná	77
§ 21. O manželstvích naříkatelných	80
§ 22. Společná ustanovení při processu týkajícím se vadnosti manželství	84

Oddělení 3.

O zániku manželství a manželského spolužití.

(Rozloučení a rozvedení manželství.)

§ 23. Hledisko všeobecné	86
§ 24. O rozloučení manželství	87
§ 25. O rozvedení manželství	93
§ 26. Doslov	96

DODATKY.

K řu 1. pozn. 2. na str. 2. sluří dodati: *Timon*, Ungar. Verf- u. R.-Geschichte, übersetzt von *Schiller* (v Berlíně 1904).

K poznámce 35. na str. 12. sluří dodati: *Reiner*, Magyar házassági jog (Uherské právo manřelské) v Budapeřti 1904. — K poznámce 1. na str. 15. sluří dodati: *Reiner*, Das Verhältniss zwischen den Rechtssystemen der ungarischen und der fremden Rechtsgebiete in den Fragen des Eherechts v Zeitschrift für ungar. öffentl. u. Privatrecht, 9. ročník, str. 464 nsl. (jest to překlad ř 4. díla shora právě citovaného). — *Schwartz*, Kollisionen zwischen österr. u. ungar. Eherecht v Zeitschrift für Internationales Privat- u. öffentl. Recht XIV. sv. (1904) str. 137 nsl. — *Týž*, Die Wirksamkeit ausländischer ehegerichtlicher Urteile in Ungarn, tamže str. 341 nsl. —

Na str. 18. v 2. odstavci má státi: »ř 16, str. 24« místo »ř 5, str. 21«.

Na str. 27. a 28. pod lit. e) má státi: »bydliště« na místě »místa pobytu« a »pobyt svůj«.

K řu 5. pozn. 1 na str. 34. sluří (ku porovnání) dodati: *Krasnopolski*, Der Verlöbnißbruch im österr. R. v Allg. österr. Gerichts-Zeitung, 1904, str. 315 nsl.
